

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞI KORUMA OPERASYONLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mehmet CİĞER**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet Emin ÇAĞIRAN**

Ankara- 2013

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞI KORUMA OPERASYONLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mehmet CİĞER**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet Emin ÇAĞIRAN**

Ankara- 2013

ONAY

MEHMET CİĞER tarafından hazırlanan “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları “ başlıklı bu çalışma 24.07.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oy birliği/~~oy çokluğu~~) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Başkan)

Prof. Dr. Mehmet Emin ÇAĞIRAN (Danışman)



(Üye)

Prof. Dr. Canan ATEŞ EKŞİ



(Üye)

Doç. Dr. Burak TANGÖR



ÖZET

CİĞER, Mehmet. Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Uluslararası barış ve güvenliği korumak için geliştirilen kolektif güvenlik sistemi, çoğu kez beklentileri karşılamaktan uzak kalmıştır. Alternatif bir yöntem olan barışı koruma operasyonları, kolektif güvenlik anlayışına yeni bir boyut kazandırmakla kalmamış aynı zamanda uyuşmazlıkların çözümünde farklı yöntemler kullanılmasına olanak sağlamıştır. Barışı koruma operasyonları, yapıları ve işleyişleri ile ilgili yeterli bilgi sahibi olunmamasından kaynaklanan bazı eleştirilere maruz kalsa da uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında en çok kullanılan yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Operasyonlar esnek yapısı sayesinde zaman içinde değişen çatışma koşullarına daha kolay adapte olmuştur. Çatışmalara yol açan sebeplerin köklerine eğilme imkânı tanıyan barışı koruma operasyonları, zorlayıcı operasyonların aksine daha kalıcı bir barış sağlanmasına da zemin hazırlamaktadır. Bu özellikleriyle öne çıkan barışı koruma operasyonları hakkında bilgi sahibi olmak, daha yapıcı eleştiriler getirmeyi kolaylaştıracaktır.

Anahtar Sözcükler:

1. Kolektif Güvenlik
2. Barış için Birlik
3. Barışı Koruma
4. Zorlayıcı tedbirler
5. İnsani Müdahale

ABSTRACT

ÇİĞER, Mehmet. United Nations Peacekeeping Operations, M.A. Thesis, Ankara, 2013.

Collective security system which had been developed to protect international peace and security has mostly failed to meet expectations. Peace-keeping operations, as an alternative method, have not only brought a new dimension to collective security system but also provided possibility to use different approaches to dispute settlement. Nevertheless, peace-keeping operations have faced many criticisms resulted from the lack of knowledge on operations. However, these operations are the most preferred method. Thanks to the flexible structure of operations, they could adopt the changing conflict characteristics over time. Peace-keeping operations which enable to focus on the roots of the conflicts provide basis for a long lasting peace contrary to enforcement operations. In this regard, more knowledge on peace-keeping operations makes it easy to raise constructive criticisms.

Keywords:

1. Collective Security
2. Uniting for Peace
3. Peacekeeping
4. Enforcement Measures
5. Humanitarian Intervention

ÖNSÖZ

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması her zaman olduğu gibi II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni Dünya düzeninde de önceliğini muhafaza etmiştir. Bu amaçla kurulan Birleşmiş Milletler, kendisinden önceki Milletler Cemiyetinin hata ve eksikliklerinden dersler çıkarmış ve bu kusurlardan arındırılarak teşkil edilmiştir. Örgüt, Milletler Cemiyetinin kolektif güvenlik sistemini benimsemiş fakat sistemi aynen almak yerine gerekli düzenlemelerle sağlamlaştırmıştır. Sistem, işleyiş mantığı nedeniyle uluslararası güç dengesinden etkilenmiş ve Soğuk Savaş ile birlikte tıkanma noktasına gelmiştir. Bu tıkanıklığın önü ise *Barışı Koruma Operasyonları* sayesinde açılmıştır.

Barışı koruma operasyonları, barış ve güvenliğin sağlanmasına yeni bir boyut kazandırmış ve uyuşmazlıkları çözme bile çatışmaların yayılmasını ve tekrarlanmasını önleyerek yeni bir Dünya savaşı çıkmasını engellemiştir. Elbette barış operasyonları da uluslararası sistemdeki güç dengesinden ve çatışmaların niteliksel değişimlerinden etkilenmiştir. Fakat esnek yapısı sayesinde değişimlere kolay adapte olmuş ve kendisine yüklenen görevleri gayet başarılı şekilde yerine getirmiştir.

Biz de bu çalışmamızla, operasyonların tarihsel gelişimini, hukuki temellerini, çeşitlenmesini ve uluslararası hukuk düzenine etkilerini ortaya koyarak daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalışacağız.

Son olarak, çalışma konusunu ve başlığını belirlerken yardımlarını esirgemeyen ve ilerleyen safhalarda engin bilgisinden sayısız kez faydalandığım değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Emin Çağırın'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmam süresince yeterince vakit ayıramadığım eşime ve çocuklarıma, gösterdikleri tahammül nedeniyle teşekkür ederim.

Mehmet CİĞER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ ARKA PLAN VE HUKUKİ ÇERÇEVE

1.1.BARIŞI KORUMA KAVRAMININ TARİHİ ARKA PLANI	7
1.1.1.Topluluk Çıkarları ve Kolektif Güvenlik Anlayışının Gelişimi	7
1.1.2.Bariş Koruma Benzeri Operasyonlar	12
1.1.3.BM ve Bariş Koruma Kavramı	13
1.2.BARIŞI KORUMA OPERASYONLARI	16
1.2.1.Bariş Koruma Operasyonları ve Bağlantılı Faaliyetler	16
1.2.2.Bariş Koruma Operasyonlarının Tanımı	19
1.2.3.Bariş Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri.....	24
1.2.4.Bariş Koruma Operasyonlarının İlkeleri	29
1.2.4.1.Rıza (Consent) İlkesi	29
1.2.4.2.Tarafsızlık (Impartiality) İlkesi.....	32
1.2.4.3.Meşru Müdafaa Dışında Güç Kullanmama İlkesi	33

İKİNCİ BÖLÜM

UYGULAMA VE OPERASYONLARIN ÇEŞİTLENMESİ

2.1.OPERASYONLARIN EVRİLMESİ	37
2.1.1.Uyuşmazlıkların Niteliksel Değişimi	37
2.1.2.Yeni Nesil Operasyonlar	43
2.1.2.1.İkinci Nesil Operasyonlar	45
2.1.2.2.Üçüncü Nesil Operasyonlar.....	48
2.2.EL SALVADOR, NAMİBYA VE KAMBOÇYA ÖRNEKLERİ	52
2.2.1.El Salvador	52
2.2.2.Namibya	56
2.2.3.Kamboçya.....	59

2.3.SOMALİ VE YUGOSLAVYA ÖRNEKLERİ.....	64
2.3.1.Somali	64
2.3.2.Yugoslavya	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BARIŞI KORUMA OPERASYONLARININ ULUSLARARASI HUKUK DÜZENİNE ETKİLERİ

3.1.BARIŞI KORUMA OPERASYONLARI, EGEMENLİK VE İÇ İŞLERİNE MÜDAHALE ETMEME İLKESİ	77
3.2.ÜÇÜNCÜ NESİL OPERASYONLAR VE İNSANCIL HUKUK	82
3.3.İNSANİ MÜDAHALE VE KORUMA SORUMLULUĞU'NUN BARIŞI KORUMA OPERASYONLARINDAKİ YERİ	93
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	107

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (Association of Southeast Asian Nations)
Bknz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CGDK	: Demokratik Kamboçya Koalisyon Hükümeti (Coalition Government of Democratic Kampuchea)
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör(ler)
FMLN	: Farabundo Marti Ulusal Bağımsızlık Cephesi (Farabundo Marti National Liberation Front)
FUNCINPEC	: Bağımsız, Tarafsız, Barışçıl ve Yardımsever Kamboçya için Birleşik Ulusal Cephe (National United Front for an Independent, Neutral, Peaceful, and Cooperative Cambodia)
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü (Organization of the Islamic Conference)
İNTERFET	: Doğu Timor Uluslararası Gücü (The International Force for East Timor)
JNA	: Yugoslav Halk Ordusu (Yugoslav People's Army)
KFOR	: Kosova Gücü (Kosovo Force)

KPNLF	: Khmer Halkı Ulusal Bağımsızlık Cephesi (Khmer People's National Liberation Front)
Md.	: Madde
MPLA	: Angola'nın Bağımsızlığı için Marksist Halk Hareketi (Marxist Popular Movement for the Liberation of Angola)
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (North Atlantic Treaty Organization)
OAU	: Afrika Birliği Örgütü (Organization of African Unity)
ONUCA	: Orta Amerika Birleşmiş Milletler Gözlemci Grubu (United Nations Observer Group in Central America)
ONUSAL	: El Salvador'da Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu (United Nations Observer Mission in El Salvador)
PRK	: Kamboçya Halk Cumhuriyeti (People's Republic of Kampuchea)
RdC	: Lahey Uluslararası Hukuk Akademisi Derslerinden Derlemeler (Recueil des Cours de L'Academie de Droit International de la Haye)
SNA	: Somali Ulusal İttifakı (Somali National Alliance)
SOFA	: Yabancı topraklardaki Silahlı Kuvvetlerin Statüsü Antlaşmaları (Status of Armed Forces on Foreign Territory Agreements)
SRSG	: Genel Sekreter Özel Temsilcisi (Special Representative of Secretary General)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SWAPO	: Güneybatı Afrika Halk Örgütü (South West Africa People's Organization)
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi

UHK	: Uluslararası Hukuk Komisyonu
UNCIVPOL	: Birleşmiş Milletler Sivil Polis Gücü (United Nations Civilian Police)
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)
UNEF	: Birleşmiş Milletler Acil Gücü (United Nations Emergency Force)
UNFICYP	: Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Kuvveti (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus)
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees)
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund)
UNITA	: Tam Bağımsız Angola için Ulusal Birlik (National Union for the Total Independence of Angola)
UNITAF	: Birleşik Görev Kuvveti (Unified Task Force)
UNMOGIP	: Hindistan ve Pakistan'da Birleşmiş Milletler Askeri Gözlemci Grubu (United Nations Military Observer Group in India and Pakistan)
UNOSOM I	: Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu I (United Nations Operation in Somalia I)
UNOSOM II	: Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu II (United Nations Operation in Somalia II)
UNPROFOR	: Birleşmiş Milletler Koruma Gücü (United Nations Protection Force)
UNTAC	: Kamboçya'da Birleşmiş Milletler Geçici Otoritesi (United Nations Transitional Authority in Cambodia)

- UNTAET : Doğu Timor'da Birleşmiş Milletler Geçici İdaresi (United Nations Transitional Administration in East Timor)
- UNTAG : Birleşmiş Milletler Geçiş Destek Grubu (United Nations Transition Assistance Group)
- USC : Birleşik Somali Kongresi (United Somali Congress)
- Vb. : Ve Benzeri
- Vd. : Ve Diğerleri

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni uluslararası düzenin özünü her zaman olduğu gibi yine uluslararası barış ve güvenliğin korunması oluşturmuştur. Bir önceki tecrübe olan Milletler Cemiyeti, barış ve güvenliği ortak mekanizmalar yoluyla korumayı amaçlamış olsa da bazı güçlü devletlerin örgüt içerisinde yer almaması siyaseten zayıflığa yol açtığı gibi imkân ve kabiliyetler açısından da örgütü yetersiz kılmıştı. Büyük devletlere rağmen kurulacak bir sistemin ve örgütün başarılı olamayacağını gören Birleşmiş Milletler (BM) örgütünün kurucu felsefesi, öncelikle güçlü devletleri kurulacak yeni örgüt içerisinde bir araya getirmiş ve bu devletlere tanıdığı daimi üyelik ve veto hakkı gibi imtiyazlarla birlikteliği pekiştirmiştir. Böylece güçlü devletlerin her durumda örgüt içinde kalmaya devam etmesini amaçlamıştır.

BM örgütünün temel görevi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır. Örgüt kurulurken, barış ve güvenlik kavramı yalnızca kuvvet kullanma veya kullanma tehdidinin yasaklanması gibi dar bir kalıp içerisinde hapsedilmemiş, siyasi, iktisadi ve insani faktörler de göz önünde tutulmuştur. Tüm devletler tarafından ortak menfaat olarak kabul gören uluslararası barış ve güvenliğin korunması için de ortak bir sistem kurulmuş ve kolektif güvenlik sistemi olarak adlandırılmıştır. Devletlerin kuvvete başvurmasını –meşru müdafaa ve BM'nin zorlayıcı tedbirlerinin yerine getirilmesi dışında- yasaklayan örgüt, bu yasağa uyulmasını sağlamak ve kolektif güvenlik sistemini idame ettirmek üzere gerekli yetkilerle donattığı Güvenlik Konseyini kurmuştur. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması esasen örgütün görevi olmasına rağmen bu görevi yerine getirecek başlıca organ Güvenlik Konseyidir. Devletler bu görevin yerine getirilmesi için yetkilerini Güvenlik Konseyine devretmişlerdir. Güvenlik Konseyine devredilen bu yetki münhasır bir yetkidir. Yalnızca uluslararası barış ve güvenliği sağlamak üzere Güvenlik Konseyine devredilmiş olan bu yetki, barış ve güvenliği tehdit eden veya

bozan durumların ne olduğuna karar verme takdirini Güvenlik Konseyine bırakarak, özünde hemen hemen hiçbir sınırlamaya tabi tutulmamıştır.

Uluslararası düzeni ilgilendiren bir olay meydana geldiğinde ya daimi üyeler uzlaşacak ve sistem çalışacak, ya da uzlaşma sağlanamayacak ve sistem kilitlenecektir. Sistemi kilitleyecek olan mekanizma ise daimi üyelerin sahip olduğu veto hakkıdır. Sistemin kilitlenecek olması ilk bakışta olumsuz bir algı yaratsa da aslında bu sayede, uzlaşmayan daimi üyelerin karşı karşıya gelmesi önlenmektedir. Veto mekanizması, daimi üyeler için bir teminat olmasının yanı sıra kurulan uluslararası düzeni muhafaza eden ve sürekliliğini sağlayan bir araçtır.

Daimi üyelerin uzlaşması ve veto mekanizması üzerine kurulan sistem, Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte öngörüldüğü şekilde reaksiyon göstermiştir. Ortaya çıkan iki kutuplu sistem, meydana gelen olaylar karşısında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği arasında uzlaşma sağlanmasını zora sokmuş ve işbirliğini ortadan kaldırmıştır. Taraflar mutabık kalamadıkları konularda veto yetkilerini kullanmak suretiyle sistemi kilitlemiş ve kolektif güvenlik sistemini kısmen felç etmişlerdir. Kısmen felç ettiler dememizin sebebi, örgütün birtakım alternatif yollarla sistemin aksayarak da olsa çalışmaya devam etmesini sağlamasıdır. Bu alternatif yollardan birincisi: Genel Kurulun 377 sayılı "Barış için Birlik" kararıdır. İkinci yol ise: Genel Sekreter Dag Hammarskjöld'ün girişimleriyle hayat bulan Barışı Koruma Operasyonlarıdır. Esasında bu ikinci yolun ortaya çıkmasında da 377 sayılı kararın rolü büyüktür. Güvenlik Konseyindeki Fransa ve İngiltere'nin Süveyş Krizi esnasında veto tehdidiyle karar alınmasını engellemesi üzerine, ilk barışı koruma operasyonu olan Birleşmiş Milletler Acil Gücü (UNEF), Genel Kurul tarafından kurulmuştur.

Barış için Birlik kararının alınmasına giden süreç, Sovyetler Birliğinin komünist devrim sonrası kurulan Çin Halk Cumhuriyeti hükümetinin Güvenlik Konseyine kabul edilmemesini boykot ederek Güvenlik Konseyi toplantılarına katılmama kararı almasıyla başlamıştır. Kore krizinin başlamasına müteakip,

Sovyetler Birliğinin yokluğu nedeniyle karar alamayan Güvenlik Konseyi asli görevini yerine getiremez olmuştur. Bunun zerine Genel Kurul, Güvenlik Konseyinin yerine uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması görevini, ABD'nin öncülüğünde başlatılan girişimler sonucunda üstlenmiştir. Genel Kurulun böyle bir karar almasının BM şartına uygun olup olmadığı tartışmalı olsa da 377 sayılı kararın alındığını ve sonraki pek çok müdahaleye dayanak oluşturduğunu görmekteyiz. Tüm devletlerin ortak menfaati olarak kabul edilen barış ve güvenliğin korunması görevinin Güvenlik Konseyi tarafından yerine getirilememesi, BM rgtnn varlık sebebini de tartışmalı hale getirebilecek bir durumdur. Nitekim *Barış için Birlik* kararı alınırken bu konunun altı çizilmiş ve Güvenlik Konseyinin görevini yerine getirememesinin, BM'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlama yükümlülüğünü ortadan kaldırmadığı ifade edilmiştir.

Devletlerin rgte ye olurken kuvvet kullanma haklarından feragat etmelerinin ve egemenliklerini sınırlandırmalarının bir sebebi vardır. Bu sebep, kuvvete başvuran veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunan bir devletin varlığı halinde kolektif güvenlik sisteminin bu devleti durduracağına ve/veya cezalandıracağına olan inançtır. Devletlerin bu inançlarının gereği yerine getirilmediği takdirde devletler kendi çözümlerini –*bu çözümlere kuvvet kullanma da dâhil*– kendileri üretme yolunu seçeceklerdir. Bu nedenle, Genel Kurulun 377 sayılı kararı, BM'nin Milletler Cemiyeti ile benzer bir akıbeti paylaşmasını engellemiştir. Sistemin kilitlendiği bir anda örgüte çıkış yolu sunan 377 sayılı karara yönelik tepkilerin odağında ise politik bazı sebeplerin yanı sıra zorlayıcı tedbirler alma yetkisinin münhasıran Güvenlik Konseyine ait olması ve bu yetkinin Genel Kurul tarafından kullanılmasının yetki aşımı (*ultra vires*) olarak görülmesi yatmaktadır. Yoksa kararı eleştirenlerin barış ve güvenliğin sağlanmasına karşı oldukları gibi bir anlam çıkarmak mümkün değildir.

Soğuk Savaş döneminde uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için kolektif güvenlik sistemini harekete geçirmenin mümkün olmaması hasebiyle

Üretilen *Barış için Birlik* anlayışının, getirilen eleştiriler dikkate alınmak suretiyle revize edildiğini ve zorlayıcı tedbirlere başvurmak yerine uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için gereken elverişli zemini oluşturmaya amaçlayan barışı koruma operasyonlarına dönüştüğünü söyleyebiliriz. Böylece ortaya çıkan krizlerde örgüt, tarafların arasına girerek çatışmaların tekrarlanmasını ve yayılmasını önlemeyi amaçlamış, oluşturu­an çatışmasız zeminde tarafların barışı/çözümü konuşabilmesine olanak sağlamak istemiştir. Zorlayıcı tedbirlerin aksine barışı koruma operasyonları taraflardan hangisinin hatalı olduğunu tespit etmeye ve herhangi bir çözümü dayatmaya çalışmamıştır. İlk operasyon olan Birleşmiş Milletler Acil Gücü (UNEF), taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümünü yine tarafların kendisine bırakarak yalnızca çatışmaların tekrarlanmasını ve yayılmasını önlemeye çalışmıştır.

Rıza, tarafsızlık ve kuvvet kullanmama ilkeleri üzerine inşa edilen barışı koruma operasyonlarının yüklenen görevleri yerine getirmekteki başarısı, ortaya çıkan yeni kriz durumlarında operasyonlara daha sık başvurulmasını beraberinde getirmiştir. Teorik olarak hayli iddialı olan fakat Güvenlik Konseyinin yapısı ve işleyişi nedeniyle tıkanan kolektif güvenlik sistemi yerine, bünyesinde daha kolay uzlaşılabilir hedefler ve ilkeler barındıran barışı koruma operasyonları uluslararası sistemdeki yerini gittikçe sağlamlaştırmıştır.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi büyük gler arasında işbirliği yapma imkânını artırsa da bu kez de uyuşmazlıkların niteliğindeki değişim devlet içi çatışmaları gün yüzüne çıkarmıştır. Amerikan hegemonyasının arttığı bu dönemde kolektif güvenlik sistemi kapsamında başvuru­an zorlayıcı tedbirler, kolektif bir anlayışı yansıtmaktan uzak kalmış daha çok Amerika'nın tek taraflı anlayışı etrafında şekillenmiştir. Bu tek taraflı anlayış, müdahalelerin meşruiyetini uluslararası toplum nazarında sakatlamıştır. Bu ortamda barışı koruma operasyonları bir kez daha ön plana çıkmıştır. Fakat değişen koşullar geleneksel barışı koruma operasyonlarının da değişmesini

zaruri hale getirmiş, operasyonların ilkeleri ve yapısı güncellenerek yeni çatışmalara adapte edilmiştir. Devlet içi çatışmalarda, geleneksel operasyonlardaki uyuşmazlığın çözümüne müdahil olmama tavrından uzaklaşmış ve uyuşmazlığa yol açan yapısal sorunlar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. İkinci nesil operasyonlar olarak adlandırılan bu operasyonlar, sağlanan barışın kalıcılığını da artırmıştır.

Devlet içi çatışmaların operasyonlar üzerindeki bir diğer etkisi de uluslararası toplumun yaşanan katliam ve soykırımlar nedeniyle, barışı koruma operasyonlarını eleştirmesi olmuştur. Barışı koruma operasyonlarının gerekirse kuvvet kullanarak bu olayları önlemesi gerektiği görüşü daha sık dile getirilir olmuştur. *Robust Peacekeeping* olarak da bilinen üçüncü nesil operasyonlara meşru müdafaa dışında kuvvet kullanma yetkisi verilmiş olsa da bu yetki, Güvenlik Konseyinin belirlediği sınırlar içinde ve barış ve güvenliği sağlamaya dönük faaliyetler çerçevesinde kullanılan bir yetkidir. Çatışmanın taraflarından birini korumak amacıyla veya insan hakları kurallarının ve insancıl hukuk kurallarının uygulanmasını sağlamak amacıyla kullanılan bir yetki değildir.

Yaşanan ağır insan hakları ve insancıl hukuk ihlalleri haklı olarak uluslararası toplumun tepkisini çekmiştir. Bu tepki, ihlalleri yapanlarla birlikte bu ihlallere karşı yeterince karşı koymadığı düşünülen barışı koruma operasyonlarına yönelmiştir. Bu tepkinin altında şüphesiz ki, barışı koruma operasyonlarının yapısını, işleyişini, görev ve yetkilerinin ne olduğunu bilmemek yatmaktadır. Çoğu zaman zorlayıcı operasyonlarla aynı olduğu zannedilen barışı koruma operasyonları, aslında tamamen farklı bir yapıya ve işleyişe sahiptir. Biz de, çalışmamızda bu farklılıkları anlatarak barışı koruma operasyonlarının ne yapmadığından çok ne yapabileceğini ortaya koymaya çalışacağız. Böylece, barışı koruma operasyonlarına yöneltilen eleştirilerin gerçekten haklı bir zemini olup olmadığını anlamaya çalışacağız.

BM'den önce de barışı koruma benzeri girişimler olmasına rağmen, ilkesel ve kurumsal yapılanma BM kurulduktan sonra ortaya çıktığı için operasyonların miladı olarak, BM'nin kuruluşundan sonraki dönemi almaktayız. Barışı koruma operasyonları, kurulduğu ilk andan itibaren askeri birimler tarafından yürütülen fakat muharip olmayan yapılanmalardır. Zaman içerisinde, çatışmaların değişen niteliklerine ve işlevsel ihtiyaçlara bağlı olarak yeni görev ve yetki tanımlamaları yapılmış, ihtiyaç dâhilinde polis gücü, insan hakları birimi, seçim izleme ve düzenleme birimi gibi birçok yeni unsur, operasyon yapısına sonradan entegre edilmiştir. Bizim çalışmamız ise, hem statülerinin hem de tabi oldukları kuralların farklılığını da dikkate alarak operasyonların bel kemiğini oluşturan askeri birimler üzerine yoğunlaşmıştır.

Çalışmamızın *birinci* bölümünde, devletlerin ortak menfaatler etrafında nasıl ve neden birleştiğini izaha çalışarak, barışı koruma operasyonlarının tohumları olarak adlandırabileceğimiz birtakım tarihsel olaylar ışığında, kolektif güvenlik kavramının ortaya çıkışını ve kavramın BM yapısı içinde vücut bularak kurumsallaşmasını ve sonrasında yaşanan süreci değerlendireceğiz. Kolektif güvenlik sistemine alternatif bir yöntem olarak geliştirilen barışı koruma operasyonlarının tanımını, hukuki temellerini ve ilkelerini ortaya koyarak ilk bölümümüzü bitireceğiz.

İkinci bölümde, çatışmaların niteliğindeki değişimlerin operasyonlar üzerindeki etkilerini anlamaya çalışıp, bu etkilerin ilkesel ve işlevsel sonuçlarını örnek olaylar üzerinden açıklayarak, ortaya çıkan yeni nesil operasyonları değerlendireceğiz. *Üçüncü* bölümde, kuvvet kullanma yetkisine sahip olan üçüncü nesil barışı koruma operasyonlarını devletlerin egemenliği ve iç işlerine müdahale etmeme ilkeleri açısından değerlendirdikten sonra operasyonlarda görev alan askeri birimlerin insancıl hukuk kurallarıyla ilişkisini ve meydana gelebilecek insancıl hukuk ihlallerinin BM ve operasyona katılan devletler için doğuracağı sorumluluğu değerlendireceğiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ ARKA PLAN VE HUKUKİ ÇERÇEVE

1.1.BARIŞI KORUMA KAVRAMININ TARİHİ ARKA PLANI

1.1.1. Topluluk Çıkarları ve Kolektif Güvenlik Anlayışının Gelişimi

Barışın korunması fikri bir anda ortaya çıkmış değildir. Devletler farklı sebeplerle barış ortamının sürmesini istemiştir. Bu sebeplerin başında güçlü olanların mevcut durumun devam etmesini istemesi ve diğerlerinin durumu değiştirmek için gerekli güce sahip olmaması gelir. Fakat esas olarak barışı koruma kavramı, büyük devletlerin diğer devletlere müdahale edebilmesinin zeminini yaratmaktadır.¹ 1815 Viyana Kongresi'yle oluşan Avrupa Ahengi de (*Concert of Europe*) esasında amaç olarak savaşları ortadan kaldırmayı değil, güçlü devletlerin kurulan düzen içerisindeki ayrıcalıklı konumunun korunmasını hedeflemiş ve savaşlar da dâhil bu düzeni bozabilecek tehlikelere karşı ortak hareket etmeyi amaçlamıştır. Avrupa Ahengi anlayışında barışın korunmasıyla kastedilen yeni düzenin korunmasıdır zira daha sonra görüldüğü üzere bireysel ya da ortak menfaatler söz konusu olduğunda devletler "barışı koruma adına" savaştan geri durmamıştır. Kurumsal bir yapı geliştiremese de Avrupa Ahengi büyük güçlerin üzerinde uzlaştığı konularda ortak müdahale edilebilmesinin önünü açmıştır. 1899 yılında Çin'de yabancılara karşı başlayan *Boxer İsyanı* nedeniyle oluşturulan 18.600 kişilik çokuluslu güç, uluslararası toplumun çıkarlarını gözeterek barışı korumak için değil, operasyona katılan devletlerin vatandaşlarını ve onların mallarını kurtarmak için müdahale etmiştir. Fakat bu olayı önemli

¹Bellamy, Alex J; Williams, Paul; Griffin, Stuart; **Understanding Peacekeeping**, UK, Blackwell Publishing Ltd., 2004, s.59.

kılan nokta operasyonun sebebi değil büyük güçlerin ortak bir amaç için birlikte hareket ederek çatışmanın yayılmasını önlemiş olmasıdır.²

Avrupa Ahengi ile başlayan *-asıl amaç bu olmasa da-* barışı koruma gayretleri, *Lahey Barış Konferansları* ile bir adım daha ileriye gitmiştir.1899 yılında savaşları ortadan kaldırma gayesiyle toplanan devletler tam bir başarı sağlayamamış olsalar da çatışmaların önlenmesi için anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözülmesi konusunda mutabakat sağlamışlardır. Bu amaçla Daimi Hakemlik Mahkemesi, Soruşturma Komisyonları, Arabuluculuk, İyi niyet Girişimi gibi mekanizmalar geliştirerek savaşları engellemeye çalışmışlar³ ve savaş hukuku ile ilgili düzenlemeler yapmışlardır.⁴ Hem Avrupa Ahengi hem de Lahey Antlaşmalarının uygulanabilirliği büyük güçlerin mevcut durumu koruma isteklerine bağlı olduğu için emperyalist mücadelelerin ön plana çıkmasıyla başarısızlığa uğramıştır.⁵

Dünya barışını korumak için devletlerin birlikte hareket etme fikrinin kurumsallaşması ancak Milletler Cemiyetinin kurulmasıyla mümkün olabilmıştır. Milletler Cemiyeti Şartı'nın dibacesinde örgütün amacı uluslararası işbirliğinin artırılması ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması olarak belirtilmektedir. Bu amaçla Milletler Cemiyeti Şartı'na taraf olan devletler savaşı bir çözüm aracı olarak görmeyeceklerini, diğer devletlerin toprak bütünlüğü ile siyasi bağımsızlığına saygı göstereceklerini ve koruyacaklarını taahhüt etmişlerdir.⁶ Devletlerin savaşmayacaklarını taahhüt etmeleri devlet olmanın bir özelliği olarak atfedilen "savaş yapma

²Nasu, Hitoshi; **International Law on Peacekeeping: A Study of Article 40 of the UN Charter**, Leiden, Netherland, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, ss.38-39.

³Bknz. **Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümü Antlaşması**, (Erişim) http://avalon.law.yale.edu/19th_century/pacific.asp#art1, 28 Ocak 2013.

⁴Bknz. **Kara Savaşının Yasa ve Teamüllerine Dair 1899 tarihli, II No'lu Lahey Antlaşması**, (Erişim) http://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague02.asp, :28 Ocak 2013.

⁵Bellamy, Williams, Griffin, **a.g.e.**, s.26.

⁶Bknz.**Milletler Cemiyeti Kurucu Antlaşması**, (Erişim) <http://www.unhcr.org/refworld/publisher,LON,,,3dd8b9854,0.html>, 06 Şubat 2013.

hakkından (*jus ad bellum*)” uzaklaştırılması bakımından devrim niteliğinde sayılabilir.⁷

Milletler Cemiyeti barışın korunması için kolektif güvenlik (*collective security*) sistemi kavramını geliştirmiş ve Milletler Cemiyeti Şartı içerisinde bu kavramın temellerini oluşturmuştur. Bu sistem dâhilinde barışın korunması amacıyla, saldırı veya saldırı tehdidi durumunda Milletler Cemiyeti Konseyinin gerekli tedbirleri tavsiye edeceği belirtilmiştir (*Milletler Cemiyeti Şartı, md.10*). Eğer bir devlet üyelerden birine karşı savaşa başvurursa tüm üyelere karşı savaş açmış kabul edilecek ve Konsey, gerekli ticari, mali ve askeri yaptırımları tavsiye edecektir (*Milletler Cemiyeti Şartı, md.16*). Milletler Cemiyeti Şartı, uyuşmazlık durumlarında hakemlerin kararı veya yargı kararı ya da Konsey raporunun açıklanmasının üzerinden 3 ay geçinceye kadar tarafların savaşa başvurmasını yasaklamaktadır (*Milletler Cemiyeti Şartı, md.12*). Böylece çatışmanın tarafları arasında bir sakinleştirme dönemi (*cooling-off period*) yaratarak uyuşmazlığın barışçıl yollardan çözülebilmesi için gerekli zamanın yaratılmasını amaçlamıştır.⁸

Milletler Cemiyeti Şartı ilk bakışta barışın korunması için gerekli olan tedbirleri sağlamış görünse de durum esasen böyle değildir. Şart’ ta yer alan maddelerde kullanılan *tavsiye* kelimesi bağlayıcı olmadığı için gerekli durumlarda müdahale amaçlı askeri güç oluşturulmasını üyelerin takdirine bırakmış ve uygulamayı zafiyete uğratmıştır. Şart’ ta yer alan *Saldırı* ifadesinin tanımlanmamış olması, ihlal durumlarında uygulanacak yaptırımların net olarak açıklanmaması, karar alınabilmesi için oybirliği gerekmesi, Amerika ve Sovyetler Birliği gibi büyük güçlerin sisteme dâhil olmaması gibi önemli eksiklikler, Milletler Cemiyetinin kuruluş aşamasındaki idealist hedeflere ulaşılmasını engellemiştir. Fakat devletlerin, bireysel çıkarların yanı sıra kolektif güvenlik anlayışıyla uluslararası toplumun

⁷Tams, Christian J; “League of Nations”, **The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012-, s.6.

⁸Nasu, **a.g.e.**, s.40.

çıkarlarının da gözetilmesi gerektiği üzerinde anlaşmaları, normatif olarak büyük bir adım kabul edilebilir.⁹

Milletler Cemiyetinin barışı koruma konusunda yeterince başarılı olmasını engelleyen eksiklikler Birleşmiş Milletlerin kurucuları tarafından dikkate alınmış ve giderilmeye çalışılmıştır. BM Şartı hazırlanırken amaçların açıklandığı I. bölümde örgütün esas amacının uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözülmesini gerçekleştirmek olduğu ifade edilmektedir (*BM Şartı, md.1*). Amaçların sadece Şart içerisine yazılması elbette yeterli değildir. Milletler Cemiyeti Şartı'nın dibacesinde de benzer ifadeleri görebiliriz. Önemli olan bu amaçları gerçekleştirmek için gerekli olan organları ihdas etmek ve bu organları amaçlar doğrultusunda yetkilendirmektir. Bu sebeple BM, Güvenlik Konseyini ihdas etmiş ve yürütme organı olarak örgütün amaçlarını gerçekleştirmesi için gerekli yetkilerle donatmıştır. BM üyeleri, örgütün temel amacı olan uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması sorumluluğunu Güvenlik Konseyine bırakırlarken, Konseyin kendi adlarına hareket ettiğini peşinen kabul etmişler (*BM Şartı, md.24*), ve Konseyin alacağı kararları uygulayacaklarını taahhüt etmişlerdir (*BM Şartı, md.25*). Böylece Güvenlik Konseyinin VII. bölüm kapsamında alacağı kararlar daha en başından üyeleri bağlamıştır.

Görüldüğü üzere BM Güvenlik Konseyi ile Milletler Cemiyeti Konseyi arasındaki en açık fark kararların bağlayıcılığıdır. Milletler Cemiyetinde kararların uygulanması üyelerin takdirine bağlı olduğu için istenilen sonuçların tam anlamıyla elde edilmesi mümkün olmamıştır. Askeri müdahaleyi gerektiren bir kriz durumunda güçlü devletlerin içerisinde yer almadığı bir örgüt, hem siyasi olarak hem de askeri kapasite olarak zorlanacaktır. Bu nedenle, BM kurulurken büyük devletlerin örgütte yer alması ve her ne olursa olsun örgüt içerisinde kalmaları için kendilerine Güvenlik Konseyinde Daimi Üyelik ve veto hakkı tanınmıştır. Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için alacağı tedbirler BM

⁹Tams, a.g.e., s.7.

Şartı'nın VII. bölümünde açıkça belirtilmiştir. Böylece Milletler Cemiyeti'nde karar alınmasını ve uygulanmasını engelleyen belirsizlikler ortadan kaldırılmıştır. Öyle ki, Güvenlik Konseyi devletlerin iç işleri olarak değerlendirilebilecek konularda bile uluslararası barış ve güvenliği korumak adına VII. bölümde yer alan zorlayıcı tedbirleri uygulayabilecektir (*BM Şartı, md.2/7*). Milletler Cemiyeti ile birlikte kavramsal olarak ortaya çıkan kolektif güvenlik sistemi, BM kurucuları tarafından da yeni örgüt içerisinde korunmuştur. BM'nin kolektif güvenlik sisteminin Milletler Cemiyeti'nden farklı yanı ise sistemin çalışabilmesi için BM çatısı altında, üyelerin katkılarıyla düzenli bir ordu kurulmasını öngörmüş olması ve bu amaçla Güvenlik Konseyi ile örgüt üyeleri arasında antlaşmalar yapılmasını kararlaştırmış olmasıdır (*BM Şartı, md.43*). Fakat düşünülen bu düzenli ordunun kurulması ve devletlerarasında yapılması gereken antlaşmaların yapılması mümkün olmamıştır. Soğuk Savaş dönemiyle birlikte Güvenlik Konseyinin kolektif güvenlik kapsamında askeri müdahaleler yapması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu durumun istisnası Kuzey Kore'ye yapılan müdahale olmuştur.¹⁰

Bugünkü barışı koruma operasyonlarının ortaya çıkması da yukarıda bahsettiğimiz kolektif güvenlik sisteminin tam olarak hayata geçirilememiş olmasından kaynaklanmıştır. Her ne kadar her iki kavram için uluslararası barış ve güvenliğin korunması nihai amaç olsa da, Barışı Koruma Operasyonları kolektif güvenlik sisteminin yerine kullanılan bir mekanizma değildir. Kolektif güvenlik sisteminde amaç güç kullanmayı içeren ya da içermeyen yöntemlerle, barışı bozan veya tehdit eden tarafı zorla “yola getirip” barışı tesis etmek iken, Barışı Koruma Operasyonlarında çatışmanın

¹⁰Barış için Birlik (*Uniting for Peace Resolution*), “A/RES/377(V)[A-C] (1950)”, (Erişim) [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/377\(V\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/377(V)&Lang=E&Area=RESOLUTION), 02 Şubat 2013; Sovyetler Birliğinin Güvenlik Konseyine katılmaması neticesinde karar alınamaması üzerine, Genel Kurul'un BM Şartının 11. ve 12. maddeleri çerçevesinde Kuzey Kore'ye karşı örgüt üyeleri tarafından güç kullanmayı da içeren kolektif eylem yapılmasını tavsiye kararıdır.

taraflarına eşit mesafede durarak aralarındaki ateşkes çerçevesinde çatışmasızlık ortamının sürmesini sağlamaktır.¹¹

Kolektif güvenlik sisteminin doğası gereği alınacak tedbirler konusunda saldırganın rızası aranmaz. Zaten saldırganın kendisine karşı uygulanacak tedbirleri gönüllü olarak kabul etmesi mantıkla çelişen bir durumdur. Oysa Barışı Koruma Operasyonları, özellikle ilk ortaya çıktığı dönemde hem çatışmanın tarafları hem de operasyonlara katılan taraflar için zorlayıcı değil tarafların rızasına ve işbirliğine dayalı olmuştur. İki kavramı birbirinden ayıran en önemli fark budur.

1.1.2. Barışı Koruma Benzeri Operasyonlar

Barışın korunması noktasında genel bir başarıdan söz etmek mümkün değilse de, Viyana Kongresinden başlayarak devletler tek taraflı ya da çok taraflı olarak askeri müdahaleler yapmışlardır. Erwin Schmidl'e göre Napolyon savaşlarının bitmesinden sonra barışı koruma operasyonlarının özelliklerini taşıyan en az *11 operasyon*¹² yapılmıştır¹³. Bu müdahalelerin yalnızca barışı koruma gayesiyle yapıldığını söylemek elbette doğru değildir fakat her ne sebeple olursa olsun daha sonra bahsedeceğimiz Barışı Koruma Operasyonları ile benzer özellikler taşıdığı muhakkaktır. Örneğin, İsveç'in 1849 yılında *Schleswig-Holstein*'a gönderdiği birlikler, Danimarka kralına bağlı iki Düklik içerisinde ayaklanan Almanca konuşan nüfusu, Danimarka

¹¹Neuhold, Hanspeter; "Collective Security After "Operation Allied Force"", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, cilt 4, ed. Jochen A. Frowein, The Hague, Kluwer Law International, 2000, ss.78-80.

¹²19.yy boyunca Trans-Atlantik Köle Ticaretine karşı yapılan ortak Operasyonlar, 1821'de Avusturya'nın Napoli'ye Müdahalesi, 1820'lerde Kuzey Afrika'nın Akdeniz kıyılarında faaliyet gösteren korsanlara karşı yapılan çokuluslu operasyonlar, Yunan bağımsızlık savaşında Türk-Mısır kuvvetlerine karşı yapılan çokuluslu operasyonlar, Avusturya, İngiltere ve Fransa'nın 1840-1860 da Lübnan'a denizden müdahalesi, 1848-49 İsveç'in Schleswig-Holstein'a barış gücü göndermesi, Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i işgali, İngiltere'nin 1878'de Kıbrıs'ı işgali, 1898 Girit'e uluslararası Misyon gönderilmesi, 1900'de Boxer İsyanına müdahale edilmesi, 1913'de Arnavutluk'a uluslararası güç gönderilmesi.

¹³Schmidl, Erwin A; "The Evolution of Peace Operations from the Nineteenth Century", **Peace Operations Between War and Peace**, ed. Erwin A. Schmidl, London, Frank Cass and Company Limited, 2000, ss.7-8.

dili konuşan nüfustan ayırmak için tampon bölge oluşturmuşlardır.¹⁴ Birleşmiş Milletler (BM) döneminde kurulan ilk barışı koruma operasyonu UNEF (*United Nations Emergency Force*)*, Mısır ve İsrail kuvvetlerini birbirinden ayırmak için benzer şekilde tampon bölge oluşturmuştur.¹⁵ Milletler Cemiyetinin 1920’de Saar Havzası’nda (*Saar Basin*) uluslararası bir yönetim kurması ve Almanya ve Polonya arasındaki *Yukarı Silesia* sorununun çözümü için halkoylaması komisyonu kurması, Barışı Koruma Operasyonlarının son dönemlerde görülen Geçici Yönetim (*Transitional Administration*) ve Seçimlerin Denetlenmesi (*Election Supervision*) faaliyetleriyle neredeyse aynıdır.

1.1.3. BM ve Barışı Koruma Kavramı

Barışı koruma kavramı uluslararası nitelikteki bir kriz sonrasında vücut bulmuştur. Mısır devlet başkanı Nasır’ın Süveyş Kanalını devletleştirmesi hem uluslararası barış ve güvenlik açısından hem de BM’nin karar alabilmesi açısından kriz yaratmıştır. Güvenlik Konseyi Daimi Üyesi olan Fransa ve İngiltere’nin aynı zamanda krizin tarafları arasında yer alması örgütün kolektif güvenlik sistemine başvurmasının önündeki en büyük engeli oluşturmuştur. İki devlet, BM’nin krizin çözümüne dâhil olmasını veto tehdidi ile engellemiştir. Güvenlik Konseyinin karar alamaz hale gelmesi *Barış için Birlik* kararının uygulanmasına imkân vermiş ve konu Genel Kurul’a havale edilmiştir. Kanada Dışişleri Bakanı *Lester Pearson*, çatışma bölgelerinde barış ve güvenliği sağlamak amacıyla uluslararası bir kuvvet kurulmasını teklif etmiştir. ABD, müttefiklerinin eylemlerinden rahatsızlık duyduğu için

¹⁴Swedish Military Heritage, “International Peacekeeping Before The UN”, (Çevrimiçi) http://www.sfhm.se/smha/pa.g.e____2856.aspx?epslangua.g.e=EN, 02 Şubat 2013.

*UNEF adı ile kurulan BM’nin ilk barışı koruma operasyonu daha sonra aynı isimle kurulan ikinci operasyon nedeniyle bazı kaynaklarda UNEF I adıyla da anılmaya başlamıştır.

¹⁵Barışı Koruma Operasyonları Resmi Sitesi, “First United Nations Emergency Force UNEF”, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1mandate.html>, 13 Şubat 2013.

Pearson'ın teklifini desteklemiştir.¹⁶ Kavramın fikir babası Pearson olsa da fikrin fiiliyata dönüşmesi, Genel Sekreter *Dag Hammarskjöld* sayesinde olmuştur. Fransa ve İngiltere'nin de teklife olumlu yaklaşmasıyla BM'nin ilk barışı koruma operasyonu, UNEF kurulmuştur.¹⁷ UNEF, planlı olmayan ve mevcut kriz haline acil çözüm bulabilmek gayesiyle başlatılan bir operasyondur. Kriz dönemindeki mevcut siyasi koşullar da operasyonun yapısal ve işlevsel çerçevesinin belirlenmesinde etkili olmuştur.

Barış gücünün Genel Kurul tarafından kurulması, hem çatışmanın taraflarının hem de operasyona katılacak tarafların rızasının alınmasını gerekli kılmıştır. Güvenlik Konseyi tarafından kurulacak bir UNEF'in zorlayıcı karakterde olması en azından Konsey'in yetkileri bağlamında mümkündür. Buna mukabil, Genel Kurul kendisine tanınan yetkiler dâhilinde istese dahi zorlayıcı nitelikte bir operasyon kuramayacaktır. UNEF, zorlayıcı bir yapıda olmadığı için katılımcı devletlere belirli ve sınırlı çerçevede görevler yükleyebilmiştir. Bu durum katılımcı devletler açısından operasyonların olası risklerini asgari düzeye indirmiş ve kabul edilebilirliğini artırmıştır.

Uluslararası barış ve güvenliği koruma gibi hayati amaçlarla kurulan bir örgütün, siyasi çekişmeler nedeniyle kolektif güvenlik sistemini uygulayamaması varlığının da sorgulanmasına yol açabilecektir. Barışı koruma operasyonları, örgütü bu sorgulamadan başarısı nispetinde kurtarmıştır. BM her uyuşmazlık veya çatışmaya müdahale etmek zorunda değildir ancak uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürecek her durumun örgütün temel amaç ve görevlerine de zarar verecek olması, BM'nin müdahil olmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Barışı koruma operasyonları, BM'nin müdahil olma yöntemlerinden biridir. Zorlayıcı operasyonlardan farklı

¹⁶Fröhlich, Manuel; "Keeping Track of UN Peace-keeping —Suez, Srebrenica, Rwanda and the Brahimi Report", **Max Plack Yearbook of United Nations Law**, cilt 5, ed. Jochen A. Frowein, The Hague / London / New York, Kluwer Law International, 2001, ss.195-196.

¹⁷Bazı kaynaklar ilk barışı koruma operasyonlarını 1948 yılında kurulan, BM Ateşkes Denetleme Grubu (UNTSO) ve Hindistan-Pakistan arasında 1949 yılında konuşlanan BM Askeri Gözlemci Grubuna (UNMOGIP) dayandırsa da genel kabul, **UNEF**'in ilk barışı koruma operasyonu olduğu yönündedir.

olarak uluslararası barış ve güvenliğe zarar veren durumun ortadan kaldırılmasını uyuşmazlığın taraflarına bırakmaktadır.

Operasyonların muhtevası, ortaya çıkan her durumun kendine has koşulları nedeniyle farklılık arz edebilmektedir. Bu farklılık operasyonlarda uygulanacak genel geçer kuralların oluşturulmasını ve uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Fakat aynı zamanda sağladığı esneklikle operasyonların kendini yeniden şekillendirerek zaman içerisinde değişen koşullara ayak uydurmasını sağlamaktadır. Yine de geleneksel operasyonlar, tarafsızlık, rıza, meşru müdafaa dışında kuvvet kullanmanın yasak olması, Güvenlik Konseyi Daimi Üyeleri'nin operasyonların dışında tutulması, iç işlerine karışmama gibi ilkeler üzerine inşa edilmiştir. Genel Sekreter Hammerskjöld bu ilkeleri belirlerken pragmatist davranırsa da, ilkeler zaman içerisinde barışı koruma operasyonlarını diğer operasyonlardan ayırıcı bir kimlik kazanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde uluslararası sisteme hâkim olan SSCB ve ABD, kendi nüfuz alanlarına doğrudan müdahale edilmesini - BM yoluyla bile olsa- çok fazla istememişler ve uyuşmazlıkların çözümünü diplomatik faaliyetlere havale etmişlerdir.¹⁸ 80'lerin sonlarına doğru yaşanan gelişmeler, Soğuk Savaş dönemindeki klasik barışı koruma operasyonlarını mevcut koşullara ayak uyduramaz hale getirmiş ve BM'nin teknik ve finansal yetersizliği bölgesel örgütlerin kullanılmasını gerektirmiştir.¹⁹

¹⁸Chopra, Jarat; "Peace Maintenance: A Concept for Collective Political Authority", **American Society of International Law Proceedings** 89, 1995, s.280.

¹⁹Higgins, Rosalyn; "Second-Generation Peacekeeping", **American Society of International Law Proceedings** 89, 1995, s.276.

1.2. BARIŞI KORUMA OPERASYONLARI

1.2.1. Barışı Koruma Operasyonları ve Bağlantılı Faaliyetler

BM, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak üzere "Barış Operasyonları" (*Peace Operations*) adı altında 3 temel faaliyet icra eder. Bu faaliyetler: Çatışma Önleme (*Conflict Prevention*) ve Barış Yapma (*Peacemaking*); Barışı Koruma (*Peacekeeping*); ve Barış inşa etme'dir (*Peace-Building*). Barışa Zorlama (*Peace Enforcement*) ise bu kavramlardan tamamen farklı ve "Barış Operasyonları" kapsamına girmeyen bir kavramdır. Bu faaliyetler, çoğu zaman karıştırılarak birbirlerinin yerine kullanılsalar da esasen farklıdırlar. Aşağıda bu kavramların ne olduğunu ve birbirlerinden nasıl ayrıldıklarını açıklamaya çalışacağım.

Çatışma önleme, devletlerarasında (*inter-state*) veya devletin içerisinde (*intra-state*) oluşabilecek gerilimlerin ve uyuşmazlıkların bir çatışmaya dönüşmesini engellemek amacıyla yürütülen faaliyetlerdir. Çatışma önleme faaliyetlerini diğerlerinden ayırt eden özellik uyuşmazlığın henüz bir çatışmaya dönüşmemiş olmasıdır. Yöntem olarak iyi niyet girişimi, önleyici konuşlandırma (*preventive deployment*) ve güven artırıcı önlemler kullanılabilir.

Barış yapma, devam eden bir çatışmanın durdurulması için yürütülen diplomasi ve arabuluculuk faaliyetlerini ifade eder.²⁰ Barışı koruma operasyonlarının konuşlanabilmesi için bu faaliyetlerin başarılı olması ve barış sağlanamasa bile en azından taraflarca kabul edilen bir ateşkesin sağlanması gerekir. BM Genel Sekreteri, bu faaliyetleri kendi inisiyatifi ile

²⁰Brahimi, Lakhdar; "Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspect", prg.11., (Erişim) http://unic.or.jp/security_co/pdf/a_55_305_e.pdf, 26 Mart 2013.

yürütebileceği gibi Güvenlik Konseyi ve Genel Kuruldan gelecek talepler doğrultusunda da yürütebilir. Barış yapma faaliyetlerini yürütenler, devletler, devlet temsilcileri, bölgesel örgütler veya BM olabileceği gibi, hükümet dışı gruplar ve bağımsız çalışan tanınmış kişilerde olabilir.

Barışı koruma, barış yapıcılarının (*peacemakers*) çatışma bölgelerinde sağlamış olduğu barış antlaşmasının veya ateşkes kararının uygulanmasını denetleyerek kırılgan bir zemin üzerine tesis edilen barışın muhafazasını sağlama faaliyetleridir. Barışın korunması için öncelikle barışın sağlanmış olması gerekir dolayısıyla çatışma devam ederken barışı koruma operasyonlarının yapılması kavramın özüyle çelişen bir durum olacaktır. Barışı Koruma operasyonları, yürüttükleri faaliyetler dikkate alınarak 3 nesil altında sınıflandırılmaktadır. Bu nesiller: tesis edilen barış antlaşmasının uygulanmasını sağlamakla görevli, Geleneksel (1. Nesil) operasyonlar; aynı zaman da sürekli barış için gerekli şartları sağlamaya yönelik barış inşa etme faaliyetlerini de yürüten karmaşık yapıdaki, 2. nesil operasyonlar ve sağlıklı bir devlet yapısının olmadığı bölgelerdeki şiddet eylemlerini sonlandırarak devlet yapısını yeniden kurmaya çalışan, tarafların hepsinin rızasına bağlı olmayan ve kuvvet kullanması meşru müdafaa ile sınırlandırılmayan, 3. nesil operasyonlardır.²¹

Barışı inşa etme, sürdürülebilir barış için gerekli koşulları sağlamayı amaçlayan uzun ve karmaşık bir süreçtir. Çatışmanın olmamasını yeterli görmez. Çatışmaya yol açan yapısal problemleri de ortadan kaldırmayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda eski savaşçıların topluma entegre edilmesi, insan haklarına saygının geliştirilmesi, demokratik gelişim için teknik destek sağlanması ve devletin çökmüş ya da yetersiz olan; adli, iktisadi, idari ve güvenlik sistemlerini yeniden ayağa kaldırma gibi kapsamlı faaliyetleri yürütür. BM bu faaliyetlerin daha iyi yürütülebilmesi amacıyla 2005 yılında

²¹Karns, Margaret P.; Mingst, Karen A.; **International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance**, Boulder/London, Lynne Rienner Publishers Inc., 2004, s.306

Genel Kurul ve Güvenlik Konseyine bağlı bir komisyon kurmuştur. Bu komisyon danışma görevi yapacak bir yardımcı organ niteliğindedir.²²

Barışa zorlama, Güvenlik Konseyinin kararı ile askeri güç kullanımını da içerebilen zorlayıcı tedbirlerdir. Güvenlik Konseyi barışa karşı bir tehdit olduğunu veya barışın ihlal edildiğini ya da bir saldırı durumu olduğunu tespit ederse zorlayıcı tedbirlere başvurabilir.

Yukarıda bahsettiğimiz kavramların operasyon sahasında birbirinden ayrılması zordur. Barış koruma operasyonları genelde tek tip aktivite ile sınırlı olsa da barış yapma faaliyetlerinde ve barış inşa etme faaliyetlerinin ilk dönemlerinde sıklıkla aktif rol oynadıkları görülmektedir. Aynı şekilde barışı koruma operasyonlarında prensip olarak meşru müdafaa durumunda silah kullanmaya izin verilirken, *Robust Peacekeeping*²³ kavramı ile birlikte barışı koruma ve barışa zorlama arasındaki çizgi bulanıklaşmıştır Kavramların ne kadar iç içe geçtiği aşağıdaki şekilde daha net görülmektedir.



Şekil 1: Bağlantılar ve Gri Bölgeler²⁴

²²BM Güvenlik Konseyi Kararı, "S/RES/1645 (2005):on Establishment of the Peacebuilding Commission", (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/654/17/PDF/N0565417.pdf?OpenElement>, 26 Şubat 2013.

²³Üçüncü nesil barışı koruma operasyonları olarak da adlandırılan ve meşru müdafaa'nın ötesinde güç kullanmaya izin veren operasyonlardır.

²⁴Langholtz, Harvey J. (ed.); **Principles and Guidelines for UN Peacekeeping Operations**, , Peace Operations Training Institute, USA, 2010, s.19.

1.2.2. Barışı Koruma Operasyonlarının Tanımı

Barışı koruma (*Peacekeeping*) terimi, uluslararası nitelikteki çatışmaları engellemek için BM Kolektif Güvenlik sisteminin bir aracı olarak, tarafların rızasına dayalı askeri bir eylemi ifade etmek için kullanılmıştır.²⁵ BM eski Genel Sekreteri B. Boutros Ghali'nin deyimiyle, barışın sağlanması ve çatışmaların önlenmesi ihtimalini artıran bir tekniktir.²⁶ Barışı koruma operasyonları; *devletlerarasında veya devletler içerisindeki çatışmaların önlenmesi ve yayılmasının engellenmesi için BM'nin temel görevi olan uluslararası barış ve güvenliği sağlamak adına askeri ve sivil unsurların sorunlu bölgeye barış ya da ateşkes ortamı sağlandıktan sonra konuşlandırılması*, olarak tanımlanabilir.

Barışı koruma operasyonları genellikle Güvenlik Konseyi kararı (*resolution*) ile örgütün yardımcı organı (*subsidiary organ*) olarak kurulmaktadır.²⁷ Operasyonların yardımcı organ olmalarının bir sonucu olarak operasyona katılan bireyler BM'ye bağlanırlar. Operasyonlara katılan bireyler, BM ve ait oldukları devlet arasındaki antlaşmalar gereğince belirli konularda kendi devletleri ile olan bağlarını da muhafaza ederler. Bununla beraber operasyonda yer alan bireylerin davranışlarından gönderen devletler değil, BM sorumludur. Sorumluluğun yanı sıra operasyonlardaki bireylere karşı yapılacak tüm davranışlar için de BM, 3. taraf devletlere karşı hak iddia edebilir.

Yardımcı organ niteliğindeki operasyonlara katılan bireyler gittikleri topraklarda görevlerini yerine getirmek için gerekli hukuki ehliyete sahip olarak, bazı ayrıcalık, bağışıklık ve dokunulmazlıklardan yararlanırlar (*BM Şartı, madde 104–105*). Operasyon güçleri BM Şartı'nın yanı sıra, *BM'nin*

²⁵Bothe, Michael; "Peacekeeping Forces", *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012, s.1.

²⁶Ghali, Boutros; "An Agenda for Peace", (Erişim) <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>, 16 Şubat 2013.

²⁷Barışı koruma operasyonlarının ilki olarak kabul edilen UNEF, Güvenlik Konseyi tarafından değil Genel Kurul tarafından kurulmuştur.

İmtiyazları ve Muafiyetleri Sözleşmesi ile BM ve Bağlı Personelinin Güvenliği Antlaşması’nın sağladığı haklardan da, ev sahibi devlet sözü geçen antlaşmalara taraf ise yararlanırlar.²⁸ Barışı koruma operasyonları kapsamında görevli personellerden *Genel Sekreter Müşaviri, Genel Sekreterin Özel Temsilcisi ve Yardımcıları ile Operasyon Komutanı* tam dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan (*Full Diplomatic Privileges and Immunities*) yararlanırlar. Barışı koruma operasyonlarında yer alan diğer birimlerin sahip olduğu ayrıcalık ve dokunulmazlıklar ise işlevsel yani görevleri çerçevesinde ve kısıtlıdır.

Yukarıda bahsi geçen antlaşmaların kapsamadığı veya daha özel düzenlemeler gerektiren durumlar için barış güçlerinin gideceği devlet (*Host State*) ile BM arasında, operasyon birimlerinin gidecekleri topraklardaki hukuki pozisyonlarını belirleyen bir antlaşma yapılır (***Status of Armed Forces on Foreign Territory Agreements***)*. Önemli bir husus olarak SOFA’nın tek başına barış güçlerine yabancı topraklarda bulunma hakkı vermediğini belirtmekte fayda vardır.²⁹ Yapılan antlaşmalar operasyon güçlerine bazı ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar sağlasa da operasyonun yapıldığı devletin egemenliğine ve kanunlarına saygı göstermek temel bir ilkedir. Bunun yanında operasyon birimleri ev sahibi devletin kanunlarına tabi değildir. Operasyon birimleri ev sahibi devletin cezai ve medeni yargı yetkisine karşı da belirli dokunulmazlıklara sahiptir. Operasyona katılan askeri birimlerin ceza gerektiren suçları söz konusu olduğunda, yargılama yetkisi *münhasıran* kendilerini gönderen devlete aittir.³⁰ BM, insan hakları sözleşmelerine resmen taraf olmamasına rağmen, insan haklarını korumayı amaçlayan ve birçok sözleşmenin yapılmasına da önyak olan bir kuruluş olarak bu sözleşmelere dikkat etmektedir. Operasyonların özünde kuvvet kullanma

²⁸Sommereyns, Raymond; “United Nations Forces”, **Encyclopedia of Public International Law**, cilt 4, Rudolf Bernhardt (ed), The Netherlands, North-Holland Publishing Company, 1982, s.257.

*Bahsi geçen antlaşma çalışmanın geri kalanında “SOFA” olarak anılacaktır.

²⁹Conderman, Paul J.; “Status of Armed Forces on Foreign Territory Agreements (SOFA)”, **The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012,, s.2.

³⁰Sommereyns, a.g.e., s.257.

meşru müdafaa ile sınırlandırılmış olduğu için silahlı çatışmalar hukukunun uygulanması pek mümkün görünmemekle beraber, operasyon güçlerinin çatışma içerisine çekilmesi gibi özel durumlarda *Silahlı Çatışmalar Hukuku* uygulanmaktadır. Nitekim BM Genel Sekreteri 1999 yılındaki direktifinde, barış güçlerinin bir çatışmaya aktif muharip olarak angaje olması halinde, angajman süresince *Uluslararası İnsancıl Hukuk** kurallarının uygulanacağını bildirmiştir.³¹ Operasyon güçleri çatışmalarda aktif muharip olarak yer aldıkları sürece *BM ve Bağlı Personelinin Güvenliği Sözleşmesi*'nden de yararlanamamaktadır. Operasyon güçlerinin eylem ve ihmalleri neticesinde zarar gören yerel halkın haklarını arayabilmesi için yerel şikâyet komisyonları kurmak suretiyle bu sorun aşılma çalışılmaktadır. Ev sahibi devlet operasyon güçlerine karşı yapılacak şiddet eylemlerini soruşturmak ve cezalandırmakla mükelleftir.

Barışı koruma operasyonlarının farklı yapıdaki siyasi ortamlarda ve farklı koşullarda kurulduğu düşünüldüğünde yapılacak antlaşmaların içeriği ve uygulanması noktasında farklılıklar olacağı açıktır. Operasyonların kurulduğu toprakların bazılarında operasyon güçlerinin saygı göstermesi gereken bir hukuk düzeni olmadığı gibi düzeni sağlayacak bir siyasi otorite de olmayabilir. Özellikle BM'nin Geçiş İdaresi (*Transitional Administration*) görevini yürüttüğü operasyonlarda SOFA düzenlemeleri diğer operasyonlardan farklı olacaktır.³²

Operasyonlar, Sekreteryaya'ya bağlı özel bir bölüm olan ve başında Genel Sekreter'in müşavirinin bulunduğu, Barışı Koruma Operasyonları Dairesi (*Department of Peacekeeping Operations*) tarafından yürütülür. Operasyonların komuta kademesinde ise Genel Sekreterin Özel Temsilcisi

*Uluslararası İnsancıl Hukuk, Silahlı Çatışma Hukuku ve Savaş Hukuku terimleri eşdeğer terimlerdir. Uluslararası kuruluşlar, üniversiteler ve devletler, Uluslararası İnsancıl Hukuk terimini kullanırken diğer iki terim daha yaygın olarak silahlı kuvvetler tarafından kullanılır. Bilgi için *Bknz.* International Humanitarian Law: Answers to Your Questions, (Erişim) http://www.ehl.icrc.org/images/stories/resources/ihl_answers_to_your_questions.pdf, 17 Mart 2013.

³¹*Bknz.* **ST/SGB/1999/13**, "Observance by United Nations Forces of International Humanitarian Law, prg.1.1", (Erişim) <http://www.unhcr.org/refworld/category,LEGAL,UNSECGEN,,,451bb5724,0.html>, 17 Mart 2013.

³²Bothe, "Peacekeeping Forces", s.8.

(*Special Representative of Secretary General*), Barışı Koruma Operasyonları Dairesine bağlı başkomutan ve daha alt seviyede kendi devletleri tarafından BM'nin kullanımına verilmiş olan ulusal askeri birlikler yer alır. Operasyonlar askeri personelin yanı sıra sivil unsurları da ihtiva edebilir. Operasyonlarda yer alan sivil unsurlar bireysel kapasiteleri dikkate alınarak seçilirler ve bir devlete bağlı olmayabilirler.³³

Güvenlik Konseyinin Barışı Koruma Operasyonlarının kurulmasına karar vermesinin önkoşulu çatışmanın taraflarının buna rıza göstermesidir. Taraflar, rızalarını beyan şeklinde gösterebilecekleri gibi BM ile yapacakları antlaşmalar yoluyla da tesis edebilirler. Tarafların rızaları, operasyonun kurulması ile alakalı olup, operasyonda kimlerin yer alacağı gibi konulardan bağımsızdır. Fakat uygulamada tarafların istemeyeceği düzenlemelerden kaçınılmaktadır. Barış operasyonlarının zorlayıcı tedbirler kapsamında olmaması nedeniyle operasyonlarda yer alacak devletlerin katılımı da rıza temelinde olmaktadır.

Güvenlik Konseyi, Barışı Koruma Operasyonlarını kurarken aldığı karar ile operasyonların görev ve yetkilerini de belirler. Operasyonların görev ve yetkilerinin çatışmanın taraflarınca kabul edildiğini teyit etmek amacıyla BM ve taraflar arasında antlaşma yapılır. Barışı koruma operasyonlarının görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi, operasyonların askeri, sivil ve lojistik ihtiyaçları gibi konular, Genel Sekreterin Güvenlik Konseyine sunacağı rapor doğrultusunda şekillenmektedir. Dolayısıyla operasyonların görev ve yetkileri her operasyon için farklı olabilmektedir.

Geleneksel barışı koruma operasyonları, taraflar arasındaki siyasi çözüm sürecine doğrudan katılmayıp sadece tarafların çözüm için bir araya gelebilmesini sağlayacak zemini korumayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla yaptıkları faaliyetler sınırlı ve doğrudan müdahale etmeyi gerektirmeyen özelliktedir. Geleneksel operasyonların başlıca faaliyetleri şunlardır.

³³Bothe, a.g.e., s.6.

- Gözlem, Denetleme ve Rapor Hazırlama faaliyetleri. Operasyon birimleri bu faaliyetleri yürütmek maksadıyla belirli noktalarda karakollar kurabilir, devriyeler görevlendirebilir ve tarafların izniyle bölge üzerinde uçuş yapabilirler.
- Tarafların yapılan ateşkes antlaşmasına uygun davranıp davranmadığını kontrol ederler ve denetleme mekanizmalarına destek verirler.
- Taraflar arasında tampon bölge ve askerden arındırılmış bölgeler tesis ederler.
- Tarafların ateşkes antlaşmasını bir fırsat olarak görüp askeri kapasitelerini artırarak avantaj sağlamalarını engellerler.³⁴

Geleneksel barışı koruma operasyonları kendisine verilen görevleri genellikle başarıyla yerine getirmiştir. Bu başarının temelinde operasyonlara yüklenen görevlerin 2. ve 3. nesil operasyonlar kadar karmaşık olmayıp daha dar bir çerçevede olması ve verilen görevlerle sağlanan kaynakların birbirine uygun olması yatmaktadır. Geleneksel operasyonların dezavantajı ise, uyuşmazlığın çözümü sürecinin dışında kalarak operasyonların görev süresinin uzamasına yol açabilmesidir. Bunun en bariz örneği, Kıbrıs (UNFICYP), Hindistan-Pakistan (UNMOGIP) gibi bölgelerde kurulan operasyonların hâlâ devam etmesidir.³⁵

Operasyonların sona ermesi sürdürülebilir barışın tesis edilmesine bağlıdır. Fakat uyuşmazlık veya çatışmaların değişen yapısı geleneksel operasyonların hareket alanını kısıtlamış ve normatif bir değişimi zorunlu hale getirmiştir. BM’de bu normatif değişime ayak uydurabilmek amacıyla geleneksel operasyonların özünden ödün vererek ilkesel ve işlevsel yeni

³⁴ Langholtz, a.g.e., s.21

³⁵Barışı Koruma Operasyonları Resmi sitesi, “Current Peacekeeping Operations”, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml>, E.T: 18 Mart 2013.

düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştır. Bu düzenlemelerin ne olduğu çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak anlatılacaktır.

1.2.3. Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri

BM Şartı içerisinde Barışı Koruma Operasyonları ile ilgili doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır. Buradan yola çıkarak operasyonların hukuki dayanağı yoktur demek doğru olmaz. Zaten yapılan tartışmalar Barışı Koruma Operasyonlarının hukuki temellerinin varlığı veya yokluğu üzerine değil, operasyonların BM Şartı'nın hangi bölümü kapsamında ve hangi organ tarafından kurulabileceği ile ilgilidir. Bu tartışmalar kapsamında birinci görüş; operasyonlar zorlayıcı tedbirleri içermediği ve tarafların rızası üzerine oluşturulduğu için uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümünü düzenleyen VI. bölüme dayandırırken, ikinci görüş; operasyonların askeri özellikler ihtiva etmesinden dolayı zorlayıcı tedbirlerin düzenlendiği VII. bölüme dayandırılması gerektiğini savunmaktadır. Üçüncü bir görüş ise; operasyonlar her iki bölümün de özelliklerini taşıdığı için bölüm VI ½ olarak adlandırılabilceğini ileri sürmektedir.³⁶ Fakat operasyonları bu şekilde hayali bir bölüme dayandırmanın, operasyonların aslında BM Şartı içerisinde hukuki bir dayanağı olmadığı anlamının çıkarılmasına yol açması muhtemeldir.³⁷ Michael Bothe ise operasyonların hukuki dayanağı için BM organlarının yetkilerinin belirlendiği genel hükümlere bakmak gerektiğini söyleyerek bu hükümlerin sağladığı üç tür yetkiyi birbirinden ayırmanın sorunu çözeceğini belirtmiştir. Bothe, bu yetkileri maddi yetkiler (*Substantive Powers*), şekli yetkiler (*Formal Powers*) ve örgütsel yetkiler (*Organizational Powers*) olarak ayırmaktadır. BM Şartı, 24.maddenin 2.paragrafında VI., VII., VIII. ve XII. bölümlere atıf yapmış, 34.madde ile 39.maddede Konseyin yetkilerini

³⁶Franck, Thomas M.; **Recourse to Force: State Action Against Threats and Armed Attacks**, UK, Cambridge University Press, 2004, s.39.

³⁷Caceres, H.R. Herrera; 'L'emploi de la force par les organisations internationales', in M. Bedjaoui (éd.), *Droit international. Bilan et perspectives*, Tome 2, Paris: A. Pedone, 1991, s. 810'dan aktaran, Mehmet Öncü, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukukî Temelleri", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No: 6, 2006, s.33.

kullanacağı durumları tarif ederek, *maddi yetkilerini* tanımlamıştır. Bu durumlar, devam etmesi uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşüren haller (VI. bölüm) ile barışın bozulması ya da tehdit edilmesi halleridir (VII. bölüm). *Şekli yetkiler*, BM organlarının karar alma yetkisiyle ilgilidir. Hem Güvenlik Konseyi hem de Genel Kurulun belirli türde karar alma yetkileri mevcuttur. Güvenlik Konseyinin kararları bağlayıcıdır (*BM Şartı, md.25*) bunun tek istisnası VI. bölüm kapsamındaki uyuşmazlıkların barışçıl çözümü konusudur. Güvenlik Konseyinin bu bölüm kapsamındaki yetkileri, soruşturma yapma, tartışma ve tavsiye ile sınırlıdır. Fakat 37.maddenin 2.paragrafı, Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenlik söz konusu olduğunda uygun gördüğü başka çözüm yolları tavsiye etmesine izin vermektedir. *Örgütsel yetkiler* ise, BM organlarının yardımcı organ kurma yetkisi ve Genel Sekretere bazı görevleri yapması için yetki verilmesi ile alakalıdır. Örgüt, 29.madde ile Güvenlik Konseyine bu yetkiyi vermiştir.

Güvenlik Konseyinin askeri kuvvet kullanma konusunda karar vermesiyle ilgili olarak, 42. ve 43.maddeler birlikte değerlendirildiğinde 43.maddenin 42.maddeyi uygulamaya engel teşkil etmesi de mümkün değildir. 43.madde gereğince yapılması gereken antlaşmalar, Güvenlik Konseyinin 42.maddeye dayanarak verdiği karardan sonra yapılabilir, nitekim Güvenlik Konseyinin barışı koruma operasyonları kurulmasına karar vermesinden sonra operasyona katılacak devletlerle gerekli antlaşmalar zaten yapılmaktadır. Ayrıca Güvenlik Konseyinin barışı koruma operasyonlarını 42.maddeye dayanarak kurduğunu kesin olarak söylememiz mümkün görünmemektedir. 42.madde, zorlayıcı askeri önlemleri uygulamak amacıyla kurulan operasyonlar için kullanılmaktadır ve barışı koruma operasyonlarının zorlayıcı önlemlerden olmadığı kesindir.

BM Şartı'nın 46.ve 47.maddelerinde bahsi geçen Askeri Kurmay Komitesi kurulmamış bile olsa, bu durumun operasyonların önünde bir engel oluşturması da zordur. Askeri Kurmay Komitesinin, Güvenlik Konseyine yardımcı olması ve danışmanlık yapması öngörülmektedir. Güvenlik

Konseyinin yetkileri, askeri komitenin tavsiye ve yardımlarına bağılı değildir. Dolayısıyla bu komitenin kurulmamış olması, Güvenlik Konseyinin karar almasını engelleyici bir durum değildir.³⁸ Buraya kadar anlattığımız bilgiler ışığında Güvenlik Konseyinin gerekli maddi, şekli ve örgütsel yetkilere haiz olduğunu, VI. ve VII. bölüm kapsamında Barışı Koruma Operasyonlarını kurabileceğini söyleyebiliriz.

Genel Kurulun maddi yetkileri ise, BM Şartı'nın 10. ve 11/2. maddelerinde belirtilmiştir. Genel Kurul bu maddelerde belirtilen ve bağlayıcı/zorlayıcı eylem (*action*) gerektirmeyen durumlarda *tavsiye* niteliğinde kararlar alabilmektedir. Eylem gerektiren durumlarda ise konuyu Güvenlik Konseyine havale edecektir. Bothe, Şart'ın yapısal olarak yorumlanması durumunda Barışı Koruma Operasyonlarının zorlayıcı eylemler olmaması nedeniyle Genel Kurul tarafından kurulabileceği anlamı çıkarılsa da metnin normal olarak yorumlanması durumunda operasyonların kurulmasının yalnızca Güvenlik Konseyinin yetkisi dâhilinde olan *eylem* gerektiren bir durum olduğunu ve Genel Kurul tarafından kurulamayacağını iddia etmektedir.³⁹ *Francis Aimé Vallat* da benzer şekilde, Barışı Koruma Operasyonlarının yardımcı organ olarak kurulduğunu ve yardımcı organların kendisini kuran organların işlevlerini yerine getirmeye yönelik olduğunu, yani kurucu organın sahip olmadığı işlevlere sahip olamayacağını belirtmektedir. Bu noktadan hareketle, Genel Kurulun tavsiye kararları alma hakkı olduğunu fakat bu kararları kendisinin bizzat uygulama hakkı olmadığını savunmaktadır. *Vallat*, Genel Kurulun bir ülkede demokratik seçimler yapılmasını tavsiye edebileceğini fakat bizzat o ülkeye giderek seçim yapamayacağını veya denetleyemeyeceğini belirtmektedir.⁴⁰

³⁸Bothe, Michael; "Peace-Keeping", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, ed. Bruno Simma, New York, Oxford University Press, 1995, ss.590-591.

³⁹Bothe, "Peace-Keeping", s.591.

⁴⁰Vallat, Francis Aimé; "The Competence Of The United Nations General Assembly", **Recueil des Cours (RdC)**, 1959, Vol.97,s.53-255.

Konuya farklı bir yorum getiren Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ise, BM'nin harcamalarıyla ilgili verdiği danışma görüşünde, BM Şartı'nın 11.maddesinin 2. paragrafında yer alan *eylem* ifadesinin zorlayıcı tedbirleri ifade ettiğini kabul etmiş fakat dava konusu olan Barışı Koruma Operasyonlarının tarafların rızasıyla kurulduğunu bu nedenle zorlayıcı eylemler kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir.⁴¹ Genel Kurulun örgütsel yetkileri BM Şartı'nın 22. ve 98.maddelerinde açıklanmıştır. Şartı'n 22.maddesine göre Genel Kurul görevlerini yerine getirmek için yardımcı organlar kurabilecek ve 98.madde ile de Genel Sekreteri görevlendirebilecektir.

Genel Sekreterin yetkileri konusu Şartı'n 99.maddesinde açıklanmıştır. Bu maddeye göre Genel Sekreter, Güvenlik Konseyinin talimatını beklemeden uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden durumlarda harekete geçebilecektir. Bu madde ile Genel Sekretere tanınan yetki Barışı Koruma Operasyonları kurma yetkisi değil, diplomatik adımlar atma yetkisidir.⁴²

Barışı Koruma Operasyonlarının hukukiliği konusunda ilk problem Süveyş ve Kongo için kurulan operasyonlardan sonra ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği, Fransa ve bazı Doğu Avrupa ülkeleri bu operasyonlar sonrasında kendilerine düşen masrafları ödemeyi reddetmişler ve konu Genel kurul tarafından Uluslararası Adalet Divanına taşınmıştır.⁴³

UAD vermiş olduğu danışma görüşünde konuyu iki açıdan değerlendirmiştir. Birincisinde, BM'nin yetkilerini aşıp aşmadığını değerlendirmiş ve BM Şartının 2.maddesinde belirtilen amaçlara uygun olarak yerine getirilen aktivitelerin yetki aşımı olarak değerlendirilemeyeceğini, bu aktivitelerden doğan giderlerin örgütün normal

⁴¹UAD Danışma Görüşü (Advisory Opinion of International Court of Justice), "Certain Expenses of the United Nations", 20 Temmuz 1962, (Erişim) <http://www.icj-cij.org/docket/files/49/5259.pdf>, 19 Şubat 2013.

⁴²Bothe, **a.g.m.**, s.592.

⁴³-Behrmann, Lilly Sucharipa; "Peace-Keeping Operations of the United Nations", **The United Nations: Law and Practice**, ed. Franz Cede, 2.baskı.,The Netherlands, Kluwer Law International, 2001, s.90.

giderleri olduğunu ve üyeler tarafından karşılanması gerektiğini belirtmiştir. İkinci olarak ise, Genel Kurulun Barışı Koruma Operasyonları kuramayacağı çünkü bu görevin Güvenlik Konseyine ait olduğu iddialarını yanıtlamıştır. Divan, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasının Güvenlik Konseyinin birincil görevi olduğunu (*BM Şartı, md.24*), fakat bu görevin münhasır olmadığını, aynı şekilde Genel Kurulun da barış ve güvenliğin sağlanması için bu operasyonları kurma yetkisi olduğunu belirtmiştir.⁴⁴

Barışı Koruma Operasyonlarının BM Şartı'nın 40.maddesindeki, Geçici Önlemler (*Provisional Measures*) kapsamında kurulabileceği böylece tarafların rızasını almaya gerek kalmayacağı ve operasyonların içeriğinin istenilen şekilde esnetilebileceği şeklinde farklı bir görüş de mevcuttur.⁴⁵ Böyle bir yaklaşım operasyonların kurulması için doğru olsa bile operasyonların devamı ve başarısı söz konusu olduğunda sıkıntı yaratacaktır. Barışı Koruma Operasyonlarının 40.maddeye dayandırılması karmaşık bir konudur. Güvenlik Konseyi, 40.madde çerçevesinde hem bağlayıcı hem de tavsiye niteliğinde kararlar alabilir. Bu maddeye dayanarak alınacak bağlayıcı bir karar, BM üyelerinin konuşlandırılacak barış gücüne zorunlu olarak katılmaları sonucunu doğurur ki bu da zorunlu askeri operasyonların açıkça düzenlendiği 42.madde ile bağdaşmayacaktır. 40.maddeye dayanarak Barış güçlerinin konuşlandırılmasını tavsiye etmeye de gerek yoktur zira bu türden bir tavsiye kararı zaten VI. bölümdeki 33/2. ve 36.maddelere dayanarak alınabilir.⁴⁶

Yukarıda görüldüğü üzere literatürde Barışı Koruma Operasyonlarının hukuki temelleriyle ilgili birçok farklı görüş mevcuttur. Fakat uygulamaya bakıldığı zaman operasyonların birkaç istisna dışında Genel Kurul tarafından

⁴⁴Uluslararası Adalet Divanı Danışma Görüşü, "Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 July 1962, s.163., (Erişim) <http://www.icj-cij.org/docket/files/49/5259.pdf>, 19 Şubat 2103.

⁴⁵Nasu, **a.g.e.**, s.277-278., *Ayrıca* Bknz. Hilare McCoubrey, Nigel D.White, **International Organizations and Civil Wars**, Aldershot/Brookfield/Singapore/Sydney, Dartmouth Publishing Company Limited., 1995, s.175.

⁴⁶Frowein, Jochen A.; "Article 40", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, ed. Bruno Simma, New York, Oxford University Press, 1995, ss.619-20.

kurulmadığı ve bu yetkinin Güvenlik Konseyi tarafından 1990 sonrasına kadar, genellikle BM Şartı'nın hangi bölümüne dayanıldığı belirtilmeden kullanıldığı görülmektedir.

1.2.4. Barışı Koruma Operasyonlarının İlkeleri

BM Genel Sekreteri *Dag Hammarskjöld*, ilk barışı koruma operasyonu olan UNEF'i kurarken gelecekteki operasyonlar için de gözetilecek olan bazı ilkeler belirlemiştir. Bu ilkeler; operasyonların Ad Hoc nitelikte olması, tarafsız (*impartial*) olması, meşru müdafaa dışında güç kullanmaması (*non-use of force except in self-defence*), Güvenlik Konseyi Daimi üyelerinin operasyonlarda yer almamaları, kuvvetlerin BM komutası altında olması (*Unified Command*) ve tarafların rızasının (*consent*) alınmasıdır. Geleneksel veya klasik barışı koruma olarak da adlandırılan ilk operasyonlar kurulurken o dönemdeki uluslararası siyasi yapı belirleyici olmuştur. Her şeyden önce uluslararası sistem devlet egemen bir sistemdir dolayısıyla meydana gelen ya da gelecek olan krizlerin, uyuşmazlıkların ve çatışmaların devletlerarasında olacağı ön kabul görmüş ve ilkeler bu ön kabule bağlı olarak şekillenmiştir. Sonraki dönemlerde çatışma ve uyuşmazlıkların hem taraflarının hem de niteliğinin değişmesine bağlı olarak operasyonların evrilmesi (*evolution*) bu ilkeleri de etkilemiştir. Bu ilkelerin ne anlama geldiğini ve neden önemli olduğunu açıklamak, operasyonları anlamak açısından önemlidir.

1.2.4.1. Rıza (*Consent*) İlkesi

Barışı Koruma Operasyonlarını zorlayıcı tedbirlerden ayıran en belirgin ilke çatışmanın tarafları ve operasyona katılacak devletlerin bu türden bir operasyonu kendi rızalarıyla kabul etmeleridir. Çatışma veya krizin yaşandığı ülkenin egemen bir devlet olduğu düşünüldüğünde devletin rızası olmadan

askeri birliklerin o devlet topraklarına gönderilmesi her şeyden önce egemenliğinin ihlali olacaktır. BM üyeleri, bu tür eylemlerden kaçınacaklarını kabul etmişlerdir (*BM Şartı, md.2/4*). Devletlerin rızası olmadan zorlayıcı tedbirler uygulama yetkisi Güvenlik Konseyine verilmiştir fakat bu tedbirlerin alınması için uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit, ihlal veya saldırı durumu olduğunun öncelikle tespit edilmesi gereklidir (*BM Şartı, md.39*). Olayın hukuki yönleri bir tarafa operasyonların nihai amacı olan barışın korunması tarafların işbirliğine gönüllü olmalarına bağlıdır. Tarafların öncelikle sorunun çözümü için niyetli olmaları ve bu çözüm zeminin oluşması için gerekli olan barış ortamının BM tarafından Barışı Koruma Operasyonları yolu ile yaratılmasını kabul etmeleri gerekir. Böyle bir kabulün eksikliği halinde Barışı Koruma Operasyonları kendisine verilen görevleri yerine getirme kabiliyetinden hem siyasi hem de fiziksel olarak mahrum olacaktır. Operasyonlara rıza gösterilmesi yalnızca bir beyan olmanın ötesinde barış güçlerinin görevlerini yerine getirebilmeleri için rıza gösterenlerin etkili ve fiili olarak siyasi işbirliğini gerektirir. Tarafların rızası olmadan operasyon yapılmasının yaratacağı bir diğer olumsuz etki de, BM'nin uyuşmazlıkta taraf olduğu izlenimini yaratmasıdır. Zorlayıcı tedbirlerde olduğunun aksine BM, çatışma ya da uyuşmazlığın tarafı değildir ve operasyonları cezalandırma veya suçluyu tespit etme gayesiyle yapmamaktadır. Klasik barışı koruma operasyonları oluşturulurken çatışma veya uyuşmazlığın devletlerarasında olduğu/olacağı kabulünden bahsetmiştik. Bu durum operasyonlar için gösterilen rızanın somutlaşmasını sağlamıştır. Somutlaşmadan kastedilen rızayı kimlerin göstereceği, uygulama konusunda tarafların gösterdiği rızaya paralel olarak işbirliği yapıp yapmadığı ve rızanın devam edip etmediğinin açıkça tespit edilebilir olmasıdır. Çatışma ve uyuşmazlıkların devletlerarası (*inter-states*) olma özelliğinin giderek devletler içi (*intra-states*) olması, rıza konusunu daha karmaşık bir hale getirmiştir. Karşımıza çıkan ilk sorun, operasyonlar için gerekli rızayı kimin göstereceğidir. Söz konusu devlet mi yoksa devlet içerisindeki çatışmanın tarafı olan diğer unsurlar da mı rıza gösterecektir? Sadece tek tarafın rızasını almak operasyonların başarılı olması için yeterli midir? Devlet içerisinde çatışan diğer unsurların rızasını

almaya çalışmak devletin rızasının kaybolmasına yol açar mı? İkinci sorun, tarafların rıza göstermesinin barışın korunması dışında başka sebepleri var mıdır? Üçüncü olarak ise tarafların gösterdiği rıza sürekli midir? Bütün bu sorulara kesin bir cevap vermek mümkün olmamakla birlikte bu sorularla bağlantılı bazı problemleri göstermek aradığımız cevapları bulmamıza yardımcı olabilir.

Srebrenitsa olayı yukarıda sorduğumuz soruların pek çoğu ile yakından alakalıdır. BM'nin bölgede barışı korumak için kurduğu UNPROFOR (*United Nations Protection Force*), hem kuruluncaya kadar hem de sonraki aşamalarda rıza konusunun ne derece önemli ve sonuçlar üzerinde etkileyici olduğunun açık bir ispatıdır. Bosna-Hersek'in bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Yugoslavya Halk Ordusunun da desteğini alan Bosnalı Sırp lar, Bosna-Hersek'in şehirlerini işgal etmeye başladılar. Çatışmanın ilk günlerinde Bosna devlet başkanı Aliya İzzetbegoviç, düzenin sağlanması için BM'den barışa zorlayıcı (peace enforcement) tedbirler almasını isterken Sırp lider Radovan Karadzic ve Hırvatistan devlet başkanı Franjo Tudjman, BM gücüne gerek olmadığını savunuyorlardı.⁴⁷ Genel Sekreter Boutros Ghali konuyla ilgili yaptığı değerlendirme de, çatışmanın mevcut aşamasının Barış Koruma Operasyonu için uygun olduğuna inanmadığını belirtmiştir.⁴⁸ Genel Sekreterin böyle düşünmesinin sebebi ortada korunacak bir barışın olmamasıdır. Daha önce rızanın yalnızca bir beyan olmanın ötesinde çatışmanın taraflarının barış zemininin oluşturulması konusunda gereken iradeyi göstereceklerinin bir işareti olduğunu söylemiştik. Sırp lar en başından BM güçlerinin olaya dâhil olmasını istemeyerek bu iradenin çok uzağında olduklarını zaten göstermişlerdir. Bosnalı Sırp ların daha sonra ateşkesi kabul etmeleri de tamamen taktiksel bir karar olmuş ve barış zeminini sağlama amacıyla yapılmamıştır. 2000 yılında BM barış operasyonlarının

⁴⁷Fröhlich, , **a.g.e.**, s.212.

⁴⁸BM Genel Kurulu (UN General Assembly), "A/54/549 (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35: The fall of Srebrenica, prg.26.)", 15 Kasım 1999, (Erişim) <http://www.un.org/peace/srebrenica.pdf>, 03 Mart 2013.

değerlendirildiği panel sonrası hazırlanan raporda (*Brahimi Report*), rıza ilkesinin taraflarca manipüle edilerek çatışan güçleri takviye etmeye yönelik bir zaman kazanma aracı olarak kullanılabileceği ve operasyonlar kendi çıkarlarına hizmet etmediği zaman tarafların rızalarını geri çekebilecekleri belirtilmiştir.⁴⁹

Barışı koruma operasyonlarının kurulabilmesi için aranan rıza ilkesinin şeklen alınması önemlidir fakat taraflar gösterdikleri rızayı uygulamada desteklemiyorlarsa operasyonlara özünde rıza göstermedikleri sonucunu çıkarmamız mümkündür. Böyle bir durumda operasyonların kurulması veya devam ettirilmesi muhtemel bir başarısızlığı beraberinde getirebileceği gibi operasyona katılanlar için de risk oluşturabilecektir. Bu durumda BM'nin yapabileceği şey geleneksel operasyonların temel ilkelerinden bir parça uzaklaşarak operasyonlar için gerekli zeminin oluşturulmasını sağlamak olacaktır.

1.2.4.2. Tarafsızlık (Impartiality) İlkesi

Tarafsızlık ilkesi, operasyon güçlerinin uyuşmazlığın taraflarına karşı hiçbir önyargı beslemeden eşit mesafede durması ve taraflardan birini diğerine karşı avantajlı hale getirebilecek davranışlardan kaçınması olarak tanımlanabilir. İlke çoğu zaman nötr olmak (*neutrality*) olarak algılansa da iki kavram barışı koruma operasyonları için farklı anlamlar ifade etmektedir. Operasyonlar çerçevesinde nötr olmak, uyuşmazlığın tarafları arasındaki güç dengesini ve zayıf olan tarafın dezavantajını dikkate almaksızın statükonun devamından yana olmak anlamına gelmektedir.⁵⁰ Bosna savaşında çatışmanın bütün taraflarına silah ambargosu uygulamak ilk bakışta tarafsız bir uygulama gibi görünebilir fakat ambargo öncesinde çatışmanın

⁴⁹BM Genel Kurulu ve BM Güvenlik Konseyi, “A/55/305–S/2000/809: Report of the Panel on United Nations Peace Operations, prg.48”, 21 Ağustos 2000, (Erişim) http://www.un.org/peace/reports/peace_operations/, 08 Mart 2013.

⁵⁰ Nasu, **a.g.e.**, s.154.

taraflarından birisi yeterince silaha sahipken diğer tarafın silahsız olması uygulanan ambargonun tarafsız olma özelliğini zedelemiştir. Barış güçleri taraflarla ilişkilerinde tarafsız olmalı ancak operasyonların yüklediği görevleri yerine getirirken nötr olmamalıdır. Yani operasyonların hedefine ulaşmasını engelleyecek faaliyetlerde bulunan tarafa tarafsızlık ilkesi gereği göz yummamalıdır. Tarafsızlık ile eylemsizlik birbirine karıştırılmamalıdır. Tarafsızlık ilkesi ile rıza ilkesi arasında karşılıklı bir ilişki mevcuttur. Tarafsızlık ilkesinin göz ardı edilmesi tarafların rıza göstermekten kaçınmasına veya gösterdiği rızayı geri çekmesine yol açabilir. BM Genel Sekreteri Dag Hammerskjöld'ün UNEF 'in kurulması aşamasında Güvenlik Konseyi Daimi Temsilcilerini operasyonların dışında tutmaya özen göstermesi tarafsızlık ilkesiyle bağlantılı olarak Mısır'ın operasyonlara rıza göstermekten kaçınacağı endişesine dayanmaktadır. Daimi temsilcilerden uyuşmazlığın tarafı olan Fransa ve İngiltere'nin operasyonlarda yer alması operasyonların tarafsızlığına gölge düşürecektir.⁵¹ Aynı şekilde tarafların rızasının alınması noktasında da uyuşmazlığın taraflarından birini veya birkaçını dışarda bırakmak, bu grupların daha en başından operasyonların taraflı olduğu ve kendilerine karşı yapıldığı algısına kapılmasına yol açacaktır. BM, Angola'da barışı koruma operasyonu kurulması aşamasında en büyük silahlı muhalif grup olan UNITA'yı ateşkes antlaşmalarının dışında tutarak tarafsızlığını zedelemiştir. Benzer bir durum Orta Amerika'da kurulan ONUCA içinde geçerlidir. Nikaragua 'da ki Kontralar (*Contras*) görüşmelerin dışında tutulmuş ve yasadışı ilan edilmiştir. ONUCA'nın kendilerine karşı kurulduğunu düşünen *Kontralar*, operasyonun faaliyetlerini engellemeye çalışmışlardır.⁵²

1.2.4.3. Meşru Müdafaa Dışında Güç Kullanmama İlkesi

⁵¹Fröhlich, **a.g.e.**, s.198.

⁵²Nasu, **a.g.e.**, s.161.

Uyuşmazlığın taraflarını herhangi bir konuda zorlamak amacıyla güç kullanılması barışı koruma operasyonlarının doğasına aykırıdır. Çatışmaları önlemek gayesiyle kurulan bu operasyonların bizzat kendisinin çatışma yaratması istenebilecek son durumdur. Ancak bu operasyon güçlerinin hiçbir koşulda silaha başvuramayacakları anlamına gelmez. Operasyon güçleri meşru müdafaa kapsamında güç kullanma hakkına sahiptir. Operasyon güçlerinin görev yaptıkları ortamların ne denli riskli olduğu düşünüldüğünde bu hakka sahip olmaları bir zarurettir. Meşru müdafaa dışında güç kullanma yetkisine sahip bir operasyonun, tarafların rızasını veya tarafsızlık ilkesini gözetmesine duyulan ihtiyaç ortadan kalkacaktır çünkü bu operasyonlar taraftır ve rızaya gerek duymadan güç kullanarak iradesini dayatmaktadır. Zira bu yetkiye sahip kuvvetler barışı koruma operasyonlarından ayrı olarak zaten kullanılmaktadır.⁵³ Bu operasyonların ilk örneği Irak-Kuveyt savaşındaki *Çöl Fırtınası Operasyonu*'dur. Benzer operasyonlar daha sonra Somali, Yugoslavya (*KFOR*) ve Doğu Timor'da (*INTERFET*) barış operasyonlarına destek sağlamak amacıyla kullanılmıştır.⁵⁴

Barışı koruma operasyonlarında görevli birliklerin kuvvet kullanmalarına imkân tanıyan meşru müdafaa kavramı, birliklerin sadece kendi hayatlarını korumak için değil, BM kararlarına uygun olarak görevlerini yerine getirmek amacıyla konuşlandıkları yerlerden çekilmeye zorlayan girişimlere ve her türlü silahlı saldırıya karşı da kuvvet kullanma hakkı tanımaktadır.⁵⁵ Meşru müdafaa kavramının operasyonlar çerçevesinde her zamanki anlayıştan geniş yorumlanarak, operasyonel görevleri de kapsadığını söyleyebiliriz. Özetleyecek olursak geleneksel barışı koruma operasyonları aşağıdaki durumlarda kuvvet kullanabileceklerdir:

⁵³**Mandated Forces** (*Mandated Military Enforcement Action*) olarak adlandırılan bu operasyonlar Güvenlik Konseyinin yetkilendirmesiyle kurulan rıza gözetmeyen zorlayıcı operasyonlardır. Barış operasyonlarından diğer farkları ise, BM'nin komutası altındaki bir organ olarak kurulmazlar ve güç kullanma konusunda meşru müdafaa ile sınırlı olmayıp verilen görevi yerine getirmek için gerekli tüm araçları (*use all necessary means*) kullanırlar.

⁵⁴Bothe, "Peacekeeping Forces", s.4.

⁵⁵BM Genel Kurulu (UN General Assembly), "**A/3943**:Summary Study of the Experience Derived from the Establishment and Operation of The Force:Report of The Secretary-General,prg.179", 9 Ekim1958, (Erişim) <http://www.un.org/Depts/dhl/dag/docs/a3943e.pdf>, 20 Nisan 2013.

- Kendilerine yönelik bir silahlı saldırı söz konusu ise,
- Görev mahallerinden çekilmeye zorlanmaları,
- Görevlerini yerine getirmelerinin şiddet veya zor kullanarak engellenmesi,
- BM noktaları, bina ve araçlarına yönelik silahlı saldırılar söz konusu ise,
- Silahlı saldırıya uğrayan diğer BM personelinin desteklenmesi,
- Silahlarının zorla alınmak istenmesi,
- Barışı koruma personelinin kaçırılmak ve tutuklanmak istemesi.⁵⁶

Güç kullanmama ilkesi tarafların operasyonlara rıza göstermesi konusunda da belirleyici bir öneme sahiptir. Taraflar, güç kullanma yetki ve kapasitesine sahip birliklerin toprakları üzerinde konuşlanmasından tedirginlik duyabilirler ve bu birliklerin daha sonra kendileri üzerlerinde baskı yaratabileceği düşüncesinden hareketle rıza göstermekten kaçınabilirler. Aynı hassasiyet operasyonlara katılan devletler içinde geçerlidir. Katılımcı devletler de meşru müdafaa dışında güç kullanma yetkisine sahip operasyonlara katılma konusunda isteksiz davranabilirler. Netice itibarı ile bu türden operasyonlarda can kaybı riski daha fazladır ve katılımcı devletlerin ulusal mevzuatı bu operasyonlara katılım konusunda daha sınırlayıcı olabilir. Bu durumda söz konusu operasyonların teşkil edilmesi daha fazla zaman ve uğraş gerektirecektir. Çatışma ve uyuşmazlıkların yaşandığı bölgelerde sağlanan ateşkes veya barışın ne kadar kırılgan olduğu göz önüne alındığında kaybedilecek bir gün bile çok değerli olabilir.

Geleneksel barışı koruma operasyonlarının meşru müdafaa dışında kuvvet kullanmaya izin vermemesinde ilkesel sebeplerin yanı sıra operasyon birliklerinin sahip olduğu askeri ve teknik kabiliyetlerin kısıtlayıcı bir rol oynadığını göz ardı edemeyiz. Genellikle hafif silahlarla donatılmış olan bu birliklerin zorlayıcı operasyonlarda olduğu gibi topyekûn muharebe yapabilme imkânları zaten yoktur. Barış operasyonlarının erken dönemlerinde Güvenlik Konseyi Daimi üyelerinin operasyonların dışında tutulmaları, birliklerin imkân

⁵⁶Nalcıoğlu, Orhan; **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtının Hukuksal Esasları**, Ankara, Genel Kurmay Basımevi, 1997, s.65.

ve kabiliyetlerini önemli ölçüde zafiyete uğratmıştır. Daha sonra detaylı olarak değineceğimiz meşru müdafaa'nın ötesinde güç kullanmaya izin veren bazı operasyonların başarısızlıklarında çok önemli bir payın kısıtlı imkânlardan kaynaklandığı görülmektedir. Somali ve Bosna-Hersek'te yaşanan sorunlar amaçlar ile araçlar arasındaki orantısızlıktan kaynaklanmıştır. Özellikle devlet içi çatışmalarda kuvvet kullanmama ilkesi operasyonların genel başarısını olumsuz etkilemektedir. Temsil edilmeyen başıboş silahlı grupların operasyonları engellemeye yönelik faaliyetlerine karşı kuvvet kullanılması meşrudur ve operasyonların hedefine ulaşması bakımından gereklidir. Dikkat edilecek husus uyuşmazlığın başlıca taraflarından birisine karşı kuvvet kullanmamaktır. Aksi takdirde rıza unsuru ortadan kalkabilir.⁵⁷

⁵⁷Nalcioğlu, a.g.e., s.67.

İKİNCİ BÖLÜM

UYGULAMA VE OPERASYONLARIN ÇEŞİTLENMESİ

2.1. OPERASYONLARIN EVRİLMESİ

2.1.1. Uyuşmazlıkların Niteliksel Değişimi

Barışı koruma operasyonlarının devletlerarasında yaşanan/yaşanacak uyuşmazlık ve çatışmalar göz önüne alınarak kurulduğunu daha önceki bölümde belirtmiştik. Bu noktada aklımıza hemen uyuşmazlık veya çatışma devletin *içinde* olursa ne olacak sorusu gelecektir. Devletlerarasındaki çatışmalarda durum nispeten kolaydır. En azından çatışmanın tarafları açıkça ortadadır ve durum uluslararası barış ve güvenliği tehdit ediyorsa, Güvenlik Konseyi müdahale edebilecektir. Eğer çatışma devletin içindeyse durum daha karmaşıktır. BM'nin bir devletin iç yetki alanına giren konulara müdahale etmesi yasaklanmıştır (*BM Şartı, md.2/7*). Bu durumda BM'nin müdahale edebilmesi için öncelikle çatışmanın *uluslararası* niteliğinin tespit edilmesi gerekir. BM, bu tespit sonrasında uluslararası barış ve güvenliği korumak adına durumun yapısına göre zorlayıcı tedbirlere başvurur veya barışı koruma operasyonu kurulmasına karar verir. Çatışmanın uluslararası nitelikte olup olmadığını anlamak için aktörlerine ve yarattığı sonuçlara bakmak yeterli olacaktır. Bölgesel güçler, komşu devletler, silah satıcıları, yasadışı ticaret yapanlar ve siyasi hamiler gibi aktörler, çatışmaya doğrudan veya dolaylı olarak katılıyorsa çatışmanın uluslararası boyut kazandığı

söylenbilir.⁵⁸ Ayrıca çatışmadan kaçan veya yerlerini terk etmeye zorlanan insanların komşu ülkelere sığınması ve oluşan istikrarsız ortamın bütün bölge ekonomisini olumsuz etkilemesi, çatışmanın etkilerini ulusal sınırların ötesine taşımaktadır.

Soğuk Savaş'ın etkisiyle Amerika ve Sovyetler Birliği etrafında oluşan iki kutuplu uluslararası sistem, Doğu-Batı arasındaki mücadelenin sembolü olmuştur. Fakat 1950'li yıllara gelindiğinde kökleri daha eskiye dayanan Kuzey-Güney çatışması, Güney'in siyasi olarak örgütlenmeye başlamasıyla ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Bu çatışma iki söylemi ön plana çıkarmıştır; *Bağımsızlık (Decolonisation)* ve *Bağlantısızlık (Non-Alignment)*.⁵⁹ Bağımsızlık sadece söylemde kalmamış, 1955 ve 1965 yılları arasında 47 yeni devlet ortaya çıkmıştır. Yeni devletler birçok sorunu da beraberlerinde getirmişlerdir. Öncelikle, devlet olma konusundaki tecrübesizlikleri ve ekonomik zayıflıkları, sağlıklı kurumsal yapılar oluşturmalarını engellemiştir. Eski sömürgecilerin ucuz kaynaklara erişimlerini devam ettirebilmeleri için bu yeni devletlerde sağlıklı bir devlet yapısının olmaması gereklidir. Ayrıca bu yeni devletlerin çoğu, toplum yapısı itibarıyla homojen olmadığı için kendilerini farklı tanımlama yoluna giderek farklı kimlikler edinmişlerdir. Farklı kimliklere aidiyet, daha sonra toplum içerisindeki etnik, dini ve ideolojik ayrışmaların temelini hazırlamıştır.

Soğuk Savaş döneminde bağımsızlıklarını kazanan yeni devletler için egemenlik ilkesi her şeyden daha önemli görülmüştür. Aynı şekilde sömürge güçleri de egemenlik kavramını farklı sebeplerden ötürü şiddetli bir biçimde savunmuşlardır. Sömürge güçleri için egemenlik, kendi himayelerindeki sömürgelerin muhafazası anlamına gelmektedir. BM'de dâhil olmak üzere hiç kimsenin egemenlikleri altındaki yerlere müdahale etmemesi gerekmektedir. Yani egemenlik ve iç işlerine müdahale etmeme kavramı birbirinden

⁵⁸Bknz. "Brahimi Report, par.18.", (Erişim) http://unic.or.jp/security_co/pdf/a_55_305_e.pdf, 26 Mart 2013.

⁵⁹Aksu, Eşref; **The United Nations, Intra-State Peacekeeping and Normative Change**, Manchester/New York, Manchester University Press, 2003, s.46.

ayrılmazdır. İki süper güç uluslararası sisteme hâkim oldukça egemenlik ve iç işlerine müdahale etmeme kavramları farklı yorumlanmaya başlamıştır. ABD ve Sovyetler Birliği, bu iki kavramı birbirlerinin etki alanlarından uzak durma anlamında değerlendirmişlerdir. Amerika'nın Şili'ye ve Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'ya müdahale etmesinin ardında yatan mantık bu yorumdan kaynaklanmaktadır. Böylece egemenlik kavramının aşınması hem söylem hem de eylem olarak gerçekleşmeye başlamıştır. Bu anlayış özetle, devletlerin uluslararası toplumun daha büyük ve önemli çıkarları için kendi egemenliklerini feda etmeleridir. Egemenlik kavramının bu şekilde aşındırılması, giderek artan müdahaleci (*interventionist*) bir anlayışın normatif çerçevesini oluşturmuştur.⁶⁰

Müdahale terimi ilk bakışta olumsuz bir çağrışım yapabilir fakat II. Dünya Savaşı sonrasında büyük bir savaşın yaşanmaması ve çıkan çatışmaların yayılmasının önlenmesi, eleştirilebilecek yönleri olmasına rağmen, BM'nin bu müdahaleci anlayışı sayesinde olmuştur. Devletlerin, egemenlik ve iç işlerine karışmama kavramlarının arkasına saklanarak yapacakları hukuksuzluklar, daha sonra bahsedeceğimiz İnsancıl Müdahale (*Humanitarian Intervention*) ve Koruma Sorumluluğu (*Responsibility to Protect*) gibi kavramların gelişmesiyle kısmen de olsa önlenmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan çatışmaların büyük çoğunluğu, özellikle Soğuk Savaş sonrasındakiler, egemen bir devletin toprakları içerisinde meydana gelmiştir. Elbette, Kore Savaşı, Süveyş Krizi, Etiyopya-Eritre Savaşı, İran-Irak Savaşı ve Körfez Savaşı gibi istisnalar mevcuttur. Çatışmalar devlet içerisinde cereyan etseler de etkileri ve aktörleri ulusal sınırlar içerisine hapsolmemiştir.

Devlet içi çatışmaların başlaması özellikle bağımsızlık hareketleriyle hız kazanmıştır. İlk çatışmalar, sömürge güçlerine karşı yapılan bağımsızlık savaşları ile başlamıştır. Hindistan, Cezayir, Mozambik gibi ülkelerde

⁶⁰Aksu, a.g.e., s.55.

yaşanan savaşlar sömürge güçlerine karşıdır. Sömürge güçlerinin toplumsal farklılıkları ve hassasiyetleri dikkate almaksızın yürüttüğü politikalar ve çizdiği sınırlar, topraklarda kendilerinden sonra yaşanacak olan etnik temelli ve sınır kaynaklı çatışmalara davetiye çıkarmıştır. Ruanda ve Hindistan'da yaşanan çatışmalar bu sömürgeci politikaların bir ürünüdür.⁶¹ Bağımsızlıklarını yeni kazanan devletleri, karşı tarafın saflarına geçmekten alıkoymaya çalışan ABD ve Sovyetler Birliği'nin, çatışmaların yaktığı ateşin üzerine benzin dökmelerini de unutmamak gerekir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle arkalarındaki desteği kaybeden tarafların, Angola ve Mozambik örneklerinde olduğu gibi, müzakere masasına oturmaları daha kolay olmuştur.⁶² Sömürge güçlerinin ayrılmasıyla ortaya çıkan iktidar boşluğu, bu topraklarda yeni güç mücadelelerinin yaşanmasına yol açmıştır. Ne yazık ki bu iktidar mücadeleleri batıda olduğu gibi demokratik yollarla ve hukuk çerçevesinde değil, çatışma ve şiddete dayalı olmuştur. İktidarı elde etmenin olmazsa olmazlarından birisi olan ekonomik güce sahip olmanın en kolay yolu, ülkenin sahip olduğu doğal kaynakları elde etmektir. Bu nedenledir ki doğal kaynaklar, iktidar mücadelesi içinde olan grupların temel hedefleri arasındadır. Bu kaynaklar, *ötekilere* karşı yapılacak mücadelenin finansmanı açısından hayati önem taşımaktadır. Görüldüğü üzere çatışmalar yapı itibarıyla bir kısır döngüden ibarettir. Çatışma için doğal kaynaklara, doğal kaynaklar için çatışmaya gerek vardır.

Devletlerin içerisinde meydana gelen çatışma veya savaşlarda *milliyetçilik*⁶³ ve *etnik milliyetçilik*⁶⁴ duygularının etkileri yadsınamaz. Bir tarafta etnik duygularla kendi bağımsızlıklarını kazanmak isteyen ayrılıkçı gruplar ve diğer tarafta ülke bütünlüğünü korumaya çalışan milliyetçi gruplar

⁶¹Bercovitch, Jacob; Fretter, Judith; **Regional Guide to International Conflict and Management from 1945 to 2003**, Washington D.C, CQ Press, a division of SA.G.E, 2004, s.5.

⁶²Bercovitch, Fretter, **a.g.e.**, s.5.

⁶³Bir millete ve onun menfaatlerine bağlı olma duygu ve mefkûresidir. Ayrıntı için *Bknz.* Roger Scruton, **The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thought**, 3.bs., New York, Palgrave Macmillan, 2007.

⁶⁴Bir milletin parçasını oluşturan, gerçek veya farz edilen farklı etnik ve kültürel kimliklerine dayanarak bağımsızlık veya özerklik talep eden grupların yarattığı, bir tür milliyetçiliktir. Ayrıntı için *Bknz.* Guido Bolaffi v.d., **Dictionary of Race, Ethnicity and Culture**, London/Thousand Oaks/New Delhi, SAGE Publications Ltd, 2003.

var oldukça çatışma çıkmaması şaşırtıcı olacaktır. Nitekim eski Yugoslavya'da yaşananlar bu durumun bir yansımasıdır.

11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin teröre karşı başlattığı savaşla, tehdit olarak algılanan unsurlara karşı yürütülen operasyonlar çatışma alanlarını genişletmiştir. ABD, bu tehdit unsurlarına karşı kendisi mücadele ederken, yerel yönetimlerin de mücadeleye katılmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum yerel yönetimlerle, ülkede faaliyet gösteren unsurların çoğu kez karşı karşıya gelmesine yol açmakta ve toplum içerisinde kutuplaşma yaratmaktadır. Usame Bin Ladin operasyonundan sonra ülkede bulunan radikal gruplar, Pakistan yönetimini ABD ile işbirliği yapmakla suçlamışlar ve tehdit etmişlerdir.⁶⁵

Buraya kadar olan bölümde anlattığımız olaylar ve kavramlar, devlet içi çatışmaların ortaya çıkış sebeplerini anlatmaktadır. Bu noktadan sonra devlet içi (*intra-state*) çatışmaları, ayırt edici özellikleriyle tanımlamak gerekir. *Devlet içi Savaş*: bir devletin sınırları içerisinde, organize silahlı gruplar tarafından yürütülen, süreklilik arz eden ve yılda 1000'den fazla can kaybına yol açan çatışmalar olarak tanımlanabilir.⁶⁶ Konumuz itibarıyla bizi sadece, BM'nin müdahale etmesine imkân tanıyan uluslararası boyut kazanmış devlet içi savaşlar ilgilendirmektedir. Bu nedenle devlet içi savaşlara uluslararası nitelik kazandıran etkenlere değinmekle yetineceğiz.

Bir devletin ulusal sınırları içerisindeki çatışmalara eğer başka bir devlet doğrudan ya da dolaylı olarak katılıyorsa çatışma uluslararası bir kimlik kazanmış demektir. Doğrudan katılıma verebileceğimiz örnek, 1962–70 yılları arasındaki iç savaş da Suudi Arabistan'ın kraliyet yanlılarını desteklemek için Yemen'i işgal etmesidir. Aynı savaşta Mısır, cumhuriyetçileri

⁶⁵Bknz. "Pakistani Taliban threaten attacks after bin Laden's killing", **Reuters**, 2 Mayıs 2011, (Erişim) <http://www.reuters.com/article/2011/05/02/pakistan-taliban-binladen-idUSL3E7G21C420110502>, 1 Nisan 2013.

⁶⁶Sarkees, Meredith Reid; Wayman, Frank Whelon; **Resort To War: A Data Guide to Inter-State, Extra-State, Intra-State, and Non-State Wars, 1816–2007**, Washington D.C, CQ Press, a division of SAGE, 2010, s.64.

desteklemek için işgal harekâtına başlamıştır.⁶⁷ Dolaylı katılıma örnek olarak ise önceki bölümde değindiğimiz, Amerika'nın Nikaragua'daki *Kontralar'a* yardım ve destek sağlaması gösterilebilir. Gerilla savaşları tarzındaki çatışmalarda, çatışan gruplar sürekli sınırların diğer tarafına geçerek öteki devletin topraklarını da dolaylı olarak çatışmanın içerisine katmaktadırlar. Ayrılıkçı grupların belirli bir toprağı koparma ve kendi devletlerini kurma girişimleri de diğer bir devlet tarafından desteklenebilir ve hatta tanınabilir. Bu durumda çatışmanın dışında olan diğer devlet de çatışmanın tarafı haline gelebilmektedir.⁶⁸

Üçüncü taraf olarak bir devletin çatışmaya doğrudan ya da dolaylı dâhil olması, çatışmayı uluslararası hale getirmek için yeterlidir. Buna ek olarak uluslararası silah satıcılarının çatışmanın taraflarıyla münasebetleri, yasadışı ticaret⁶⁹ olayları ve sığınmacılar, çatışmalara uluslararası nitelik kazandıran diğer etkenlerdir. Son olarak çatışmanın uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturması çatışmanın yerel olma özelliğini kaybetmesi anlamına gelecektir.

Devletlerarası çatışmalardan farklı aktörler ve iç dinamikler barındıran devlet içi çatışmalar, köklerini rıza, tarafsızlık ve güç kullanmama gibi ilkelerden alan barışı koruma operasyonları kurulmasına ne derece uygundur sorusu aklımıza gelebilir. Çatışan taraflar içerisinde bir hükümet yoksa operasyonların kurulması için gereken rıza, kimden alınacaktır? Ya da devlete dışarıdan bir tehdit gelmiyorsa, BM'nin kolektif güvenlik kavramında olduğu gibi hüküm vermesi tarafsızlığının kaybolması anlamına gelecektir ve çatışmaya taraf olan bir gruba karşı güç kullanması, iç işlerine karışma anlamı taşıyacaktır.⁷⁰ Bahsettiğimiz bu problemleri aşmanın tek yolu,

⁶⁷Bknz. "North Yemen Civil War (1962-1970)", (Çevrimiçi) <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/yemen.htm>, 2 Nisan 2013.

⁶⁸Bercovitch, Fretter, **a.g.e.**, s.7.

⁶⁹BM Güvenlik Konseyi, tüm devletlerin Sierra Leone'den doğrudan veya dolaylı olarak elmas almalarını yasaklamıştır. *Bknz. UN Doc. S/RES/1306*, 5 Temmuz 2000, (Erişim) [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1306\(2000\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1306(2000)), 2 Nisan 2013.

⁷⁰Aksu, **a.g.e.**, s.79.

çatışmaların uluslararası boyutunu ortaya koymaktır. BM ancak bu şekilde devlet içi çatışmalara müdahale edebilecektir.

2.1.2. Yeni Nesil Operasyonlar

Soğuk savaş döneminde yürütülen barışı koruma operasyonları, Kongo operasyonu hariç, genel olarak geleneksel yapıdaki operasyonlardır. Belirli ilkeler üzerine kurulan ve yapı itibarı ile askeri fakat muharip özellikte olmayan bu operasyonlar, uyuşmazlığın çözümüne dâhil olmaktan ziyade ateşkes denetimi, tampon bölge oluşturma gibi faaliyetlerle uyuşmazlığı nihai barışa ulaştıracak görüşmelerin yapılabileceği, sağlıklı bir zemin oluşturmayı amaçlamıştır. Bu nedenle geleneksel operasyonlar uyuşmazlıkları kalıcı hale getirdikleri ve bölünmeleri pekiştirdikleri için eleştirilmişlerdir. Geleneksel operasyonlar, *devletlerarası* çatışmalara hitap edecek şekilde kurulmuş operasyonlardır ve kendisine verilen klasik görevleri yerine getirirken bile zorlandığı düşünülürse, çok daha geniş ve karmaşık görevler gerektiren devlet içi çatışmalarda ne kadar başarılı olacağı belirsizdir. Geleneksel operasyonların temeli olan rıza ilkesi, operasyonların başarısını çatışan tarafların iyi niyetine bağımlı kılmaktadır. Yani taraflar işbirliği yapmaz ise operasyonlar görevlerini etkin bir şekilde yerine getiremeyecektir. Rıza ilkesi, çatışmanın taraflarının hiyerarşik ordulara sahip devletler olduğu varsayımına dayanmaktadır. Yani devlet rıza gösterdikten sonra en üst kademeden en alt kademeye kadar rıza ve işbirliği sağlanacağı varsayılmaktadır. Oysa yeni çatışmaların tarafları, hiyerarşik yapıda ordulara sahip devletler olmayabilir ve siyasi liderlerin rıza göstermesi silahlı mücadeleyi yürütenlerin de rıza göstereceği garantisini vermez. Hatta ortada bir devlet otoritesi dahi

olmayabilir.⁷¹ Güç kullanmama ve tarafsızlık ilkeleri de devlet içi çatışmalar kapsamında problem yaratabilecek konulardır. Geleneksel operasyonlar, taraflar arasındaki antlaşmaların açıkça ihlal edildiği durumlarda bile müdahale etmekten kaçınırken, daha fazla tehdit unsuru içeren devlet içi çatışmalarda kendilerini korumak dışında güç kullanmaları en başta sahip oldukları askeri kapasite açısından kolay olmayacaktır. Geleneksel operasyonların hitap ettiği devletlerarası çatışmalarda tarafsızlık ilkesinin yansız olmak şeklinde yorumlanması(eylemde bulunmama) sorun yaratmaz iken, devlet içi çatışmalarda verilen görev ve talimatlara bağlı olarak görevin yapılmaması anlamına gelebilmektedir.⁷²

Devlet içi çatışmalarla birlikte egemenlik ve iç işlerine karışmama gibi kavramların yeniden tanımlanması gerekmiş ve temel insan haklarının uluslararası alanda korunması öncelik kazanmaya başlamıştır. *Soykırım*⁷³ ve *Apartheid*⁷⁴, BM'nin devletlerin iç işlerine müdahale etmesini gayri resmî olarak meşrulaştırmıştır. Böylece BM müdahalelerinin sebepleri, siyasal baskı, insanların acı çekmesi, soykırım ve toplu katliamları kapsayacak şekilde genişletilmiştir.⁷⁵ Diğer bir deyişle insancıl müdahale kavramı, BM operasyonları için temel teşkil etmeye başlamıştır.

Çatışmaların değişen niteliği ve uluslararası kamuoyunda önemini artıran kavramlar, barışı koruma operasyonlarından beklenenleri de değiştirmiştir. Operasyonlardaki niteliksel ve niceliksel değişimlerinin yanı sıra normatif bir değişimin de yaşandığı görülmektedir. Operasyonlardaki bu değişimler, operasyonların evrim geçirmesi (*evolution*) olarak tabir edilmekte

⁷¹Bellamy, Williams, Griffin, **a.g.e.**, ss.109-110.

⁷²Bellamy, Williams, Griffin, **a.g.e.**, s.110.

⁷³Belirli bir ulusa, etnik gruba, ırka veya dine mensup olanları *yok etme* gayesiyle yapılan eylemlerdir. Eylemler yalnızca öldürmeyi değil, fiziksel ve psikolojik zarar verme, çocuk doğumlarını önleme veya bu gruba ait çocukların zorla başka gruba verilmesi gibi faaliyetleri içerebilir. *Bknz.* Elizabeth A. Martin (ed.), **A Dictionary of Law**, 5.bs., Oxford, Oxford University Press, 2003, s.219.

⁷⁴Güney Afrika hükümetini elinde bulunduran beyaz azınlığın, 1948-1991 yılları arasında beyaz olmayanlara karşı yürüttüğü ayrımcı politikalarıdır. Ayrıntılı bilgi için *Bknz.* David Robertson, **The Routledge Dictionary of Politics**, 3.bs., London/New York, Routledge, 2004, s.20.

⁷⁵Doyle, Michael W; Sambanis, Nicholas; **Making War and Building Peace: United Nations Peace Operations**, Princeton, Oxford, Princeton University Press, 2006, s.7

ve operasyonların nesilleri (*generations*) olarak adlandırılmaktadır. Barışı koruma operasyonlarının nesilleri denildiğinde, zamana bağlı olarak yaşanan bir değişim kastedilmemektedir. Yani daha önceki bir operasyon III. nesil iken daha sonraki bir operasyon II. nesil olabilir. *Nesil* kelimesi, operasyonları sahip oldukları yetki ve görevlere göre sınıflandırmak için kullanılan bir kelimedir.

Operasyonlar farklı kişilerce farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Kimi yazarlar operasyonların yürüttükleri her bir görevi bir nesil altında sınıflandırırken, kimileri de sahip oldukları yetkileri dikkate alarak sınıflandırma yapmaktadır. Bazı yazarlar da operasyonlara iştirak eden örgütleri dikkate alarak bir sınıflandırma yapmakta, bazıları da gelişim, uyku ve dirilme gibi dönemlere ayırarak sınıflandırmaktadır. Operasyon nesillerinin sınıflandırılması, sınıflandırana göre sayısal olarak 3 ile 6 arasında değişebilmektedir.⁷⁶ Biz çalışmamızda operasyonları yetki ve işlevlerine göre sınıflandıran; geleneksel operasyonlar, II. nesil operasyonlar ve III. nesil operasyonları kullanacağız. Geleneksel operasyonları önceki bölümlerde anlattığımız için bu bölümde II. ve III. nesil operasyonlara değineceğiz.

2.1.2.1. İkinci Nesil Operasyonlar

Çatışmaların niteliksel değişimi, hem operasyonların hedefleri hem de uluslararası toplumun beklentileri açısından normatif bir değişimi beraberinde getirmiştir. Yeni tür çatışmalara cevap veremez hale gelen geleneksel operasyonların, yetki ve görevlerinin yeni koşullara göre tasarlanması ihtiyacı doğmuştur. Askeri faaliyetlerin yanı sıra bazı sivil faaliyetlerin de yürütülmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu sebeple ikinci nesil operasyonlar, karmaşık veya çok boyutlu operasyonlar olarak da adlandırılmaktadır. İkinci nesil

⁷⁶Thakur, Ramesh; Schnabel, Albrecht; “Cascading generations of peacekeeping: Across the Mogadishu line to Kosovo and Timor”, **United Nations Peacekeeping Operations: Ad Hoc Missions, Permanent Engagement**, ed. Ramesh Thakur&Albrecht Schnabel, Tokyo/New York/Paris, United Nations University Press,2001,s.9., Marrack Goulding, “The evolution of United Nations peacekeeping”, **International Affairs** , cilt 69, sayı 3, Temmuz 1993 ,s. 456.

operasyonlar, geleneksel operasyonlarda yerine getirilen askeri faaliyetlere ek olarak, içerisinde sivil unsurlar yer alan ve UNHCR (*United Nations High Commissioner for Refugees*), UNICEF (*United Nations International Children's Emergency Fund*) , UNDP (*United Nations Development Programme*) gibi BM kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve bölgesel kuruluşların da katılabildiği, barış inşa etme faaliyetlerini kapsamaktadır.⁷⁷ İkinci nesil operasyonların temel stratejisi, daha önce çatışan taraflar arasındaki güveni artırmak için ekonomik ve sosyal işbirliğini teşvik etmek, siyasi, ekonomik ve sosyal alt yapıyı güçlendirmek suretiyle gelecekte yaşanabilecek çatışmaları önleyerek, kalıcı barışı sağlamaktır.⁷⁸ Bu stratejiyi gerçekleştirmek için operasyonlar kapsamında; insan hakları eğitimi, kara mayınlarının temizlenmesi, demokratik seçimlerin organizasyonu ve denetlenmesi, yerinden edilen kişilerin geri döndürülmesi ve yerleşimlerinin sağlanması, geçici sivil idare oluşturulması, yargı ve güvenlik kurumlarının yeniden tesis edilmesi gibi faaliyetler yürütülmektedir.⁷⁹

İkinci nesil operasyonları geleneksel operasyonlardan ayıran en önemli özellik, çatışmaya yol açan sebepleri ortadan kaldırarak istikrarlı ve meşru bir hükümet için sağlam temeller oluşturma gayreti içerisinde olmasıdır. İkinci nesil operasyonlar, çatışan taraflar arasında yapılan ateşkes antlaşmasının tamamlayıcı bir parçasıdır. Yapılan ateşkes antlaşması, çatışmalar sonucunda yara alan toplumu iyileştirmek için uzun dönemli programlarla desteklenmezse kısa zamanda bozulabilecektir. BM Genel Sekreteri Boutros Ghali, bu konunun önemine dikkat çekmek için 1992 yılında yayınladığı raporda, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması çalışmalarını 4 aşama altında toplamıştır. Bu aşamalar; Çatışmaların çıkmasını ve yayılmasını durdurmaya yönelik önleyici diplomasi, çatışmaların sona erdirilmesini ve ateşkes sağlanmasını hedefleyen barış yapma, sağlanan ateşkes veya barış ortamını korumaya çalışan barışı koruma ve çatışmaların harap ettiği toplumu ekonomik, siyasi ve sosyal olarak ayağa

⁷⁷ Karns, Mingst, **a.g.e.**,s.312.

⁷⁸ Doyle, Sambanis, **a.g.e.**,s.15.

⁷⁹Karns, Mingst, **a.g.e.**,s.312.

kaldıracak barış inşa etme faaliyetleridir. Kalıcı bir barışın sağlanması ancak çatışmaya iten sebeplerin ortadan kaldırılmasıyla mümkündür.⁸⁰

İkinci nesil operasyonların kalıcı barışı sağlamaya yönelik faaliyetleri stratejik olarak doğru olsa da, yöntemleri bakımından bazı eleştiriler almaktadır. Barışı inşa etme faaliyetleri genellikle batı modeli yönetim normlarına dayanmakta ve siyasi kurumlar bu doğrultuda oluşturulmaktadır. Daha uç bir örnek vermek gerekirse, Geçici Yönetim (*Transitional Administration*) görevlerini yürüten bazı operasyonlarda yasama, yürütme ve kısmen yargı görevleri de operasyonun başındaki Genel Sekreter Özel Temsilcisi(SRSG) tarafından yerine getirilmektedir.⁸¹ Böyle bir durum kanunların dışarıdan dayatılması anlamına gelir ki, bu da yeni sömürgecilik (*new colonialism*) olarak adlandırılabilir.⁸²

Bu yöndeki eleştiriler operasyonların içinde bulunduğu koşullar düşünüldüğünde pek haklı görünmemektedir. Öncelikle, BM geçici yönetim görevlerini her operasyonda değil, ortada sağlıklı bir devlet yapısının olmadığı durumlarda yürütmektedir. İkinci nesil operasyonların nihai hedefi zaten sağlıklı bir devlet yapısının kurulması yoluyla barışın kalıcı olmasını sağlamaktır. BM'nin geçici yönetim kurmaktaki amacı tahakküm etmek değildir fakat görevlerin yerine getirilebilmesi için siyasi bir yapılanmanın ve hukuk düzeninin olması da şarttır. Kurulan bu geçici yönetim, çatışmaların yarattığı anarşik düzeni ortadan kaldırmaya yöneliktir ve çatışan grupların devlet olmayı öğrenmesi için önlerinde bir model olması gerekmektedir. Çatışan gruplar istenen siyasi olgunluğa eriştiği zaman zaten yönetimi devralmaktadırlar.

Normların hep batı kaynaklı olduğu eleştirisi, operasyonlar hedefleriyle birlikte değerlendirildiği zaman fazla anlamlı görünmemektedir.

⁸⁰Ghali, Boutros; “A/47/277 - S/24111:An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-Keeping”, 17 Haziran 1992, (Erişim) <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>, 5 Nisan 2013.

⁸¹Peacekeeping Best Practises Unit, **Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations**, New York, United Nations,2003,s.15.

⁸²Thakur, Schnabel, **a.g.e.**, s.16.

Kalıcı bir barışı ve toplumsal iyileşmeyi sağlayacak olduktan sonra normların batıdan veya doğudan gelmesi hiçbir önem arz etmemektedir. Çatışma kültürünü ortadan kaldıracak her türlü norm, nerden geldiğine bakılmaksızın kabul edilebilir. İkinci nesil operasyonlarla ilgili söyleyeceğimiz son husus, geleneksel operasyonlardaki rıza, tarafsızlık ve güç kullanmama ilkelerinin bu operasyonlarda da gözetildiğidir. Bu ilkelerin geleneksel operasyonların kurulabilmesi açısından gerekli olduğunu ve bu ilkelere bağlı kalmanın operasyonların başarısını artırdığını belirtmiştik. Oysa ikinci nesil operasyonlar çerçevesinde bu ilkeler, bazı durumlarda başarıdan çok başarısızlığın sebebi haline gelmeye başlamıştır. Artık koşullar değişmiştir ve geleneksel ilkelerin yeniden yorumlanması gerekmektedir. Devlet içi çatışmalarda rızasını alabileceğimiz sağlıklı bir siyasi otorite çoğu zaman bulunmamaktadır. Aradığımız siyasi otoriteyi bulsak bile genellikle bu otoriteye muhalif farklı gruplar çatışmanın tarafı halindedirler ve hepsinin rızasını almak mümkün olmamaktadır. Tarafsızlık ilkesi ile eylemsizlik karıştırılmamalıdır. Yeni çatışmalarda barış güçleri operasyonun hedeflerinden yana taraf olmak durumundadırlar. Uluslararası toplumun beklentilerine ve önceliklerine cevap vermek öncelikli olmalıdır. Soykırımlar, katliamlar yaşanırken tarafsızlık ilkesinin arkasına saklanan barış operasyonları, her şeyden önce kuruluş amacından uzaklaşmıştır. BM, ikinci nesil operasyonların bu aksayan yönünü üçüncü nesil operasyonlarla bir nebze gidermeye çalışsa da tam bir başarıdan söz edebilmemiz mümkün değildir. Üçüncü nesil operasyonların başarısız olmasının arkasında yatan sebepler daha çok teknik yetersizlikler ve siyasi irade eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

2.1.2.2. Üçüncü Nesil Operasyonlar

Üçüncü nesil operasyonlar, barış güçlerinin görev yaptığı sahada meydana gelen birtakım değişimlerin sonucudur. Bu değişimler, barışı koruma operasyonlarının dayandığı ilkelerin yeniden gözden geçirilmesini ve

gerekirse değiştirilmesini gerektirmiştir. Özellikle devlet içi çatışmalarda, verilen görevlerin yerine getirilebilmesi, güç kullanmayı zorunlu hale getirmiştir. Barışı koruma operasyonlarının kurulması aşamasında çatışmanın başlıca taraflarının rızası alınmakla birlikte bu rızanın yeterli olmadığı görülmüştür. Özellikle güçlü bir merkezi otoritenin bulunmadığı durumlarda alınan rıza, barış güçlerine kısıtlı bir hareket imkânı sağlamaktadır. Merkezi otoriteye muhalif birçok silahlı grubun yer aldığı devlet içi çatışmalarda alınan rıza, muhalif grupları bağlamamaktadır. Somali gibi bazı örneklerde, iradesini alabileceğimiz merkezi bir otorite zaten bulunmamaktadır. Böyle bir durumda tüm tarafların rızasını almak neredeyse imkânsızdır. Burada cevaplanması gereken hayati soru, operasyonlara rıza göstermeyen muhalif gruplara karşı kuvvet kullanılmalı mıdır? Bu soruya kesin bir cevap vermek elbette mümkün gözükmemektedir. Genel kanı, eğer çatışmanın başlıca tarafları operasyona rıza gösteriyorsa muhalif olan küçük gruplara karşı, barışı koruma ve zorlayıcı harekât ayırımına dikkat ederek, kuvvet kullanılabileceği yönündedir.⁸³ Bu noktada gözden kaçırılan bir husus, koşulların zaman içerisinde değişim gösterebileceğidir. Operasyonlar kurulurken alınan rızanın devam eden süreçte yıpranabileceği veya ortadan kalkabileceği gözden kaçırılmaktadır. Böyle bir durumda operasyonlara kuvvet kullanma yetkisinin verilmesi yeterli değildir. Kuvvet kullanmak için teçhiz edilmeyen bir operasyon, bu yetkiyi nasıl kullanacaktır? BM Genel Sekreteri, bu sorunu aşmak için Güvenlik Konseyine yaptığı öneride; barışı koruma operasyonlarında olduğu gibi Güvenlik Konseyi tarafından konuşlandırılacak ve Genel Sekreter'in komutası altında bulunacak daha ağır silahlarla teçhiz edilmiş, barışa zorlama birlikleri kurulmasını tavsiye etmiştir. Ghali, bu birliklerin BM Şartı'nın 43.maddesine istinaden kurulan askeri birliklerden veya üye devletlerin barışı

⁸³Nalcioğlu, a.g.e., s.56.

koruma operasyonları için hazırda tuttuğu birliklerden ayrı olması gerektiğini belirtmiştir.⁸⁴

Uygulama da BM, Genel Sekreterin önerdiği türden bir kuvvet yerine, çokuluslu bir güce veya bir örgüte kuvvet kullanma yetkisi vererek zorlayıcı tedbirleri alma yolunu daha çok tercih etmektedir.

Robust Peacekeeping, terimi ile ifade edilen kuvvet kullanma yetkisine sahip olan III. nesil barışı koruma operasyonları, zorlayıcı operasyonlardan iki şekilde ayrılmaktadır. İlk olarak, Robust peacekeeping taktik seviyede kuvvet kullanmayı gerektirirken, zorlayıcı harekâtlar stratejik veya uluslararası seviyede güç kullanmayı gerektirmektedir. İkincisi, Robust peacekeeping tarafların rızasına dayanırken- en azından başlıca tarafların- zorlayıcı harekâtlar için tarafların rızasını almaya ihtiyaç yoktur.⁸⁵ Hangi tür kuvvetin kullanılacağını belirleyen ise ortaya çıkan çatışmanın içinde bulunduğu durumdur.

Devlet içi çatışmalar 3 şekilde karşımıza çıkabilir. *Birincisi*, barış ya da ateşkes antlaşmasının olmadığı ve çatışan tarafların kayda değer rızalarının bulunmadığı durumlardır. Bu durumda BM, uluslararası bir gücü yetkilendirerek düzeni sağlamak ve çatışan tarafları- Somali örneğinde olduğu gibi- yenilgiye uğratarak barış yapmaya zorlamak için kuvvet kullanabilir. *İkincisi*, çatışmanın başlıca taraflarının rıza gösterdiği fakat muhalif silahlı gruplar, yağmacılar veya ayrılıkçıların direndiği durumlardır. BM bu durumda, kurulan operasyonların görevlerini yerine getirilebilmesi için, taktik seviyede kuvvet kullanılmasına izin vermektedir. Uçuşa yasak bölgelerin denetimi ve insani yardım koridorlarının kuvvet kullanarak korunması bu operasyonlara örnek gösterilebilir. *Üçüncüsü*, barış antlaşmasının veya ateşkes kararının ihlal edildiği durumlardır. Bu durumda

⁸⁴Ghali, Boutros; “Barış için Bir Gündem, par.44.”, (BM Genel Sekreteri’nin Raporu: An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping), 17 Haziran 1992, (Erişim) <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>, 12 Nisan 2013.

⁸⁵Tardy, Thierry; “A Critique of Robust Peacekeeping in Contemporary Peace Operations”, *International Peacekeeping*, cilt 18, sayı 2, Nisan,2011,ss.155-156.

kullanılacak kuvvet, duruma bağılı olarak taktik veya stratejik seviyede olabilmektedir.⁸⁶

Üçüncü nesil operasyonlar kuruluşundan itibaren kuvvet kullanma yetkisine sahip olmayabilir. Bu operasyonların ilk örneği olan 1960 Kongo operasyonu (ONUC), geleneksel ilkelerle kurulmuş fakat değişen koşullar kuvvet kullanmayı gerektirmiştir.⁸⁷ Aynı şekilde eski Yugoslavya'daki UNPROFOR, göreve başlarken kendisine meşru müdafaa dışında güç kullanma yetkisi verilmemiştir. Bosna'da yaşanan insani kriz, Güvenlik Konseyinin operasyonun görev ve yetkilerini değiştirerek kuvvet kullanma yetki vermesine yol açmıştır. UNPROFOR'a verilen güç kullanma yetkisi, uygulamada karşılığını bulamamış ve zorlayıcı tedbirlerin uygulanması ancak NATO'nun Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilerek operasyona dâhil edilmesinden sonra mümkün olmuştur.⁸⁸

Üçüncü nesil operasyonların bir diğer örneği olan Somali'deki operasyonda ise başarısız olan UNOSOM'un ardından, BM çatısı altında değil fakat ABD komutasındaki çokuluslu güç UNITAF, zorlayıcı tedbirleri uygulamak için kurulmuştur. UNITAF'ın verilen görevi yürütememesi üzerine, kuvvet kullanma yetkisine sahip *robust peacekeeping* operasyonu, UNOSOM II kurulmuştur.

Üçüncü nesil operasyonların kurulması teorik olarak mümkün olsa da operasyon sahasında teorinin pratiğe dökülmesi pek mümkün olmamaktadır. Hafif silahlarla donatılmış operasyonların konsey kararıyla bir anda zorlayıcı operasyonlara dönüşmesi ve kuvvet kullanması zaten mümkün değildir. Ayrıca operasyonlara birlik gönderen ülkeler, kuvvet kullanmayı gerektiren operasyonlarda yer almak istemeyebilir ve Güvenlik Konseyinin operasyonların görev ve yetkileriyle ilgili sonradan yapacağı bu değişimler,

⁸⁶Doyle, Sambanis, **a.g.e.**, s.16.

⁸⁷BM Güvenlik Konseyi Kararı, "Resolution 161: The Congo Question (1961)", (Erişim) <http://daccess-dds-y.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0171/68/IMG/NR017168.pdf?OpenElement>, 12 Nisan 2013.

⁸⁸Ayrıntılı bilgi için *Bknz.* http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm, 12 Nisan 2013.

ileride ihtiyaç duyulabilecek barış operasyonlarına katılım konusunda tereddütler yaratabilir.

2.2. EL SALVADOR, NAMİBYA VE KAMBOÇYA ÖRNEKLERİ

2.2.1. El Salvador

El Salvador'un iç savaşa sürüklenmesinin ardında, dışarıdan ithal edilen ve yarım kalmış modernleşme süreci yatmaktadır. Geri kalmış toplumlar yarı modernleşmiş toplumlardan daha istikrarlıdır çünkü modernleşmesini tamamlayamayan toplumlarda dengesiz bir değişim başlamıştır. Değişimle birlikte oluşan beklentiler karşılık bulamadığı için artan istikrarsızlık, siyasi ve sosyal şiddete zemin hazırlamıştır.⁸⁹

Ekonomik eşitsizlik, sosyal tecrit ve siyasi baskılar, El Salvador toplumunda dışlanmışlık hissini yaratmıştır. Ekonomik ve sosyal kalkınmadan pay alamayan geniş toplum kitleleri, General Martinez'in otoriter yönetiminin 1944 yılında devrilmesinden sonra da bekledikleri reformları elde edememişlerdir. Siyasi kriz, 1980'li yıllarda devrim krizine dönüşmüş ve iç savaşı başlatmıştır.

El Salvador ekonomisi yapı olarak tarıma dayalı olsa da ülkenin toprakları ve finans kaynakları küçük bir gruptan oluşan toprak sahiplerinin elinde toplanmıştır. Ülkenin üretimi, yaklaşık 30 aileden oluşan bir grubun tekeline girmiştir. Köylülerin 1932 yılında başlattığı ayaklanmalar, ordu tarafından şiddet ve katliam yöntemleriyle bastırılmıştır. Benzer bir ayaklanmanın tekrar etmesinden çekinen toprak sahipleri, kendi ekonomik ve sosyal güçlerinin korunması karşılığında ordunun yönetimi ele geçirmesini

⁸⁹Torres-Rivas, Edelberto; "Insurrection and Civil War in El Salvador", ed. Michael W. Doyle, Ian Johnstone, Robert C. Orr, **Keeping the peace: Multidimensional UN operations in Cambodia and El Salvador**, Cambridge/New York/Melbourne, Cambridge University Press, 1997, ss.209.

kabul etmişlerdir. Ordu ve toprak ağaları arasındaki bu ittifak, General Martinez diktatörlüğünün devrilmesine kadar devam etmiştir.⁹⁰

Diktatörlüğün devrilmesi, beklenen demokratik değişimi yaratmamıştır. 1948 yılında kurulan Devrimci Demokratik Birlik Partisi (*Revolutionary Democratic Unification Party*), ve 1961 yılında kurulan Milli Uzlaşma Partisi (*National Conciliation Party*) ordunun kontrolündeki partilerdi ve toplumun demokrasi ihtiyacını karşılamak için Hristiyan Demokrat Partinin küçük başarılar kazanmasına izin verilmiştir.⁹¹

Olayları iç savaşa götüren esas olay ise, 1972 yılında yapılan hileli seçimlerdir. Hristiyan Demokrat Jose Napoleon Duarte'nin liderliğinde birleşen muhalefet gruplarının oluşturduğu Ulusal Muhalefet Birliği'nin seçimleri kazanmasına rağmen ordu hileyle kendi adayının seçimleri kazandığını ilan etmiştir. Bu olayın ardından meşruiyetini kaybeden yönetim, tepkileri baskı ve şiddetle susturma yoluna gitmiştir. Köylüler, öğrenciler ve işçiler gösterilere başlamış ve durum gittikçe kötüleşmiştir. Demokratik yollarla iktidarı elde edemeyeceğini anlayan gruplar, tek çarenin silahlı devrim olduğunu düşünmeye başlamışlardır. Bu düşüncedeki grupların kurduğu 4 organizasyon, El Salvador Komünist Partisi'nin de katılımıyla 1980 yılında, Farabundo Marti National Liberation Front (*FMLN*) adı altında birleşmişlerdir.⁹²

1980'ler süresince ülkede seçimler yapılmaya devam etmiştir fakat siyasi gelişmeler oy sandığında ne olduğundan çok, cephede ne olduğuna bağlı olarak belirlenmiştir.⁹³ ABD'nin de desteğini alan sağ kanat ve FMLN arasındaki çatışmalar ardında 75.000 ölü ve 1 milyona yakın yerinden edilmiş insan bırakmıştır. Bölgedeki barış girişimleri, *Contadora Group* olarak

⁹⁰White, Christopher M; **The History of El Salvador**, Westport/ Connecticut/ London, Greenwood Press, 2009, ss.77-78.

⁹¹Rivas, **a.g.m.**, s.212.

⁹²White, **a.g.e.**,ss.94-95.

⁹³Doyle, Sambanis, **a.g.e.**, s.200.

adlandırılan Kolombiya, Meksika, Panama ve Venezüella'nın oluşturduğu grubun girişimleriyle başlamıştır. Nikaragua, El Salvador ve Guatemala'da devam eden çatışmaların bölgede istikrarsızlık yaratmasını önlemek maksadıyla başlatılmış bir girişimdir. 1987 yılında *Esquipulas II* antlaşmasının imzalanmasıyla barış girişimi resmi olarak başlamıştır. Antlaşma, BM Güvenlik Konseyi tarafından 1989 yılında onaylanmıştır. El Salvador hükümeti ve FMLN'nin resmi isteği üzerine, BM Genel Sekreteri iç savaşın sona erdirilmesi için yapılan görüşmelere destek vermeye başlamıştır. Görüşmeler neticesinde ilk antlaşma 1990 yılında imzalanmış (*San Jose Agreement on Human Rights*) ve taraflar insan haklarına saygı göstereceklerini taahhüt etmişlerdir. Güvenlik Konseyi bu ve bundan sonra yapılacak antlaşmaları denetlemek üzere 1991 yılında ONUSAL'ı (*United Nations Observer Mission in El Salvador*) kurmuştur.⁹⁴ Taraflar arasında daha sonra *Meksika Antlaşması* imzalanmıştır. Bu antlaşmayla yargı sistemi, seçim sistemi ve orduyla ilgili anayasal reformlar yapılması kararlaştırılmış ayrıca 1980'den sonra yaşanan önemli şiddet olaylarını araştırmak üzere Hakikat Komisyonu (*Truth Commission*) kurulmuştur. Taraflar, 1991 yılında imzaladıkları *New York Antlaşması* ile barışın sağlanması için ulusal komisyon kurulmasını ve silahlı güçlerin azaltılması ve temizlenmesini kararlaştırmışlardır. Nihai barış antlaşması ise Chapultepec'de 1992 yılında imzalanmıştır.⁹⁵

Güvenlik Konseyinin 693 sayılı kararıyla kurulan ONUSAL, çok boyutlu barışı koruma operasyonlarına güzel bir örnektir. San Jose Antlaşması'na uyulup uyulmadığını denetleme görevinin yanı sıra, ONUSAL'a ülkedeki insan haklarının durumunu aktif olarak denetleme görevi de verilmiştir. ONUSAL bu görevi yerine getirirken, iddia edilen insan hakları ihlallerini soruşturabilecek, ülkede insan haklarının geliştirilmesine yardım etmek amacıyla insan hakları eğitim programları düzenleyecek ve konuyla ilgili gelişmeleri BM'ye rapor edecektir.

⁹⁴BM Güvenlik Konseyi Kararı, "Resolution 693 (1991)", (Erişim) [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/693\(1991\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/693(1991)), 6 Nisan 2013.

⁹⁵Doyle, Sambanis, **a.g.e.**,s.202.

ONUSAL'ın görevleri, taraflar arasında daha sonra imzalanan Meksika ve New York Antlaşmaları gereğince Güvenlik Konseyinin 729 sayılı kararı ile genişletilmiştir. Operasyon, bu antlaşmalar uyarınca kabul edilen ateşkesin denetimini yerine getirecek, silahlı güçlerle ilgili yapılması gereken antlaşma kararlarının uygulanmasını izleyecek ve yeni ulusal polis kuvveti kuruluncaya kadarki geçiş dönemi süresince, kamu düzenini sağlayacaktır.⁹⁶

ONUSAL yapısı altında, İnsan Hakları Birimi, Askeri Birim ve Polis Birimi kurulmuştur. İnsan Hakları biriminin görevlerinden bahsetmiştik. Askeri Birim ise, çatışmaların sona erdirilmesinin denetlenmesi, El Salvador silahlı güçlerinin barış zamanındaki pozisyonlarına yerleştirilmelerinin sağlanması, FMLN güçlerinin kendilerine tahsis edilen bölgelere yerleştirilmesi, her iki tarafın sahip olduğu silah ve personelin dökümünün oluşturulması ve mayınlı bölgelerin temizlenmesini koordine etmek gibi görevleri icra etmektedir. Polis Birimi, yeni bir ulusal polis kuvveti kuruluncaya kadar kamu güvenliğini sağlayacak olan geçici polis güçlerine destek vermekle görevlidir. Ayrıca ulusal polis kuvvetine eleman yetiştirecek olan Kamu Güvenliği Akademisi'ne öğrenci alımlarını denetleyerek, akademiye güçlendirmek için Akademi Konseyinde bir üye bulundurur.⁹⁷

BM Güvenlik Konseyi Genel Sekreterin talebi üzerine, yapılacak olan seçimlerin denetlenmesi amacıyla 832 sayılı kararıyla ONUSAL'ın görev ve yetkilerini bir kez daha genişletmiştir. Bu görevin yerine getirilmesi için Seçim Birimi kurulmuştur. Seçim Birimi seçimlerden önce, seçim esnasında ve sonrasında, adil bir seçim olmasını sağlamak için alınması gereken tedbirleri kontrol edecek ve yapılacak şikâyetlerin Yüksek Seçim Mahkemesi

⁹⁶BM Güvenlik Konseyi Kararı, "Resolution 729: Central America: Efforts Towards Peace (1992)", (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/88/IMG/NR001088.pdf?OpenElement>, 06 Nisan 2013.

⁹⁷BM Kamu Bilgilendirme Dairesi (UN Department of Public Information), "United Nations Observer Mission in El Salvador", Eylül 1996, (Çevrimiçi) http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onusal_b.htm, 06 Nisan 2013.

tarafından değerlendirilmesini sağlayacaktır. 1994 yılında yapılan seçimleri Cumhuriyetçi İttifak kazanmış, FMLN ana muhalefet partisi olmuştur.⁹⁸

Meksika Antlaşması gereğince kurulması gereken *Hakikat Komisyonu*, BM Genel Sekreteri tarafından atanan 3 kişi ile çalışmalarına başlamıştır. Komisyon 1980 sonrası işlenen şiddet olaylarıyla ilgili yaklaşık 22.000 şikâyeti incelemiş ve 1993 yılında raporunu Genel Sekreter'e sunmuştur. Rapor şiddet olaylarının %85'ini hükümet güçlerine bağlarken, %5'inden FMLN'yi sorumlu tutmuştur.⁹⁹

El Salvador'da kurulan barış operasyonu, icra ettiği faaliyetler itibarıyla II. nesil operasyonlar arasında yer almaktadır. ONUSAL, barışı koruma faaliyetlerinin yanı sıra barış inşa etme faaliyetlerini de yerine getirmiştir. Operasyonun yürüttüğü faaliyetler arasında; çatışan tarafların silahsızlandırılması, eski savaşçıların topluma yeniden kazandırılması, ülkenin güvenlik kurumlarının yeniden oluşturulması, toprak reformu, mayın temizleme, seçimlerin izlenmesi, insan hakları eğitimi gibi çok boyutlu görevler yer almaktadır. Çatışmaya yol açan sebepleri ortadan kaldırmaya yönelik kurulan ONUSAL, 1995 yılında görevini tamamlamıştır.

2.2.2. Namibya

Eskiden Güneybatı Afrika adıyla anılan alman sömürgesi Namibya, I. Dünya Savaşı sırasında İngiliz yanlısı olan Güney Afrika tarafından işgal edilmiştir. Savaş sonrasında Almanya, Versay Antlaşması'yla topraklar üzerindeki haklarından feragat etmiş ve toprakların sorumluluğu Milletler Cemiyetinin Manda sistemi altında Güney Afrika'ya devredilmiştir.¹⁰⁰

⁹⁸BM Barış Koruma Operasyonları Resmi Sitesi, "United Nations Observer Mission in El Salvador", (Erişim) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onusalbackgr2.html#three>, 06 Nisan 2013.

⁹⁹United States Institute of Peace, "Truth Commission: El Salvador", Temmuz 1992, (Erişim) <http://www.usip.org/publications/truth-commission-el-salvador>, 6 Nisan 2013.

¹⁰⁰Macqueen, Norrie; **United Nations Peacekeeping in Africa since 1960**, Great Britain, Pearson Education Limited, 2002, s.108.

Güneybatı Afrika, manda yönetimi altında bulunan diğer devletlerin aksine, II. Dünya Savaşından sonra BM Vesayet (*Trusteeship*) Sistemi altına girmemiştir. BM, 1946 yılında Güney Afrika'nın vesayet sistemi antlaşmasını imzalamasını resmen istemiş fakat kabul ettirememiştir. Toprakların sorumluluğu, Genel Kurulun 1966 yılında Güney Afrika'nın bu topraklar üzerindeki manda yönetimine son verme kararıyla, BM'ye devredilmiştir.¹⁰¹

Ancak, Güney Afrika'nın Namibya topraklarını işgale devam etmesi ve *Apartheid* politikalarını bu topraklar üzerine genişletmesi, BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyinde tartışmalara yol açmıştır. Güvenlik Konseyinin pasif tutumuna karşılık, bağımsızlığını yeni kazanan devletlerin etkisiyle Genel Kurul, konuyu sürekli gündemde tutmaya çalışmıştır. Genel Kurulun 1966 yılında Güney Afrika'nın politikalarını gayrimeşru ilan etmesinin ardından, UAD vermiş olduğu danışma görüşünde, Güney Afrika'nın Namibya topraklarındaki varlığını gayrimeşru ilan etmiştir.¹⁰²

Genel Kurulun sürekli Güney Afrika'yı kınama kararları alması da sorunu çözmeye yetmemiştir. Namibya'da durum, Güneybatı Afrika Halk Örgütü'nün (SWAPO) kurulmasıyla değişmeye başlamıştır. Güney Afrika, Namibya'nın bağımsızlığı için savaşı SWAPO ile karşı karşıya gelmiştir. Güvenlik Konseyinin konuyla ilgili bir karar alabilmesi ancak 1970 yılında mümkün olmuş ve Güney Afrika işgalinin gayrimeşru olduğu teyit edilmiştir.¹⁰³

Namibya'da yaşanan çatışmalar yalnızca SWAPO ve Güney Afrika arasında kalmamıştır. Çatışmalara başka aktörler de dolaylı olarak dâhil olmuştur. Angola'da kontrolü ele geçiren, *Marxist Popular Movement for the Liberation of Angola* (MPLA) örgütü ile batı yanlısı *National Union for the Total Independence of Angola* (UNITA) arasında devam eden çatışmalarda,

¹⁰¹Karns,Mingst, **a.g.e.**, s.314.

¹⁰²UAD Danışma Görüşü, "Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South-West Africa)", 21 Haziran 1971, (Erişim) <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/2941.pdf>, 7 Nisan 2013.

¹⁰³BM Güvenlik Konseyi Kararı, "**S/RES/276 (1970)**: The Situation in Namibia", (Erişim) [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/276\(1970\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/276(1970)), 7 Nisan 2013.

Güney Afrika UNITA'nın yanında yer almış, Küba'da MPLA'ya destek vermek için kuvvet göndermiştir.¹⁰⁴ Taraflar düşmanımın düşmanı dostumdur, mantığından hareketle SWAPO ve UNITA'ya her türlü desteği sağlamışlardır. Böylece, Namibya ve Angola'daki durum birbiriyle bağlantılı hale gelmiştir.

Güney Afrika'nın 1975 yılında *Turnhalle Konferansı*'yla kendi kontrolü altında sözde bağımsız bir Namibya kurma planları batılı devletler tarafından endişeyle karşılanmış ve soruna çözüm bulmak amacıyla, Kanada, Fransa, İngiltere, ABD ve Batı Almanya kendi aralarında bir Temas Grubu (*Contact Group*) kurmuşlardır. BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim ile çalışmaya başlayan temas grubunun çalışmaları neticesinde Güvenlik Konseyi 435 sayılı kararıyla, Genel Sekreter'e çalışmalarında yardım etmesi için, BM Geçiş Destek Grubu (UNTAG) kurulmasını kararlaştırırsa da, 1981 yılında ABD yönetimine Ronald Reagan'ın gelmesi sürecin yavaşlamasına yol açmıştır. Reagan yönetimi MPLA'ya karşı UNITA'yı desteklemiştir.¹⁰⁵ Komünizm tehdidine karşı ABD'nin MPLA karşıtı olması anlaşılır bir durumdur fakat olay Namibya'nın bağımsızlığını kazanmasını dolaylı da olsa olumsuz etkilemiştir.

Sovyetler Birliği yönetimine Michael Gorbaçev'in gelişiyle, Namibya'nın bağımsızlığı için gereken zemin oluşmaya başlamıştır. Güney Afrika'nın komünist yayılcılığını bahane etmesi anlamını yitirirken, Küba ve MPLA mücadeleye devam etmek için gerekli olan Sovyet desteğinden mahrum olmaya başlamışlardır. Taraflar çatışmayı sürdürmek için gereken desteği kaybettikçe uzlaşma olasılıkları da artmıştır. Çatışmaları kazanamayacağını anlayan taraflar için ateşkes yapmaktan başka çare kalmamıştır. Küba güçlerinin Angola'dan çekilmeyi kabul etmesiyle, Güney Afrika ve SWAPO arasında 1988 yılında ateşkes antlaşması imzalanmıştır.¹⁰⁶

¹⁰⁴Macqueen, **a.g.e.**, ss.110-111.

¹⁰⁵Macqueen, **a.g.e.**, ss.112

¹⁰⁶Karns, Mingst, **a.g.e.**, s.314.

UNTAG, BM Güvenlik Konseyinin 632 sayılı kararıyla 1989 yılında kurulmuştur.¹⁰⁷ Operasyonun temel görevi serbest ve adil seçimlerin yapılmasını sağlamaktır. Bu seçimlerin yapılmasını sağlamak için UNTAG, geleneksel operasyonların ötesinde faaliyetlerde bulunmuştur. İlk olarak SWAPO ve Güney Afrika arasındaki ateşkesin denetlenmesi görevini yürüten UNTAG, bu göreve ek olarak Güney Afrika güçlerinin Namibya'dan tamamen çekilmesini ve SWAPO kuvvetlerinin belirlenen üslerde tutulmasını denetlemiştir. Polis teşkilatının kurulmasına nezaret eden UNTAG, ayrımcı kanunların lağvedilmesini sağlayarak, siyasi tutukluların serbest bırakılmasını ve sürgüne gönderilenlerin geri dönmesini güvence altına almıştır. Yeni anayasa hazırlanması çalışmalarına destek vermiş, seçimlerin yapılması için uygun koşulları hazırlamıştır. Demokrasi kültürüne yabancı olan toplumun seçimlere katılımını sağlamak için ülke genelinde seçmen eğitim programları düzenlemiştir.¹⁰⁸

Kayıtlı seçmenlerin %97'sinin oy kullandığı 1994 seçimlerinde SWAPO, %57,32 oy alarak birinci parti olmuştur. Güney Afrika ile arasındaki Walvis Körfezi krizi de,¹⁰⁹ körfezin Namibya'ya bağlanmasıyla aşılmıştır.

2.2.3. Kamboçya

1953 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazanan Kamboçya, 1970 yılında askeri bir darbeye devrilinceye kadar Prens Norodom Sihanouk tarafından yönetilmiştir. 5 yıl süren iç savaşı Pol Pot yönetimindeki Demokratik Kamboçya Partisi adıyla bilinen komünist Kızıl Kmerler (*Khmer Rouge*) kazanmış ve ülke nüfusunun %20'sinin ölümüne yol açan katliamlar başlamıştır. Kamboçya'da yaşanan olayların soykırım olup olmadığıyla ilgili

¹⁰⁷BM Güvenlik Konseyi Kararı, “S/RES/632 (1989)”, (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/557/69/IMG/NR055769.pdf?OpenElement>, 7 Nisan 2013.

¹⁰⁸BM Barışı Koruma Operasyonları Resmi Sitesi, “United Nations Transition Assistance Group (UNTAG)”, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untagFT.htm#D>, 7 Nisan 2013.

¹⁰⁹Macqueen, a.g.e., s.118.

farklı tartışmalar mevcuttur. Fakat soykırım tanımına tam olarak uyduğu söylenemez çünkü olaylar etnik bir temele dayalı değil, ideolojik sebeplerden kaynaklanan ve Kamboçyalıların Kamboçyalıları öldürdüğü bir olaydır. Soykırımla benzeşen tek yönü katliamların yok etme amacı güdülerek yapılmış olmasıdır.¹¹⁰

1978 yılında Vietnam'ın Kızıl Khmerler'i devirmek için Kamboçya'yı işgal etmesiyle, Soğuk Savaş politikaları daha açık şekilde görülmeye başlamıştır. Sovyetler ve müttefikleri Vietnam'ı desteklerken, batılı devletler Vietnam'ın saldırgan tutumunu kınamış ve Kamboçya Halk Cumhuriyeti (PRK) hükümetini tanımayarak, Sihanouk liderliğindeki Demokratik Kamboçya Koalisyon Hükümeti'ni (CGDK) desteklemiştir. Bu koalisyon, Kızıl Khmerler, Bağımsız, Tarafsız ve Barışçıl Birleşik Ulusal Cephe (FUNCINPEC) ve Khmer Halkı Ulusal Bağımsızlık Cephesi (KPNLF) adlı 3 partiden oluşmuş ve BM'de Kamboçya'yı temsil etmiştir.¹¹¹

Soğuk Savaş dönemi, Batı'nın komünizmle mücadele etmek adına daha sonra kendisinin hararetle savunacağı insani müdahale, soykırımın cezalandırılması gibi değerleri nasıl görmezden geldiğinin açık bir göstergesi olmuştur. Ahlaki ve insani değerler, politika uğruna bir kez daha Kamboçya'da feda edilmiştir.¹¹²

BM, Kamboçya'da yaşanan olayların başlangıcından itibaren sürece dâhil olmuş ve Genel Sekreter'in özel temsilcisi *Rafeeuddin Ahmed*'i görevlendirmiştir. Rafeeuddin Ahmed, çatışmanın tarafları ve bölge ülkeleri ile 1982–85 yılları arasında iletişim kurarak bir çözüm taslağı hazırlamıştır. Taslağa göre, taraflar ateşkes ilan edecek, yabancı tüm güçler geri çekilecek, Kamboçya'nın bağımsızlığı ve tarafsızlığı garanti altına alınacak, yerinden edilen kişilerin geri dönmesi sağlanacak, silahlı güçler terhis edilecek, serbest ve adil seçimlerle ülke kendi kaderini tayin edecek ve geçmişte yaşanan

¹¹⁰Goulding, a.g.e., s.247.

¹¹¹Doyle, Michael W; Johnstone, Ian; Orr, Robert C (ed.); **Keeping the Peace: Multidimensional UN operations in Cambodia and El Salvador**, Cambridge, Cambridge University Press, 1997,ss.7-8.

¹¹²Goulding, a.g.e.,s.248.

katliamların tekrar etmemesi için insan hakları eğitim programları başlatılacaktır.¹¹³

Taraflar barışı konuşmak için istekli davransalar da taslağın kabul edilmesi mümkün olmamıştır. Devam eden süreçte BM Genel Sekreteri, bölge ülkeleri ve Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'nin (ASEAN) katkılarıyla, taraflar barış sürecine geçişi kontrol edecek uluslararası bir mekanizma kurulmasının gerekliliği üzerinde anlaşmışlardır. Fakat Kızıl Khmerler'in de bu mekanizmada yer alacak olması sorun yaratmış, çatışmalar kaldığı yerden devam etmiştir. İnisiyatifi ele alan BM Daimi Üyeleri'nin girişimleriyle Paris ve New York'ta yapılan bir dizi görüşme sonucunda, çatışmanın tarafları *Yüksek Ulusal Konsey* olarak adlandırılan ve çatışan 4 grubunda içerisinde yer alacağı mekanizmanın kurulmasını kabul etmişlerdir. Paris Antlaşmaları olarak adlandırılan bu antlaşmalarla, Yüksek Ulusal Konsey Kamboçya'nın geçiş sürecindeki tek meşru otoritesi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, Paris Antlaşmaları BM'ye daha önceki operasyonlarda örneği görülmemiş yetki ve sorumluluklar vermiştir.¹¹⁴

Tarafların ateşkes antlaşmasını imzalaması üzerine, BM Güvenlik Konseyi Genel Sekreter'in raporuna istinaden 745 sayılı kararıyla, Kamboçya'da BM Geçici Otoritesi (UNTAC) kurulmasına karar vermiştir.¹¹⁵

Paris Antlaşmaları ile kurulan Yüksek Ulusal Konsey, UNTAC'a antlaşmaların uygulanmasını sağlamak için gereken tüm yetkileri (*all necessary powers*) vermeyi kabul etmiştir. UNTAC bu sayede insan hakları, genel seçimler, askeri düzenlemeler, sivil idare, asayiş ve düzenin sağlanması, yerinden edilmiş kişilerin geri döndürülmesi ve yerleştirilmesi ve temel altyapının iyileştirilmesi¹¹⁶ konularında neredeyse egemen bir devletin

¹¹³Doyle, Johnston, Orr, **a.g.e.**,ss.8-9.

¹¹⁴Doyle, Johnston, Orr, **a.g.e.**,ss.9-10.

¹¹⁵BM Güvenlik Konseyi Kararı, "Resolution 745 (1992)", (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/04/IMG/NR001104.pdf?OpenElement>, 8 Nisan 2013.

¹¹⁶BM Barış Koruma Operasyonları Resmi Sitesi, "United Nations Transitional Authority in Cambodia", (Erişim) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untacmandate.html>, 8 Nisan 2013.

sahip olabileceği yetkilerle donatılmıştır. Örneğin, operasyonun başında yer alan SRSG, tek meşru otorite olarak kabul edilen Yüksek Ulusal Konsey'in alacağı kararları dahi geçersiz kılma yetkisine sahiptir.¹¹⁷ UNTAC faaliyetlerini 2 nihai hedefe ulaşmak üzere kurgulamıştır. Bunlardan ilki, serbest ve adil seçimlerin yapılabilmesidir. Bu hedefi sağlamak üzere, savunma, kamu güvenliği, finans, istihbarat ve dış işleri üzerinde, UNTAC'ın sıkı bir kontrolünün sağlanması gereklidir. Böylece tarafların kontrolü en alt seviyede tutularak, seçimlerde avantaj sağlamak için devlet kaynaklarını kendi lehlerine kullanmalarının önüne geçilecektir.

İkincisi ise, ülkede çoğulcu demokrasi anlayışının yerleşmesini sağlamaktır. BM bu operasyonla, Kamboçya'da demokrasinin garantörlüğünü de üstlenmiş durumdadır. Seçimlerin periyodik ve düzenli yapılmasından, siyasi katılımın artırılmasına ve bağımsız bir yargının oluşturulmasından, kanun önünde eşitliğin sağlanmasına kadar, hayli geniş bir sorumluluk UNTAC'ın sırtına yüklenmiştir. Bu sorumluluğun yanı sıra UNTAC, kendisinden önceki operasyonlara verilmeyen seçim kanunlarını yapma, seçim ve oy verme işlemleriyle ilgili düzenlemeler getirme, yapılan şikâyetleri araştırma ve cevap verme, seçimlerde gözlemci bulundurma ve nihayetinde seçimlerin adil olup olmadığını ilan etme, gibi yetkilerle donatılmıştır.¹¹⁸

UNTAC, yukarıda saydığımız görevleri yürütmek için kendi bünyesinde birbirini tamamlayan farklı birimler oluşturmuştur. Bu birimleri ve görevlerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz;

- Askeri Birim*, Ülkedeki yabancı askeri güçlerin çekilmesini ve tarafların imzaladığı ateşkes antlaşmasının uygulanmasını denetler, silahlı güçlerin belirli kamplarda toplanmasını sağlar, silahlı güçlerin terhis edilmesini sağlar, dışarıdan taraflara askeri yardım sağlanmasını engeller, gizlenen silahlara el koyar ve mayın temizlemeyle ilgili eğitimler verir.

¹¹⁷Sitkowski, Andrzej; **UN Peacekeeping: Myth and Reality**, Connecticut/London, Praeger Security International, 2006,s.89.

¹¹⁸Doyle,Sambanis, **a.g.e.**, s.215.

- Polis Birimi*, Yerel yetkililerin kanunları adil şekilde uygulayıp uygulamadıklarını ve temel insan haklarının korunup korunmadığını denetler.
- Sığınmacı Birimi*; Yerinden edilmiş kişilerin ülkelerine geri dönmesine yardımcı olur ve acil ihtiyaçlarını karşılar, geri dönenlerin rehabilitasyonuna yardımcı olur.
- İnsan Hakları Birimi*; İnsan haklarıyla ilgili eğitimler düzenler, ülkedeki insan hakları koşullarını izler ve ihlalleri soruşturur. SRSG, insan haklarını ihlal edenleri tutuklamaya ve yargılamaya imkân tanıyan yönergeler yayınlama yetkisine sahiptir. Bu gayeyle UNTAC bünyesinde özel bir soruşturma bürosu (*special prosecutor*) kurulmuştur.
- Eğitim ve İletişim Birimi*; UNTAC radyosu aracılığıyla Kamboçya halkına Paris Antlaşmalarının içeriğini, ülkedeki insan haklarının durumunu ve bireylerin sahip oldukları hakları anlatır, seçim süreci ve oy verme işlemi konusunda seçmenleri bilgilendirir ve halkın katılımını sağlamaya çalışır.
- Seçim Birimi*, Seçimlerle ilgili bilgi ve eğitim verme faaliyetlerinin yanı sıra seçimlerin organizasyonu, iletişimin sağlanması, şikâyetlerin değerlendirilmesi, serbest ve adil seçimlerin yapılması için gereken tüm faaliyetleri yürütmekle görevlidir.¹¹⁹

UNTAC, yukarıda bahsettiğimiz görevlerin çoğunu tarafların işbirliği seviyesine bağlı olarak yerine getirmiştir. Özellikle Kızıl Khmerler'in işbirliği yapmaması ve kendi hâkim olduğu bölgelerde operasyonun faaliyetlerine izin vermemesi, UNTAC'ın başarısını olumsuz etkilemiştir. Kızıl Khmerler'in bu tutumu çatışmanın diğer taraflarının da işbirliği seviyesini azaltmıştır. Her şeye rağmen 1993 yılında seçimler yapılmıştır. Kızıl Khmerler'in kontrolü altındaki ülkenin yaklaşık %20'sini oluşturan bölge boykot ederek seçimlere katılmasa da, kayıtlı seçmenlerin %90'ı oy kullanmıştır. Seçimleri %45,47 oy

¹¹⁹BM Barışı Koruma Operasyonları Resmi Sitesi, "United Nations Transitional Authority in Cambodia", (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untacbackgr2.html#two>, 8 Nisan 2013

alan FUNCINPEC kazanırken, Kamboçya Halk partisi %38,23 oy alarak ikinci parti olmuştur.¹²⁰

Kamboçya Halk Partisi seçim sonuçlarını tanımadığını ilan etse de daha sonra uzlaşma sağlanmış ve yeni anayasanın ilanıyla, Prens Sihanouk kral olurken, Prens Norodom Ranariddh ve Hun Sen başbakan olmuştur. Kızıl Khmerler'in kontrolündeki bölge halkının seçimlere katılmaması, ülkenin *de facto* bölünmüşlüğü, hükümetin seçim sonuçlarına müdahale etmesi gibi durumlar operasyonun başarısını gölgelese de, genel kanı operasyonun başarılı olduğu, en azından barışın sağlandığı yönündedir.

2.3.SOMALİ VE YUGOSLAVYA ÖRNEKLERİ

2.3.1. Somali

Avrupa'nın özellikle İngiltere'nin Somali bölgesiyle ilgilenmesi 19.yy. başlarında ortaya çıkmıştır. Hindistan ile arasındaki deniz yolunu korumaya çalışan İngiltere'nin endişeleri, 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla daha da artmıştır. Bölgedeki yerini sağlamlaştırmak isteyen İngiltere, 1897 yılında "British Somaliland"¹²¹ olarak adlandırılan bölgeyi resmi olarak idaresi altına almıştır.¹²²

Bölge ile ilgilenen İtalya, Somaliland 'in güneyinde bir koloni kurmak için İngilizlerle görüşmeler yapmıştır. Yerel ayaklanmalar nedeniyle bölge 1920'lere kadar istikrarsızlığını korumuştur. II. Dünya Savaşı sonunda İtalya

¹²⁰Sitkowski, **a.g.e.**, s.92.

¹²¹Somali, Cibuti ve Etiyopya'nın bir kısmını içine alan Aden Körfezi kıyısındaki bölgedir. *Bknz.* <http://www.britishempire.co.uk/maproom/britishsomaliland.htm>, 10.Nisan 2013.

¹²²Macqueen, **a.g.e.**, s.199.

Afrika'daki topraklarını kaybetmiştir fakat Somali'nin akıbetiyle ilgili bir antlaşma yapılmamıştır. 1949 yılında BM Genel Kurulu, Somali'yi BM Vesayet Sistemi içinde kalmak koşuluyla 10 yıllığına yeniden İtalya idaresi altına vermiştir.¹²³ 1960 yılında İngiltere ve İtalya'nın, denetimleri altındaki toprakları birleştirerek tek bir devlet kurmaya karar vermesinin ardından Somali bağımsızlığını kazanmıştır.¹²⁴

Bağımsızlıktan sonraki ilk başkan, Aden Abdullah Osman Daar döneminde anayasal demokrasiyle istikrarlı şekilde yönetilen Somali, 1967 seçimlerinde iktidara gelen Abdi Rashid Ali Shirmake'nin suikast sonucu öldürülmesiyle istikrarını yitirmeye başlamıştır. Yönetimi askeri bir darbeyle ele geçiren General Muhammad Siad Barre, tüm Afrika'da moda olacak olan devrimci sosyalist hareketi başlatmıştır.¹²⁵

Komşu ülke Etiyopya'daki istikrarsızlığı fırsat olarak gören Barre, iki ülke arasındaki sorunlu bölge, Ogaden'i işgal etmeyi denemiştir. Sovyetler Birliği ve Küba'nın desteğini alan Etiyopya, Somali güçlerini geri püskürtmüştür.¹²⁶ Bu başarısız girişimin ardından Ogaden bölgesinden kaçan etnik Somali halkı, ülkede yiyecek sıkıntısını artırmış ve tüm ülkeye yayılan kıtlığı başlatmıştır.¹²⁷ Bu kıtlıkta Amerikan desteğiyle hayatta kalan Barre, sosyalizmden dönüş yaparak Amerika'ya yaklaşmıştır. Fakat ülke içerisinde Barre yönetimine karşı muhalefet giderek artmıştır. Bu muhalefetin temel sebebi ise kabileler arasındaki iktidar mücadelesidir. Soğuk savaş döneminde Amerikan desteğiyle iç savaşta ayakta kalmayı başaran Barre için durum Soğuk Savaş'ın bitmesiyle değişmiştir. Desteğini kaybeden Barre, rakip kabileler tarafından 1991 yılında devrilmiştir. İktidarı ele geçiren kabilelerin ortaklığı da uzun soluklu olmamış ve kendi aralarında güç

¹²³BM Genel Kurul Kararı, "Resolution 289 (1949):Question of the Disposal of the Former Italian Colonies", (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/051/08/IMG/NR005108.pdf?OpenElement>, 10 Nisan 2013.

¹²⁴Macqueen, **a.g.e.**, ss.199-200.

¹²⁵Macqueen, **a.g.e.**, s.200.

¹²⁶Coulon, Jocelyn; **Soldiers of Diplomacy: The United Nations, Peacekeeping and The New World Order**, Çev. Phyllis Aronof, Howard Scott, Toronto/Buffalo/London, University of Toronto Press,1998, s.72

¹²⁷Sitkowski, **a.g.e.**, s.98.

mücadelesine başlamışlardır.¹²⁸ Çatışan taraflar arasında güçlü olan Hawiye Kabilesi, kendi içerisinde ikiye bölünmüş ve silahlı gruplar iki kutupta toplanmıştır. Bu kutuplaşmalar, Ali Mahdi Mohammad yönetimindeki Birleşik Somali Kongresi Partisi (USC) ve General Mohamed Farah Aideed yönetimindeki Somali Ulusal İttifakı (SNA) etrafında oluşmuştur. İki grup 1991 yılında başkent Mogadişu'da topyekûn bir savaşa başlamıştır. Bu arada, *British Somaliland* olarak adlandırılan bölgede de ayrılma talepleri baş göstermiştir.¹²⁹

Devam eden savaşta 50.000'den fazla insan doğrudan çatışmalarda ölürken, bu sayının çok daha fazlası açlıktan hayatını kaybetmiştir. İnsani yardım girişimleri de çatışan tarafların müdahaleleriyle yerine ulaşamaz olmuştur. Açlık, tarafların birbirlerine karşı kullandığı bir silah haline dönüşmüştür. Medya tüm olanları ekranlara taşıdıkça, uluslararası kamuoyu politikacılar üzerinde baskı oluşturmaya başlamıştır. Batılı politikacılar, olaya çok taraflı bir müdahale gerektiğini söyleyerek, açıkça BM'yi adres göstermişlerdir.¹³⁰

BM, Mogadişu'da çatışmaların başlamasından itibaren Somali'yle ilgilenmeye başlamıştır. BM Genel Sekreteri *Javier Perez de Cuellar*, 1992 yılında insani yardım işlerinden sorumlu müsteşarı, James Jonah'ı yardım dağıtımını düzenleyen mekanizmaları iyileştirmesi amacıyla Mogadişu'ya göndermiştir.¹³¹ 1992 yılında Güvenlik Konseyi, Somali'deki durumu değerlendirerek 733 sayılı kararıyla, VII. Bölüm kapsamında silah ambargosu

¹²⁸Coulon, **a.g.e.**,s.72.

¹²⁹BM Barışı Koruma Operasyonları Resmi Sitesi, "United Nations Operation in Somalia I", (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html>, 10 Nisan 2013.

¹³⁰Macqueen, **a.g.e.**,s.202.

¹³¹BM Barışı Koruma Operasyonları Resmi Sitesi, "United Nations Operation in Somalia I", (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#two>, 10 Nisan 2013.

uygulanmasını kararlaştırmış ve Genel Sekreter'in en kısa zamanda konuyla ilgili bir rapor hazırlamasını istemiştir.¹³²

BM, Aideed ve Mahdi' den ateşkes görüşmesi yapmak üzere temsilci göndermesini istemiştir. Görüşmelere bu temsilcilerle birlikte, Afrika Birliği Örgütü (OAU), Arap Ligi ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)'de katılmıştır. Taraflar görüşmelere James Jonah liderliğinde devam etme kararı almışlar ve sonraki Mogadişu toplantısında tüm taraflar ateşkesi kabul etmişlerdir.¹³³ Sağlanan ateşkes, yardım dağıtan kurumların durumunda bir iyileşme sağlamamıştır. Taraflar, Mogadişu Antlaşmasıyla insani yardımların dağıtımının güvenliğini sağlamak üzere BM'nin bölgede bulunmasını isteksizde olsa kabul etmişlerdir. Öte yandan özellikle Amerika cephesi, Somali'de kurulacak barışı koruma operasyonu ile ilgili tereddüt etmiştir. Ortada görüşmelerin yapılacağı merkezi bir hükümet olmaması, Amerikalıları en çok endişelendiren konu olmuştur. Amerikalıların sorduğu ilk soru, operasyonlar dâhilinde bölgeye konuşlanacak olan güçlerin statüsünü belirleyen antlaşmanın kiminle yapılacağıdır?¹³⁴

Bütün bu tereddütlere rağmen Güvenlik Konseyi 751 sayılı kararıyla, Aideed ve Mahdi arasında imzalanan ateşkes antlaşmasının denetlenmesi amacıyla bölgeye ilk etapta 50 kişilik bir askeri gözlemci heyeti göndermeye karar vermiş ve BM güvenlik güçlerinin insani yardımların dağıtılmasını sağlamak üzere en kısa zamanda konuşlanmasını prensipte kabul etmiştir.¹³⁵

Yeni operasyon, BM Somali Operasyonu (UNOSOM) adıyla kurulmuştur. Operasyonun başına, Genel Sekreter *Boutros Ghali* tarafından özel temsilci olarak Mohammed Shahnoun atanmıştır. Shahnoun, çatışmanın

¹³²BM Güvenlik Konseyi Kararı, “ **S/RES/733 (1992)**: Items Relating to the Situation in Somalia”, (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/92/IMG/NR001092.pdf?OpenElement>, 10 Nisan 2013.

¹³³*Bknz.* <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#two>.

¹³⁴Macqueen, Norrie; **Peacekeeping and the International System**, London/New York, Routledge, 2006, s214.

¹³⁵BM Güvenlik Konseyi Kararı, “ **S/RES/751 (1992)**”, (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/10/IMG/NR001110.pdf?OpenElement>, 10 Nisan 2013.

taraflarının yanı sıra dini liderler, geleneksel kabile liderleri gibi toplumun ileri gelenlerini de sürece dâhil etmeye çalışmıştır. Ayrıca yardımların coğrafi bölgelere eşit olarak dağıtılmasına çalışmış fakat bunu başaramamıştır. Herhangi bir gelişme sağlanamaması üzerine Genel Sekreter, prensipte kabul edilen güvenlik güçlerinin bölgeye konuşlandırılması için baskı yapmaya başlamıştır. Güvenlik Konseyi bu baskı neticesinde 4200 kişilik bir kuvveti, insani yardım malzemelerinin dağıtılmasını sağlamak üzere Somali'ye gönderme kararı almıştır. Çatışan tarafların direnişi nedeniyle operasyon güçleri istenen bölgelere konuşlandırılmamış ve Mogadişu'da toplanmak zorunda kalmışlardır.¹³⁶

Yardımların dağıtılması konusunda ilerleme kaydedilememesi ülke genelinde yaşanan açlığı artırmış, tarafların uzlaşmazlığı nedeniyle merkezi bir otorite kurulamamış ve birçok farklı silahlı grubun ortaya çıkışıyla BM güçlerine karşı saldırılar da artmıştır. Ülke tam bir kargaşa ve kanunsuzluk içerisine sürüklenmiştir. BM güçlerinin konuşlanmasını istemeyen bazı fraksiyonlar, Mogadişu'da doğrudan operasyon güçlerine ve insani yardım malzemesi taşıyan araçlara saldırmışlar hatta bu yardım malzemelerinin bulunduğu depolar soyulmaya başlamıştır. Ülkede her gün yaklaşık 3.000 kişi açlıktan ölürken, insani yardım malzemeleri soyguncuların depolarında saklanmıştır.¹³⁷

Durumun düzeltilebilmesi için güç kullanılması gerektiğini düşünen Genel Sekreter, konuyu Güvenlik Konseyi ile görüşmüştür. UNOSOM, sahip olduğu kapasite açısından mevcut koşullar göz önüne alındığında güç kullanabilecek durumda değildir. Kendisini bile zor koruyan UNOSOM'un, zorlayıcı tedbirler uygulaması hayalden öteye gidemeyecektir. Geriye kalan tek seçenek, uluslararası bir gücün BM'nin yetkilendirmesiyle müdahale

¹³⁶Macqueen, **Peacekeeping in Africa**, ss-204-205.

¹³⁷BM Barış Koruma Operasyonları Resmi Sitesi, "United Nations Operation in Somalia I", (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html>, 10 Nisan 2013.

etmesidir.¹³⁸ Güvenlik Konseyi, 794 sayılı kararıyla Somali'deki durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini belirterek, insani yardımların dağıtılması için gereken güvenli ortamı sağlamak üzere, Genel Sekreteri ve işbirliği yapacak üye devletleri gerekli tüm tedbirleri almaları konusunda yetkilendirmiştir.¹³⁹ Bu karar, ABD komutasındaki Birleşik Görev Kuvveti'nin (UNITAF) Umut Operasyonu'nu başlatmasına yasal zemin oluşturmuştur.¹⁴⁰

UNITAF yaklaşık 38.000 kişilik bir kuvvetle ülkenin %40'ına konuşlanmıştır. Önemli noktaları kontrol altına alan UNITAF, çatışan taraflarla doğrudan karşı karşıya gelmekten kaçınmış ve silahsızlandırma faaliyetlerini yürütmemiştir. Hatta Fransız birliklerinin ele geçirdiği silahlar, Amerikalıların emriyle geri iade edilmiştir.¹⁴¹

UNITAF'ın hedeflerine ulaşamadığını belirten Genel Sekreter, yarım kalan hedeflerin tamamlanması için yeni bir operasyon kurulmasını istemiştir. Görevi resmen sona eren UNITAF kuvvetlerinin büyük çoğunluğu, yeni kurulacak operasyonun içerisine katılmıştır. Genel Sekreter yeni kurulacak operasyona güç kullanma yetkisi verilmesini istemiştir. Bunun üzerine Güvenlik Konseyi, 814 sayılı kararıyla UNOSOM II'nin kurulmasına VII. Bölüm kapsamında karar vermiştir. Operasyonun başına Amerikalı Amiral Jonathan Howe, Genel Sekreterin Özel Temsilcisi (SRSG) olarak atanmıştır. Silahlı güçlerin komutası ise Türk General, Çevik Bir'e verilmiştir.¹⁴² UNOSOM II, tarafların imzaladığı Addis Ababa Antlaşması uyarınca, silahsızlandırma ve ateşkesin devamının sağlanması faaliyetlerini yürütecek, havaalanı, liman ve temel altyapıyı koruyacak, insani yardımların ulaştırılmasını sağlayacak, polis ve adli sistemin yapılandırılmasını

¹³⁸Ray Murphy, **Un Peacekeeping in Lebanon, Somalia And Kosovo: Operational and Legal Issues in Practice**, New York, Cambridge University Press, 2007,s.55.

¹³⁹BM Güvenlik Konseyi Kararı, “**S/RES/794 (1992)**”, (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/11/PDF/N9277211.pdf?OpenElement>, 10 Nisan 2013.

¹⁴⁰Bellamy,Williams,Griffin, **a.g.e.**,s.158.

¹⁴¹Sitkowski, **a.g.e.**,s.102.

¹⁴²BM Barışı Koruma Operasyonları Resmi Sitesi, “United Nations Operation in Somalia II”, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>, 11 Nisan 2013.

sağlayacak, BM ve yardım kuruluşlarının personelini ve ekipmanlarını koruyacak ve siyasi süreçte destek verecektir.¹⁴³

Fakat bu görevlerin yürütülmesi mümkün olmamıştır. Silahsızlandırma faaliyetlerini yürüten Pakistan askerlerinin Aideed milislerince öldürülmesi üzerine Güvenlik Konseyi, 837 sayılı yeni bir kararla saldırıyı yapanların yakalanmasını ve cezalandırılmasını istemiştir. UNOSOM II içerisinde yer alan farklı ulusal birlikler, operasyonun başındaki SRSG'den emir almayı reddederek istenen görevi yerine getirmemişlerdir.¹⁴⁴ Bölgede resmi olarak UNOSOM II içerisinde yer almayan, üye devletlerin birliklerinin mevcudiyeti de çok başlı bir komuta kademesi yaratmıştır. Amerikalı General William Garrison, Aideed ve adamlarını yakalama emri üzerine yaptığı operasyonda, 3 helikopter ve 18 asker kaybetmiştir. Bu operasyonla ilgili UNOSOM II yönetimine önceden haber verilmemiştir.¹⁴⁵

UNOSOM II, operasyon sahasında yer alan birlikler arasındaki işbirliği ve koordinasyon eksikliğinin yanı sıra, çözüm konusunda tarafların samimi bir irade göstermemesi nedeniyle kendisine verilen görevleri yerine getirmekte başarısız olmuştur. Merkezi bir otoriteden yoksun olan Somali'de, barışı sağlamak için görüşülecek muhatap bulmak bile neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Farklı siyasi hedeflerle motive olan güç mücadelesindeki kabileler, taviz vermekten kaçınarak uzlaşma imkânını ortadan kaldırmışlardır.

Taraflar arasında ateşkes sağlanması BM'nin, UNOSOM II'ye son verme kararından sonra kendi iradeleri neticesinde gerçekleşmiştir. General Aideed ve Ali Mahdi, güç paylaşımına dayalı bir antlaşmayı kabul etmişlerdir. Taraflar başkanlığı elde etmek için silah kullanmak yerine demokratik yöntemler kullanma konusunda anlaşmışlardır. Ayrıca taraflar, deniz ve hava limanlarının kontrolünü sağlamak üzere ortak komiteler kurma kararı

¹⁴³Bknz. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>.

¹⁴⁴Bellamy, Williams, Griffin, a.g.e., s.159.

¹⁴⁵Sitkowski, a.g.e., s.105.

almışlardır.¹⁴⁶ Barış, BM operasyonu ile değil tarafların iradesiyle oluşmaya başlamıştır. BM'nin kısmen başarılı olduğu alan ise, insani yardımların belirli bölgelere ulaştırılması olmuştur.

BM, Somali'ye barış gücü gönderirken çatışmanın başlıca taraflarının rızalarını almıştır. Fakat taraflar, özellikle General Aideed, gereken işbirliğini yerine getirme konusunda samimi davranmamıştır. Bu nedenle BM, operasyonların niteliğini değiştirerek zorlayıcı tedbirler almak zorunda kalmıştır. Tarafların rızasına dayanarak kurulan 2.nesil Somali operasyonu, zamanla 3.nesil zorlayıcı operasyonlara dönüşmüştür.

2.3.2. Yugoslavya

Yugoslavya Federasyonu 6 Cumhuriyet'ten oluşmuştur. Bunlar, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan, Karadağ ve Slovenya'dır. Bu cumhuriyetlerin bağımsızlık ilanları, Yugoslav Federasyonu'nun dağılma süreciyle birlikte insani bir krizi de beraberinde getirmiştir.

Bu cumhuriyetlerden Slovenya, 1991 yılında tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiş ve federasyondan ayrıldığını bildirmiştir. Bu durumu kabul etmeyen Federasyon, müdahale etmesi için Yugoslav Halk Ordusu'nu (JNA) göndermiştir. Slovenya güçleri karşısında yaşanan başarısızlık sonrasında Avrupa Birliği'nin araya girmesiyle Federasyon, Slovenya'nın ayrılmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. JNA güçleri de Hırvatistan'a çekilmiştir.¹⁴⁷

Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından yürütülen ayrımcı politikalar, Sırlar arasında endişe yaratmıştır. İsyan başlatan Sırlar, 1991 yılında JNA'nın Hırvatistan'daki birliklerinin başına Albay Ratko Mladić'in

¹⁴⁶BM Barışı Koruma Operasyonları Resmi Sitesi, "United Nations Operation in Somalia II".

¹⁴⁷Finlan, Alastair; **Essential Histories: The Collapse of Yugoslavia 1991-99**, Oxford, Osprey Publishing Ltd., 2004,s.22.

gelmesiyle, Krajina Sırp Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir. JNA'nın da desteğini alan Sırlar, Hırvat kasabalarına saldırmaya başlamışlardır. Hırvatistan lideri Franjo Tjudman'ın aradığı destek Almanya'dan gelmiş ve Avrupa Birliği Hırvatistan'ı tanımıştır. Tanınma savaşı sona erdirmiştir fakat çatışmaların bitmesi Sırların ulaşmak istediği toprak hedefiyle çatışmıştır.¹⁴⁸

1991 yılında Bosna Meclisi, Müslüman ve Hırvat vekillerin desteğini alarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Radovan Karadzic liderliğindeki Sırlar ise oylamaya katılmamıştır. Bağımsızlık kararıyla ilgili yapılan referandum sonucunda halk bağımsızlığı desteklemiştir. Sırlar ise referandumu boykot etmiştir. Hırvatistan'ın aksine homojen bir nüfusa sahip olmayan Bosna'da, Sırlar Büyük Sırbistan'ı kurmak için saldırılara başlamıştır. *Arkan'ın Kaplanları* adlı milis güçlerinin etnik temizliğe başlaması üzerine Bosna-Hersek devlet başkanı Aliya İzzetbegović, JNA'dan yardım istemek zorunda kalmıştır. JNA ise, Sırp milislere yardım etmek dışında hiçbir şey yapmamıştır. Bosnalı Sırlar da aynı Hırvatistan'dakiler gibi, kendi cumhuriyetlerini (*Republika Srpska*) ilan ederek azınlık oldukları toprakların %60'ını kısa zamanda ele geçirmişlerdir. Birbirlerini destekleyen Bosnalı Müslümanlar ve Bosnalı Hırvatlar da kendi aralarında anlaşmazlığa düşerek bölünmüşler ve sonunda Bosnalı Hırvatlar kendi cumhuriyetlerini ilan etmişlerdir. Sırların yürüttüğü etnik temizlik binlerce insanın ölümüne, işkence görmesine ve yerinden olmasına yol açmıştır.¹⁴⁹

BM'nin Yugoslavya olaylarına ilk müdahalesi, 713 sayılı Güvenlik Konseyi kararıyla tüm taraflara silah ambargosu uygulamasıyla başlamıştır. Yaşanan insanlık dramının medyada sürekli yer bulması, Güvenlik Konseyini yeni bir karar almaya itmiştir. Konsey, 743 sayılı kararıyla BM Koruyucu Kuvvetini (UNPROFOR) kurmuştur. UNPROFOR, Hırvatistan'ın Sırp kontrolü altında bulunan bölgelerine konuşlanmıştır. Operasyonun görevi, silahlı bütün

¹⁴⁸Sitkowski, a.g.e., s.127. Ayrıca Bknz. Franke Wilmer, **The Social Construction of Man, the State, and War: Identity, Conflict, and Violence in Former Yugoslavia**, New York/London, Routledge, 2005.

¹⁴⁹Sitkowski, a.g.e., ss.128-129.

güçleri uzaklaştırmak suretiyle bölgede yaşayanların can güvenliğini sağlamak için güvenli bölgeler oluşturmaktır. Bosna olaylarının çıkması üzerine, UNPROFOR'un görev sahası genişletilmiştir.¹⁵⁰

UNPROFOR'un karargâhı, Bosna'nın başkenti Saraybosna'da olmasına rağmen operasyonun Bosna ile ilgi bir görevi ve yetkisi bulunmamaktadır. Bosnalı Müslümanlar, Hırvatlar ve Sırlar arasında başlayan çatışmaları durdurmaya çalışan Avrupa Birliği ülkelerinin yürüttüğü ateşkes görüşmelerine yardım etmeye çalışan UNPROFOR, çatışmaların şiddetlenmesi nedeniyle Saraybosna'daki personelinin büyük çoğunluğunu geri çekmek zorunda kalmıştır. Güvenlik Konseyi, JNA'yı ve Hırvat ordusunu Bosna'ya müdahale etmemeye çağırmıştır. Bosna'daki savaşı durdurmak için müdahale etmek yerine sadece insani yardım yapma kararı alınmıştır.¹⁵¹ Fakat BM'nin, Saraybosna'ya yardım ulaştırabilmesi için ateşkese ve Sırp kontrolündeki havalimanına ihtiyacı vardır. Sırlarla yapılan bir kira sözleşmesi karşılığında BM, Saraybosna havalimanını "Sırlarla birlikte" kullanmaya başlamıştır. Sırlara, gelen bütün malzemeleri kontrol etme yetkisi verilmesi ve havalimanı yakınındaki Bosna yerleşimlerine Sırp saldırılarının devam etmesi, BM ile Bosna hükümeti arasındaki ilişkinin en başından bozulmasına yol açmıştır. Esasında yapılan kira sözleşmesi Sırların iradesine bağlıydı ve Sırlar istedikleri zaman feshedilebilirdi. Bu nedenle BM, yardımları dağıtabilmek için Sırların faaliyetlerine göz yummak zorunda kalmıştır.¹⁵²

Güvenlik Konseyi 776 sayılı kararıyla, UNPROFOR'a insani yardımların ulaştırılabilmesi için güç kullanmak da dâhil, her türlü tedbiri alma yetkisi vermiştir. Fakat operasyonun Fransız komutanı bu yetkiyi kullanmayacağını belirtmiştir. Güvenlik Konseyinin aldığı müteakip kararlar da kâğıt üzerinde kalmıştır. Srebrenitsa, Gorazde Bihaç, Zepa, Tuzla ve

¹⁵⁰BM Kamu Bilgilendirme Dairesi, "Former Yugoslavia – UNPROFOR", Eylül 1996, (Çevrimiçi) http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm, 12 Nisan 2013.

¹⁵¹BM Güvenlik Konseyi Kararı, "**Resolution 752 (1992)**", (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/11/IMG/NR001111.pdf?OpenElement>, 13 Nisan 2013.

¹⁵²Sitkowski, **a.g.e.**,s.133.

Saraybosna gibi, BM tarafından güvenli bölge ilan edilen alanlarda Sırp saldırıları devam etmiş, barış güçlerinin bu bölgelere girmesi ve yardım ulaştırması engellenmiş ve güvenli alanlar adeta esir kamplarına dönüşmüştür.¹⁵³

Güvenlik Konseyinin operasyon sahasındaki koşulları dikkate almadan yaptığı değişiklikler kararların uygulanmasını imkânsız hale getirmiştir. İnsani yardım ulaştırılmasına yardım etmek amacıyla kurulan operasyondan, alınan bir kararla güç kullanmasını istemek operasyonu daha başından başarısızlığa mahkûm etmek demektir. Nitekim askeri birlikler çoğu kez güç kullanmaktan bu nedenle kaçınmışlardır. Çatışmaların sonlanması NATO'nun bombardımanları sayesinde mümkün olmuştur. Beklenen barış antlaşması, Bosna, Hırvatistan ve Sırbistan devlet başkanlarının 1995 yılında Dayton'da uzlaşmasıyla imzalanmıştır. Antlaşmayla Bosna-Hersek, Boşnak-Hırvat Federasyonu ve Bosna Sırp cumhuriyeti olmak üzere iki bölgeye ayrılmış, Saraybosna ise bölünmeden başkent olarak kalmıştır.¹⁵⁴

Somali örneğinde olduğu gibi, Yugoslavya operasyonu da (UNPROFOR) büyük ölçüde tarafların rızasına dayanarak kurulan bir operasyondur. BM tarafından oluşturulan güvenli bölgeleri korumakla görevlendirilen UNPROFOR'un görev ve yetkileri, çatışmaların yayılmasına ve insan hakları ihlallerinin artmasına bağlı olarak sürekli değiştirilmiştir. Görevlerini yerine getirebilmesi için güç kullanma yetkisi verilen UNPROFOR, NATO tarafından da desteklenmiştir. Bu nedenle Yugoslavya operasyonu da 3. nesil operasyonlar arasında yerini almıştır.

3. nesil operasyonlarla ilgili dikkat edilmesi gereken nokta, bu operasyonların doğrudan güç kullanma yetkisiyle kurulmamasıdır. Zaten doğrudan güç kullanmayı gerektiren koşulların bulunduğu durumlarda barışı koruma operasyonlarının bölgeye gönderilmesi operasyonların özüne uygun değildir. Barışı koruma operasyonlarının konuşlandırılabilmesi için en

¹⁵³Doyle, Sambanis, **a.g.e.**, s.171.

¹⁵⁴Bknz. "Dayton Accords", **US Department of State**, (Çevrimiçi) <http://www.state.gov/p/eur/rls/or/dayton/index.htm>, (Çevrimiçi), 13 Nisan 2013.

azından taraflar arasında bir ateşkes veya barış antlaşması olması gereklidir. Bu asgari şartın sağlanmadığı durumlarda BM, barışı koruma operasyonları yerine doğrudan zorlayıcı harekâtlara başvurmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BARIŞI KORUMA OPERASYONLARININ ULUSLARARASI HUKUK DÜZENİNE ETKİLERİ

BM sonrasında kurulan uluslararası düzenin sınırları, düzenin kendisini teşekkül eden devletlerin vasıflarına bağlı olarak çizilmiştir. Bu vasıfların şüphesiz en belirleyici olanı devletlerin egemenliğidir. Egemenlik, bir devletin mevcudiyetinin yegâne sebebidir ve hal böyle olunca, devletler egemenliklerini muhafaza etme konusunda hassas davranmaktadırlar. Devletlerin örgüte katılırken sahip oldukları bir kısım egemenlik haklarından kendi iradeleriyle feragat etmeleri ise, uluslararası barış ve güvenliğin tüm devletler tarafından ortak menfaat olarak görülmesidir. Egemenlikleri konusunda hassas olan devletlerin, barış ve güvenlik lehine egemenliklerinin kısıtlanmasını kabul etmeleri, yine egemenliklerini muhafaza etme kaygısından kaynaklanmıştır. Bu sayede, zayıf devletler güçlü devletler karşısında egemenliklerini en azından normatif olarak emniyete almışlardır. Bu normatif güvencenin tek istisnası ise uluslararası barış ve güvenlik söz konusu olduğunda görülmektedir. Uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden veya bozan devlet, uluslararası sistemdeki egemenlik özelliğini kaybetmektedir. Daha basit bir ifadeyle, egemenliğin sağladığı dokunulmazlık zırhını kaybetmektedir.

Her ne kadar geleneksel barışı koruma operasyonları muharip nitelikte olmasa da çatışmalarda yaşanan niteliksel değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkan *üçüncü* nesil operasyonlar, barışı koruma operasyonlarına muharip bir hüviyet kazandırmış ve insancıl hukuk konusu zorunlu olarak gündeme gelmiştir. Çatışmaların niteliksel değişimi insancıl hukuk konusuyla sınırlı kalmamış, insani müdahale ve koruma sorumluluğu ile ilgili tartışmaları da alevlendirmiştir. Biz de çalışmamızın bu bölümünde barışı koruma operasyonlarının egemenlik, insancıl hukuk, insani müdahale ve koruma sorumluluğu kavramları ile ilişkisini irdelleyerek, operasyonların uluslararası hukuk düzenine etkilerini anlamaya çalışacağız.

3.1.BARIŞI KORUMA OPERASYONLARI, EGEMENLİK VE İÇ İŞLERİNE MÜDAHALE ETMEME İLKESİ

Gelecek kuşakları savaş felaketinden koruma ülküsüyle yola çıkan BM'nin, bu konuda ne kadar başarılı olduğu elbette sorgulanabilir. Ancak bu sorgulamayı yaparken gözden kaçırılmaması gereken husus, insanlığın BM'den önceki 30 yıl içinde iki kez dünya savaşına sürüklenmiş olduğudur. BM kurulurken, tüm devletlerin birbiriyle barışık yaşamasının ve dostane ilişkiler geliştirmesinin gerekliliği ilkesel olarak ortaya konya da, devletleri bunun aksi yönde davranmaktan alıkoyacak düzenlemelerin de yapılması gerekmiştir. En önemli düzenleme, belirli haller dışında kuvvet kullanmanın ve kuvvet kullanma tehdidinin yasaklanması olmuştur. Devletlerin diğer devletlerle olan münasebetlerinde, uyuşmazlıklarını çözmek amacıyla kuvvete başvurmalarının önüne geçilmedikçe, yeni savaşların çıkması da kaçınılmazdır.

Bu sebeple örgüt üyeleri, uluslararası ilişkilerinde diğer devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı ve BM'nin amaçlarıyla bağdaşmayacak şekilde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanmaya başvurmayacaklarını *–bireysel veya ortak meşru müdafaa hakkı saklı kalmak kaydıyla-* kabul etmişlerdir (*BM Şartı, md.2/4 ve md.51*). Örgüt, devletlerin bu yasağa uymalarını sağlamak için ihlal durumunda müdahale etmesi amacıyla Güvenlik Konseyine zorlayıcı tedbirler alma yetkisi vermiştir (*BM Şartı, VII. bölüm*). Böylece örgüt, devletlerin kuvvete başvurmalarını engellemeye çalışırken aynı zamanda kuvvet kullanma hakkından feragat eden devletlerin güvenliğini de garanti altına almaya çalışmıştır. Kolektif güvenlik sistemi olarak karşımıza çıkan bu yeni anlayışın önündeki en büyük engel, egemenlik ve devletlerin eşitliği ilkesi gereğince uluslararası hukukun, bir devletin başka devletin iç yetki alanına giren konulara karışmasını yasaklamış olmasıdır. Bu yasak, BM için de geçerlidir (*BM Şartı, md.2/7*). Peki, bu durumda BM müdahalesi nasıl mümkün olacaktır? Bu soruya cevap

vermeden önce egemenlik ve eşitlikten ne anladığımızı kısaca açıklamak faydalı olacaktır.

Egemenlik ve bağımsızlık kelimeleri çoğu kez birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Oysa egemenlik, devletin ülkesel sınırları içindeki mutlak ve sürekli Erk 'ini anlatan bir ifadedir. Yani ülkesel sınırlar içerisinde var olan özneler üzerinde devletin tek yasa koyucu ve uygulayıcı olmasıdır. Fakat bağımsızlık, ülkesel sınırlar içerisindeki öznelerle ilişkili bir kavram değildir. Bağımsızlık, devletin sınırları içerisinde yasa koymak ve uygulamak için harici hiçbir Erk'e bağlı olmaması demektir.¹⁵⁵ Bağımsızlık kavramından bahsedebilmek için en az iki devletin var olduğunu varsaymamız gerekirken, egemenlik için böyle bir varsayım yapmamız şart değildir.¹⁵⁶

Egemenliğin ne olduğu veya ne olması gerektiği hakkında herkesin uzlaştığı ortak bir tanım bulunmamaktadır. Egemenlik kavramı tanımlanırken özellikle içinde bulunulan koşullardan etkilenmektedir. Geçmişte kimi zaman Papa' lığın otoritesine karşı bir tepki olarak ortaya çıktığı gibi, kimi zaman da otoriteyi elinde tutan kral ya da prenslere karşı halkların tepkisi olarak karşımıza çıkmıştır¹⁵⁷. Günümüzde de küreselleşme ve demokratikleşme gibi etkenlerin yarattığı sonuçlardan etkilenen uluslararası toplumun hassasiyetlerine göre şekillendirilmeye çalışılmaktadır.¹⁵⁸

Klasik egemenlik anlayışında bile mutlak bir egemenlikten bahsedilmemektedir. Devlet egemenliği kavramını formüle eden *Jean Bodin*

¹⁵⁵Anand, R. P.; "Sovereign Equality Of States in International Law", **RdC**, cilt 197, 1986, ss.26-27.

¹⁵⁶Van Kleffens, Eelco Nicolaas; "Sovereignty in International Law: Five Lectures", **RdC**, cilt 82, 1953, s.89.

¹⁵⁷Anand, **a.g.e.**, s.23.

¹⁵⁸Egemenlik kavramıyla ilgili farklı tartışmalar için Bknz. Stephen D. Krasner, **Sovereignty: Organized Hypocrisy**, Princeton , New Jersey, Princeton University Press,1999, ss.3-41., Stephen D. Krasner (ed.), **Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities**, New York, Columbia University Press, 2001., Trudy Jacobsen, Charles Sampford and Ramesh Thakur(Ed.), **Re-envisioning Sovereignty:The End of Westphalia?**, England, Ashgate Publishing Limited,2008., Robert Jackson, **Sovereignty:Evolution of an Idea**, Cambridge, Polity Press, 2007., Neil Walker, **Sovereignty in Transition**, Oxford and Portland, Oregon, Hart Publishing, 2003., Paul W. Kahn, **Political Theology: Four New Chapters on the Concept of Sovereignty**, New York, Columbia University Press,2011.

dahi, egemenliğin ilahi kanunlarla ve devletin kendi iradesiyle taraf olduğu antlaşmalar yoluyla sınırlandırılabilceğini kabul etmiştir.¹⁵⁹

Devletlerin kendi egemenliğini yine kendi iradesi ile sınırlandırmasını, egemenliğinin bir işareti olarak değerlendiren görüşler mevcuttur. Fakat devletlerin iradesi dışında da bazı olayların gerçekleştiğini görmek gerekir. Uzaydan devletleri sürekli gözleyen ve görüntüler alan uyduların varlığı devletlerin rızasına mı dayanmaktadır? Elbette hayır. Dolayısıyla egemenlik, bağımsızlık gibi kavramları, kati çizgilerle tanımlamak doğru değildir. Devletler de aslında bu durumun farkındadır. Bu farkındalığa rağmen, devletlerin egemenlik ve bağımsızlık gibi kavramları mutlak olarak tanımlamaya çalışmalarını, iradelerine karşı yapılacak müdahaleleri mümkün olan en minimum seviyede tutma gayretleri olarak değerlendirebiliriz.

Uluslararası sistemin baş aktörü olan devletlerin pek çok açıdan farklılıklar arz ettiği muhakkaktır. Her devlet kendine has ekonomik, askeri, siyasi, hukuki, sosyal ve kültürel özelliklere sahiptir. O halde devletlerin eşitliği ne anlama gelmektedir? Uluslararası hukukta devletlerin eşitliği denildiği zaman, bir devletin diğer devletlerle olan ilişkilerinde egemenlikten doğan haklarını hukuken eşit olarak kullanması anlatılmaktadır. Yani büyük ve güçlü bir devletin uluslararası hukuk önünde, görece küçük bir devletle eşit hakka sahip olması demektir. Devletlerin eşitliği söz konusu olduğunda doktrinde *hak eşitliği* ve *hukuki eşitlik* olarak bir ayrım yapıldığını görmekteyiz. Hak eşitliği devletlerarası ilişkilerde egemenliğin koşulu iken, uluslararası örgütlerde bazı devletler lehine bozulabilmektedir. Hukuki eşitlik ise, uluslararası hukukun tüm devletleri eşit şekilde koruması, kuralların her devlete eşit uygulanması ve devletin rızası olmadan yükümlülük altına sokulamaması anlamına gelmektedir.¹⁶⁰

¹⁵⁹Korowicz, Marek Stanislaw; "Some Present Aspects Of Sovereignty in International Law", **RdC**, cilt 102, 1961, s.12.

¹⁶⁰Korowicz, **a.g.e.**, s.9.

Devletlerin eşitliği hakkında doktrinde farklı tartışmalar olduğunu da burada belirtmemiz gerekir. Hans Kelsen: *Eğer devletlerin bazıları ayrıcalıklara sahip iken bazıları değilse ve buna rağmen devletler eşittir deniliyorsa, eşit kelimesi orijinal anlamını yitirir.*¹⁶¹ Diyerek, BM sistemi içerisinde devletlerin eşit olmadığını ifade etmiştir.¹⁶² Ayrıca, veto yetkisine sahip olan Daimi Üyelere karşı bir eylemde bulunabilmenin imkânsızlığı dolayısıyla, hukuki bir eşitlikten de söz edilemez.¹⁶³

Devletlerin eşitliği ilkesinin uluslararası örgütler içerisinde bazı devletler lehine bozulabildiğinden bahsetmiştik. Bunun keyfi bir durum olduğunu söylemek yerine, bir gereklilik olduğunu söylemek daha yerinde olacaktır. Zira daha fazla sorumluluk yüklenen devletlerin bazı ayrıcalıklara sahip olması, adil olmasının yanı sıra örgütün yüklediği görevlerin yapılabilmesi için de şarttır. Bu nedenledir ki, BM Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren bir meselede, meselenin taraflarından daha üst bir konumda bulunmaktadır. Böylece meseleyi tarafların rızasına bağlı kalmadan, kendi isteğiyle ele alıp değerlendirme yetkisine sahiptir.¹⁶⁴

Egemenlik kavramı çerçevesinde BM operasyonları ile alakalı önümüze çıkabilecek iki engel mevcuttur, ulusal yetki (*domestic jurisdiction*) ve içişlerine karışmama (*non-intervention*). Devletler bu iki ilkeye dayanarak, BM operasyonlarının egemenliklerinin ihlali olduğunu iddia edebilirler mi? Bu durumu egemenlik ihlali olarak adlandırmak yerine, egemenlik haklarının kısıtlanması olarak adlandırmak daha uygundur. Çünkü bu kısıtlamalar egemenliğin özünü yani devletin toprakları üzerindeki otoritesini ve uluslararası sistemdeki “bağımsızlığını” ortadan kaldırma amacıyla yapılmamakta, yalnızca egemenlikten kaynaklanan bazı hakların kullanılması

¹⁶¹Cümlenin orijinal ifadesi: *If the states are 'equal' in spite of the fact that some have privileges which others have not, the term 'equal' has lost its original sense.*

¹⁶²Kelsen, Hans; **The Law of the United Nations: A Critical Analysis of Its Fundamental Problems**, London, Stevens & Sons Limited, 1951, s.51.

¹⁶³Anand, a.g.e., s.117.

¹⁶⁴Çağırın, Mehmet Emin; “Uluslararası Barış ve Güvenlik Hukukunda Sorumluluk Anlayışı ve Klasik Sorumluluk Rejimi”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt I, sayı I, 2006, s.7.

kısıtlanmaktadır.¹⁶⁵ BM operasyonları neticesinde ortaya çıkan veya çıkabilecek olan egemenlik haklarının kısıtlanması durumu, bütün uluslararası hukuk ilkelerinin ihlalinin kaynaklanmayıp, BM Şartı'nın 39.maddesinde sayılan durumlarda ve aynı zamanda barışı korumayı amaçlayan bir uluslararası hukuki yükümlülüğün ihlali halinde ortaya çıkmaktadır.¹⁶⁶

İsrail'in *Entebbe Operasyonu*¹⁶⁷, bir devletin egemenlik haklarının kısıtlanmasına örnek gösterilebilir. İsrail operasyonunun amacı, Uganda devletinin egemenliğini, toprak bütünlüğünü veya siyasal bağımsızlığını tehdit etmek değil, rehinelere kurtarmaktır. Görev tamamlandıktan sonra İsrail güçleri Uganda'yı terk etmiş ve durum operasyondan önceki haline dönmüştür.¹⁶⁸

*Par in parem non habet iudicium*¹⁶⁹ kuralı gereği, egemenliği uluslararası sistem tarafından kabul edilmiş olan devletlerin birbirlerinin iç işlerine müdahale etmemeleri gerekir. *Müdahale*, bir devletin, diğer iki devlet arasındaki ilişkiye, tarafların rızası olmadan karışması veya bir devletin iç işlerine ilgili devletin rızası olmadan ve iradesine karşı, karışmasıdır.¹⁷⁰ Fakat devletin rızası veya davetiyle yapılan eylemler için müdahale yerine, yetkilendirilmiş müdahale (*authorized interference*) demek daha doğrudur.¹⁷¹

Barışı koruma operasyonları söz konusu olduğunda, operasyonların ilgili tarafların rızasıyla ve daveti üzerine kurulduğunu önceki bölümlerde açıklamıştık. Dolayısıyla, operasyonların ilgili devletin ulusal egemenliğini tehdit etmesi ancak ilgili devletin rızasını çekmesine rağmen, barış güçlerinin

¹⁶⁵Korowicz, a.g.e., s.86.

¹⁶⁶Çağırın, a.g.m.,s.9.

¹⁶⁷1976 yılında kaçırılan Air France Flight 139 uçağındaki İsrailli rehinelere kurtarmak için İsrail'in Uganda'da düzenlediği operasyon. Ayrıntı için Bknz. Claude Faure, **Dictionary of the Israeli-Palestinian Conflict: Culture, History, and Politics**, USA, Thomson Gale, 2005, s.124.

¹⁶⁸Green, L.C.; "Enforcement of International Humanitarian Law and Threats to National Sovereignty", **Journal of Conflict and Security Law**, Vol.8, No:1, 2003, s.103.

¹⁶⁹*Eşitlerin birbirleri üzerinde egemenlikleri yoktur.* Bknz. Aaron X. Fellmeth, Maurice Horwitz, **Guide to Latin in International Law**, New York, Oxford University Press, Inc., 2009, s.214.

¹⁷⁰Korowicz, a.g.e., s.63.

¹⁷¹Korowicz, a.g.e., s.6.

operasyonu sonlandırmaması halinde ortaya çıkacaktır.¹⁷² Belki bir dereceye kadar 2. nesil operasyonlar kapsamında egemenlik haklarının kısıtlanmasından söz edilebilir. Çünkü bazı durumlarda barış operasyonları, geçici nitelikte de olsa yasama, yürütme ve yargılama görevlerini yürütmektedir. Bu durumda dahi kısıtlamalar, ilgili devletin rızasıyla mümkün olmakta veya bazı durumlarda rızasını alacak bir otorite bulunmadığı için hakları ihlal edilen bir egemen de bulunmamaktadır.

Barışı koruma operasyonları sayesinde devletlerin egemenlikleriyle ilgili kaygı yaratabilecek BM operasyonları yeni bir boyut kazanmıştır. Bu sayede BM, uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye düştüğü durumlarda tehlikeyi yaratan devletlerin egemenliğini göz ardı etmemiş aksine, ilgili devletlerin egemenliğine vurgu yapmak istercesine operasyonların kurulması ve krizin çözümü konularındaki kararı devletlerin kendisine tevdi etmiştir. Elbette bu tutumun da bir sınırı olduğu muhakkaktır ve Güvenlik Konseyi krizin seyrine göre farklı tedbirler alma hakkını saklı tutmaktadır.

3.2. ÜÇÜNCÜ NESİL OPERASYONLAR VE İNSANCIL HUKUK

Operasyon kuvvetlerinin güç kullanması, yalnızca kendi hayatlarını ve operasyonu korumakla sınırlandırılmıştır. 1977 tarihli II Numaralı Cenevre Ek Protokolü'nün 3. maddesi¹⁷³, barış güçlerinin de ilgili devletin egemenliğine saygı göstermesini ve iç işlerine karışmamasını gerektirmektedir. Bu kural operasyon güçlerinin çatışmanın taraflarınca ortaya konan bir vahşet halinde bile müdahale etmesine engel teşkil etmektedir. Bu kuralın uygulandığı en bariz örnek, Srebrenitza'da BM'nin kurduğu *Güvenli Bölgeler* 'deki Bosnalı

¹⁷²Green, a.g.m., s.127.

¹⁷³Ayrıntılı bilgi için Bknz. Yves Sandoz, Christophe Swinarski, Bruno Zimmermann (Ed.), **Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949**, Geneva, Martinus Nijhoff Publishers, 1987, ss.1362-1364.

Müslümanların, Sırp tarafından katledilmesi esnasında Hollandalı barış güçlerinin müdahale etmemesidir.¹⁷⁴

3. Nesil operasyonlar için durum biraz daha farklıdır. Esasen 3. Nesil operasyonlar da özü itibarıyla genellikle başlıca tarafların rızasına dayanarak kurulmaktadır, fakat süreç içerisinde rızanın ortadan kalkması veya rızanın gereklerinin taraflarca yerine getirilmemesi durumunda, özellikle insani yardımların ulaştırılması, soykırım ve ağır insan hakları ihlallerinin önlenmesi için, operasyonlara güç kullanma yetkisi verilmektedir.

BM, 3. nesil operasyonlar çerçevesinde iki yönteme başvurmuştur. Birinci yöntem, mevcut barışı koruma operasyonuna Güvenlik Konseyi kararıyla güç kullanma yetkisi verilmesi (*robust peacekeeping*), ikinci yöntem ise, barış güçlerinden ayrı çokuluslu bir kuvvet (*mandated task forces*) kurulması veya bölgesel örgütlerin kullanılmasıyla barışa zorlama harekâtı yapılması şeklinde olmaktadır. Barışa zorlama harekâtı, barışı koruma operasyonlarından ayrı değerlendirilmesi gereken bir konudur ancak, 3. nesil barış operasyonlarının da zorlayıcı yapıda olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

3. nesil operasyonların muharip karakterde olması, Uluslararası İnsancıl Hukuk (*International Humanitarian Law*) konusunu gündeme getirmektedir. *İnsancıl Hukuk*; uluslararası nitelikte olsun ya da olmasın¹⁷⁵, silahlı çatışmalarda belirli kategorideki kişileri ve malları koruyan ve bunlara saldırıyı yasaklayan normlardır.¹⁷⁶ Ayrıca muharip güçlerin çatışmalar esnasında kullanabilecekleri metot ve silahlar da insancıl hukukun düzenleme getirdiği konular arasında yer almaktadır.

Silahlı çatışmalar esnasında uygulanacak kurallar, 1949 tarihli *Cenevre Sözleşmeleri (4 adet)* ve 1977 ve 2005 tarihli *Ek Protokoller (3 adet)*

¹⁷⁴Green, a.g.m., s.127.

¹⁷⁵Uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışma durumunda dört Cenevre Sözleşmesinin ortak 3. maddesi ve I.Ek Protokol uygulanabilir. Bknz. **The Handbook of International Humanitarian Law**, ed. Dieter Fleck, New York, Oxford University Press Inc., 2008, ss-605-633.

¹⁷⁶Green, a.g.m., s.102.

ile düzenlenmiştir.¹⁷⁷ Klasik egemenlik anlayışına göre uluslararası hukuk, iç savaflara karşı uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmediği sürece zorlayıcı tedbirler alamaz ve hükümetlere vatandaşlarına insan haklarını sağlaması konusunda baskı yapamaz.¹⁷⁸ Klasik egemenlik anlayışı açısından bu yorum belki doğrudur ancak BM iç savaflara müdahale ederken zaten barışa karşı bir tehdit olduğunu saptayarak hareket etmektedir, dolayısıyla Güvenlik Konseyinin üstüne vazife olmayan bir konuda hareket ettiğini söylemek, en azından hukuki açıdan doğru değildir. Belki BM'nin müdahale ettiği olayın barışa karşı bir tehdit oluşturmadığı ve kararın politik olduğu tartışılabilir. Bu durumda bile Güvenlik Konseyinin bir mahkeme değil, her şeyden önce politik bir organ olduğu dikkate alınmalıdır. Konsey'deki daimi üyeler üzerinde uzlaştıktan sonra, uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmeyecek hiçbir konu yoktur.

İnsan hakları ve insancıl hukuk kurallarının uygulanması için yapılan zorlayıcı harekâtlar çerçevesinde yapılan eleştiriler genellikle Güvenlik Konseyinin yetkilendirmediği operasyonlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. NATO'nun Güvenlik Konseyinden izinsiz olarak yaptığı Kosova harekâtını eleştiren Bruno Simma, insan haklarına saygı gösterme ve koruma konusunun devletlerin sorumluluğu çerçevesinde *erga omnes* yükümlülük olduğunu ve bu yükümlülüğü ihlal eden devlete karşı tüm devletlerin karşı tedbirler (*counter measures*) uygulama hakkı olduğunu kabul etmiştir. Fakat uluslararası hukuka göre, Genel Kurulun *Dostane İlişkiler Deklarasyonu*'nda da teyit ettiği gibi, karşı tedbirlerin tehdit veya silahlı kuvvet kullanmayı içermediğini belirtmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁷Gasser, Hans-Peter; Thürer, Daniel; "Humanitarian Law, International", **The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012, s.1. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Yves Sandoz, Christophe Swinarski, Bruno Zimmermann (Ed.), **Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949**, Geneva, Martinus Nijhoff Publishers, 1987.

¹⁷⁸Stacy, Helen M.; **Human Rights for the 21st Century: Sovereignty, Civil Society, Culture**, Stanford, California, Stanford University Press, 2009, s.78.

¹⁷⁹Bruno Simma, "NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects", **European Journal of International Law**, cilt 10, 1999, s.2.

İnsan haklarına saygı gösterilmesini sağlamak maksadıyla kuvvet kullanmak, BM Şartı'nın 2/4. maddesinin ihlal edilmesidir. Kuvvet kullanma yasağı, *Jus Cogens* niteliktedir ve ister bireysel isterse bir uluslararası örgüt içerisinde olsun tüm devletleri bağlar ve hangi sebeple olursa olsun ihlal edilemez, bu sebeplere insan hakları da dâhildir.¹⁸⁰ Hukuki açıdan bakıldığı zaman *Simma*'nın eleştirilerine hak verebiliriz ancak olayların yalnızca hukuki değil, ahlaki yönü de olduğunu görmemiz gerekir. Çatışan tarafların uluslararası insancıl hukuka uygun davranmalarını istemek, üçüncü taraf devletlerin bir yükümlülüğüdür ve iç işlerine karışmama gibi nedenlerle bu yükümlülük reddedilemez.¹⁸¹

Konumuz gereği insancıl hukukun düzenlemelerine detaylı şekilde girmeyeceğiz ancak barış operasyonları sırasında meydana gelen bir takım olayların insancıl hukuk ihlali olup olmadığına ve eğer bir ihlal varsa bu ihlallerin ne gibi sonuçları olacağına değinmeye çalışacağız.

Öncelikle uluslararası insancıl hukuk, var olan bir çatışmada saldırganın kim olduğuna veya kimin haklı olduğuna bakılmaksızın tüm taraflara eşit olarak uygulanmaktadır. Çünkü insancıl hukukun amacı devletleri korumak değil bireyleri korumaktır ve ortada bir saldırı durumu olsa dahi bundan bireyler değil devletin kendisi sorumludur. Bu nedenle devleti cezalandırmak için o devletin bireylerini insancıl hukukun sağladığı korumadan mahrum bırakmak doğru değildir.¹⁸²

İnsancıl hukuk genel itibariyle bir devletin kendi vatandaşlarına nasıl muamele edeceğini düzenlememektedir. Fakat Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesi ve II. Ek Protokol, iç savaşlar ve iç çatışmalarla ilgili düzenlemeler yapmaktadır. Devletler, vatandaşlarının insancıl hukuka uygun

¹⁸⁰Simma, **a.g.m.**, s.3.

¹⁸¹Gasser, Thürrer, **a.g.e.**, s.9.

¹⁸²Greenwood, Christopher; "Historical Development And Legal Basis", **The Handbook of International Humanitarian Law**, ed. Dieter Fleck, New York, Oxford University Press Inc., 2008,s.10.

davranmasını sağlamak için gereken tedbirleri almalı ve ihlalleri soruşturmalıdır.¹⁸³

Çalışmamızın birinci bölümünde barış güçlerinin sahip olduğu bazı ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan bahsetmiştik. Yine aynı bölümde, barış operasyonlarında yer alan askeri birlikler üzerindeki *cezai* yargılama yetkisinin *münhasır* olarak gönderen devlete ait olduğunu ifade etmiştik. Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller’ in taraf olan devletler açısından bağlayıcı olduğu açıktır. Fakat BM, bir uluslararası hukuk süjesi olmasına rağmen, bahsi geçen sözleşme ve protokoller BM ya da başka bir uluslararası örgütün katılımına açık değildir. Dolayısıyla BM’nin ilgili sözleşmelere dayanarak insancıl hukuk tarafından bağlanabilmesi mümkün görünmemektedir.¹⁸⁴ Diğer taraftan, barış güçleri muharip olarak katılacakları operasyonlarda, örfi insancıl hukuk tarafından bağlanabilecektir.¹⁸⁵

BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan, 1999 yılında yayınladığı direktifle barış güçlerinin hangi durumlarda insancıl hukuka tabi olacağını açıklamıştır. Bu direktife göre barış güçleri aktif muharip olarak katıldıkları operasyonlarda insancıl hukukun temel ilke ve kurallarıyla bağlı olacaklardır ve kendilerine sağlanan dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanamayacaklardır.¹⁸⁶ İnsancıl hukukun ihlal edildiği durumlarda, yargılama yetkisinin gönderen devlette olduğu da direktifin IV. Bölümünde belirtilmiştir. BM’nin hangi insancıl hukuk kurallarıyla bağlı olduğu/olacağı konusunda ilgili farklı değerlendirmeler olduğunu da belirtmemiz gerekir.¹⁸⁷

¹⁸³Greenwood, **a.g.e.**,s.14.

¹⁸⁴Tittmore, Brian D.; “Belligerents in Blue Helmets: Applying International Humanitarian Law to United Nations Peace Operations”, **Stanford Journal of International Law**, cilt 33, 1997, s.96.

¹⁸⁵Tittmore, **a.g.m.**, ss.107-108.

¹⁸⁶*Bknz.* “BM ve Bağlı Personelinin Güvenliği Sözleşmesi, 2.madde”, 9 Aralık 1994 , (Erişim) http://treaties.un.org/doc/Treaties/1994/12/19941215%2007-58%20AM/Ch_XVIII_8p.pdf, 04 Mayıs 2013.

¹⁸⁷Porretto, Gabriele; Vité, Sylvain; “The Application of International Humanitarian Law and Human Rights Law to International Organisations”, **Research Paper Series / Collection des travaux de recherche No 1**, Geneva, Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2006, s.24.

Barış güçleri çatışmalara aktif olarak katıldıkları sürece, askeri hedef olmaları meşrulaşırken, çatıştıkları taraflar da muharip güçlere tanınan haklardan yararlanmaya başlayacaklardır. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), insancıl hukuk kurallarının barışı koruma operasyonlarına uygulanabileceğini zımnen kabul etmektedir. UCM, kurucu statüsünün 8/2. maddesinde barış operasyonlarında görev alan personele, insancıl hukukun sivillere tanıdığı haklara sahip oldukları süre içinde saldırganın, savaş suçu olduğunu ve mahkemenin yargı yetkisine girdiğini belirtmektedir. Böylece operasyonlarda görev alan personelin sivillere tanınan haklardan faydalanamayacağı, yani muharip oldukları durumların varlığı mahkeme tarafından da kabul edilmektedir.¹⁸⁸

BM'nin uluslararası hukuk şahsı olduğu üzerinde artık herhangi bir tartışma yoktur.¹⁸⁹ Bu nedenle, BM'nin her türlü uluslararası haksız fiili (*internationally wrongful act*), beraberinde örgütün uluslararası sorumluluğunu (*international responsibility*) getirecektir.¹⁹⁰ Uluslararası Hukuk Komisyonunun (UHK) 2011 tarihli uluslararası örgütlerin sorumluluğuyla ilgili taslak metninde, örgüt organlarının fiillerinden -organ yetkisini aşsa dahi- örgütün sorumlu olacağını belirtmektedir.¹⁹¹ Yine aynı taslak metin, fiilin işlendiği sırada örgüt bir yükümlülükle bağlı değilse, bu fiilin işlenmesinin örgütün uluslararası yükümlülüğünü ihlal etmesi anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir.¹⁹² Barışı koruma operasyonları, BM'nin bir organı tarafından yardımcı organ olarak kurulmaktadır. Dolayısıyla barışı koruma operasyonları, örgütün kendi organlarından farklı bir durum arz etmektedir.

¹⁸⁸Zwanenburg, Marten; **Accountability of Peace Support Operations**, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2005, s.206.

¹⁸⁹Bilgi için Bknz. 11 Nisan 1949 tarihli UAD Danışma Görüşü, "Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations" (Erişim) <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1837.pdf>, 05 Mayıs 2013, Ian Brownlie, **Principles of Public International Law**, Oxford, Clarendon Press, 4.bs., 1990, ss.680-683, BM Genel Kurulunun 13 Şubat 1946 tarihli, *BM'nin bağımsızlık ve imtiyazları Sözleşmesi*, (Erişim) <http://www.un.org/en/ethics/pdf/convention.pdf>, 5 Mayıs 2013.

¹⁹⁰**UN Doc A/CN.4/L.778**, "Responsibility of International Organizations", Uluslararası Hukuk Komisyonu (*International Law Commission*), 63. Oturum, 2011, (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G11/614/25/PDF/G1161425.pdf?OpenElement>, 5 Mayıs 2013.

¹⁹¹Bknz. "Draft Articles on The Responsibility of International Organizations 2011, madde 6.", (Erişim) http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_11_2011.pdf, 16 Mayıs 2013.

¹⁹² Bknz. "Draft Articles on The Responsibility of International Organizations 2011, madde 11."

Barışı koruma operasyonlarını oluşturan unsurlar, normalde başka bir devletin veya uluslararası örgütün görevlisi olup, belirli bir görevin yerine getirilmesi amacıyla BM'nin emrine tahsis edilmektedir.¹⁹³ Bu unsurların davranışlarının örgüte atfedilebilmesi için örgütün bu unsurlar üzerinde etkili kontrolü (*effective control*) olması gerekmektedir.¹⁹⁴ Genel Sekreter, 1999 tarihli direktifinde barış güçlerinin bir çatışmaya muharip olarak katılmaları halinde direktifte yer alan insancıl hukuk kurallarıyla bağlı olacaklarını ifade etmektedir. Bu durumda barış güçleri tarafından işlenen fiillerin insancıl hukuk ihlali olarak değerlendirilmesi için, operasyon güçlerinin bu fiilleri insancıl hukuk kurallarıyla bağlı oldukları esnada işlemiş olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla BM, barış güçlerinin muharip olarak katıldıkları operasyonlar sırasında işlediği insancıl hukuk ihlallerinden dolayı sorumlu tutulabilir. Fakat bu noktada, örgütün barış gücü üzerinde *etkili kontrole* sahip olup olmadığı hususu önem kazanmaktadır.

Lahey Temyiz Mahkemesi, Hollanda bölge mahkemesinin Nuhanoviç davasında¹⁹⁵ vermiş olduğu kararda, barış operasyonunda yer alan Hollanda taburunun işlediği fiillerden doğan sorumluluğun BM'ye isnat edilebileceği, çünkü bu taburun operasyon sırasında BM kontrolü altında bulunduğu gerekçesini kabul etmemiştir. Temyiz mahkemesi, fiilin işlendiği esnada tabur üzerinde yalnızca BM'nin değil, Hollanda devletinin de kontrolü olduğunu, çünkü fiilin meydana geldiği dönemde taburun doğrudan Hollanda'dan talimatlar aldığının tabur komutanının ifadeleriyle anlaşıldığını belirtmiştir. Ayrıca, işlenen fiilin barış gücünün yardımcı komutanı General Gobillard'ın, tüm mültecilerin korunması için makul tedbirlerin alınması emrine de aykırı olduğunu ifade ederek, Hollanda taburu üzerindeki *etkili kontrolün* BM'de

¹⁹³ Çağırın, Mehmet Emin; **Uluslararası Örgütler**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013, s.259.

¹⁹⁴ *Bknz.* "Draft Articles on The Responsibility of International Organizations 2011, madde 11."

¹⁹⁵ UNPROFOR bünyesinde görev yapan Hollanda taburunda BM elemanı olarak tercümanlık yapan Hasan Nuhanoviç'in ailesinin, Srebrenitsa'nın düşmesinden sonra Hollanda taburu tarafından Sırlara teslim edilmesiyle ilgili Hollanda devleti aleyhine Hasan Nuhanoviç'in açtığı davadır. Karar için *Bknz.* http://zoeken.rechtspraak.nl/resultpage.aspx?snelzoeken=true&searchtype=ljn&ljn=BF0181&u_ljn=BF0181, 5 Mayıs 2013.

değil, Hollanda devletinde olduğunu söylemiştir.¹⁹⁶ Temyiz mahkemesi bu kararıyla, *etkili* kontrolün tespiti için tarafların işlenen fiili önleme kabiliyetleri olup olmadığının dikkate alınabileceği ve sorumluluğun birden fazla tarafa isnat edilebileceği yani çifte isnadın (*double attribution*) mümkün olduğu mesajını vermektedir.¹⁹⁷

Uluslararası hukuk komisyonu, bir uluslararası örgütün uluslararası haksız fiilden dolayı sorumlu olmasının, aynı olay çerçevesinde diğer uluslararası hukuk şahıslarının da paralel sorumluluğunun var olabileceği gerçeğini değiştirmediyi ifade etmektedir.¹⁹⁸

Buraya kadar anlattığımız bilgiler ışığında BM'nin ve barışı koruma operasyonlarına katılan devletlerin operasyonlar esnasında işledikleri uluslararası haksız fiillerden dolayı hem bireysel hem de ortak sorumluluklarının ortaya çıkabileceğini anlamaktayız. Fakat sorumluluğun ortaya çıkması tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Önemli olan haksız fiillerden doğan zararların, sorumluluk çerçevesinde tazmin edilebilmesidir. Bu noktada devreye, 1946 tarihli *BM'nin İmtiyazları ve Muafiyetleri Sözleşmesi* girmektedir. Bu sözleşme gayet geniş yorumlanarak, BM'ye yargı muafiyetinin yanı sıra, idari ve diğer tür işlemleri de içine alacak şekilde bir muafiyet sağlamıştır. Uluslararası örgütlerin muafiyeti, devletlere nazaran daha mutlak ve ancak örgütün istemesi halinde muafiyetin alanı sınırlandırılmakta veya belirli konularda muafiyetten feragat edilmektedir.¹⁹⁹

¹⁹⁶*Lahey Temyiz Mahkemesi*, davacı Hasan Nuhanović'in temyiz başvurusuyla, bölge mahkemesinin kararını bozmuş ve Hollanda devletinin meydana gelen olayda hukuki sorumluluğu olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme fiilin işlendiği sırada BM'nin de barış gücü üzerinde kontrolü olduğunu kabul etmiş fakat Hollanda devletinin dava konusu olan fiilin işlenmesini engelleyebilecek konumda olduğunu, dolayısıyla etkili kontrolün Hollanda devletinde olduğuna karar vermiştir. Karar için *Bknz.* <http://zoeken.rechtspraak.nl/detailpage.aspx?ljn=BR5388>. 6 Mayıs 2013.

¹⁹⁷Nollkaemper, André; "Nuhanović v Netherlands, Appeal judgment, LJN:BR5388", **Oxford Reports on International Law-ILDC 1742**, 27 Temmuz 2011, (Erişim) http://www.jura.uni-bonn.de/fileadmin/Fachbereich_Rechtswissenschaft/Einrichtungen/Lehrstuehle/Verwaltungsrecht/de_Wet/Nuhanovic.pdf, 6 Mayıs 2013.

¹⁹⁸*Bknz.* "Draft Articles on the Responsibility of International Organizations, with Commentaries (2011), 3.madde, 6.paragraf", (Erişim) http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_11_2011.pdf, 16 Mayıs 2013.

¹⁹⁹Çağiran, **a.g.e.**, s.270.

Öte yandan, BM'nin yargı muafiyetinden vazgeçmesi, verilecek yargı kararının uygulanması anlamına gelmemektedir. Uygulama için örgütün ayrıca muvafakat vermesi gereklidir.²⁰⁰ Uygulamada, BM'nin muafiyetlerinden vazgeçme konusunda fazla istekli olmadığı görülmektedir. Bu isteksizlik, barış güçlerinin fiillerinden kaynaklanan zararların tazmin edilmesini, yine BM'nin kendi takdirine bırakmaktadır.²⁰¹

Barışı koruma operasyonları çatısı altında yer alan askeri birliklerin işlediği suç teşkil eden fiillerin yargılanması gönderen devletin yetkisi altında bulunurken, operasyonda yer alan polis gücü veya diğer görevlilerin görev yaptıkları ülkenin ulusal mahkemeleri tarafından yargılanmaları, BM'nin bu şahısların dokunulmazlıklarını kaldırması halinde mümkün olabilmektedir. Bu birimlerin sahip olduğu dokunulmazlıklar *işlevsel* nitelikte olup, işlevsel nitelikte olmayan şahsi durumlar için dokunulmazlıktan bahsedebilmek mümkün değildir. Tecavüz, cinayet, cinsel istismar, çocuk istismarı, kadın ticareti ve fuhuş yapmaya zorlama vb. suçlar söz konusu olduğunda, bu suçları işleyenler için herhangi bir dokunulmazlık yoktur bu nedenle dokunulmazlığın kaldırılması veya kaldırılmaması gibi bir durumdan söz edilemez.²⁰²

BM barış gücünün, bulunduğu topraklarda egemen olarak yer alması durumunda -geçiş idaresi (*transitional administration*) - örgütün sahip olduğu imtiyaz ve muafiyetlerin farklı olması gerekir. Örgütün ve onun emri altında

²⁰⁰Çağırın, **a.g.e.**, s.271.

²⁰¹BM'nin tazminat isteğini reddetmesiyle ilgili Bkz. Rashmee Roshan, Ed Pilkington, "UN will not Compensate Haiti Cholera Victims: World Body Invokes Legal Immunity to Rebuff Claims Despite Studies Identifying UN Peacekeepers as Source of the Outbreak", **the Guardian**, 21 Şubat 2013, (Erişim) <http://www.guardian.co.uk/world/2013/feb/21/un-haiti-cholera-victims-rejects-compensation>, 16 Mayıs 2013.

²⁰²BM'nin Doğu Timor'da görev yapan barışı koruma operasyonu UNTAET bünyesinde faaliyet gösteren BM polis gücünde (UNCIVPOL) görevli iki Ürdünlü polisin, otelde temizlikçi olarak çalışan bir kadına tecavüz etmeleri neticesinde tutuklanmalarıyla ilgili olarak, operasyonun başında bulunan Genel Sekreter Özel Temsilcisi (SRSG), iki polisin yargı dokunulmazlığından faydalanamayacaklarını ve Doğu Timor mahkemeleri tarafından yargılanacaklarını ilan etmiştir. SRSG, tecavüz fiilinin operasyonun resmi (*official*) veya gerekli (*necessary*) görevleri arasında yer almadığını bu nedenle Genel Sekreter'in dokunulmazlığı kaldırmasına gerek olmadığını, çünkü tecavüz fiili kapsamında dokunulmazlığın zaten olmadığını belirtmiştir. Ayrıntı için Bknz. Frederick Rawski, "To Waive or Not to Waive: Immunity and Accountability in U.N. Peacekeeping Operations", **Connecticut Journal of International Law**, cilt 18, 2002-2003, s.120.

görev yapan unsurların sahip olduğu dokunulmazlık ve imtiyazlar, yüklenen görevlerin -ev sahibi devletin müdahalesi olmadan- bağımsız bir şekilde yerine getirilebilmesi içindir. Bu nedenle, BM'nin bizzat otorite olarak bulunduğu topraklarda ev sahibi devletin müdahalesinden söz etmek anlamsızdır.²⁰³

Barışı koruma operasyonlarında yer alan unsurların işledikleri haksız fiillerin, BM ve gönderen devlet için sorumluluk doğurabileceği açıktır. Fakat bu sorumluluğun gereklerinin yerine getirilmesi için yargı yolunu kullanmak- en azından örgüt için- mümkün görünmemektedir. Barışı koruma operasyonunda yer alan askeri birliklerin işleyecekleri haksız fiiller, ancak gönderen devletin ulusal mahkemelerince yargılanabilecektir. Gönderen devlet, konusu itibarıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisine giren suçları yargılamaktan kaçınırsa veya yapabilecek kapasiteye sahip değilse, Uluslararası Ceza Mahkemesi eğer gönderen devlet Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran *Roma Statüsü'* ne taraf ise fiilleri işleyenleri yargılayabilecektir. Roma Statüsü' ne taraf olmayan devletlerin barış gücünde yer alan askerlerinin işledikleri fiiller için yargılanması söz konusu olduğunda²⁰⁴, Güvenlik Konseyi alacağı kararla yargılamayı erteleyebilmektedir.²⁰⁵

BM'nin, sahip olduğu imtiyaz ve muafiyetler konusunda barışı koruma operasyonları özelinde hassas davranması anlaşılabilir bir durumdur. Örgüt bu hassasiyetle, sorumluluktan kaçmak veya sorumlu olanların yargılanmasını engellemek niyeti taşımamaktadır. Barışı koruma operasyonları, örgütün temel görevi olan barış ve güvenliğin sağlanmasına hizmet etmektedir. Bu görevin yerine getirilememesi halinde oluşabilecek hukuk ve insan hakları ihlalleri, barış güçlerinden kaynaklanan ihlallerin çok daha ötesinde olacaktır. Bunu söylerken elbette barış güçlerinin görevlerini

²⁰³Rawski, Frederick; "To Waive or Not to Waive: Immunity and Accountability in U.N. Peacekeeping Operations", **Connecticut Journal of International Law**, cilt18, 2002-2003, s.124.

²⁰⁴Bu durumda suçun işlendiği toprakların ait olduğu devletin, Roma Statüsü'ne taraf olup olmadığı dikkate alınmaktadır. *Bknz. Roma Statüsü*, madde 12, prg.2(a).

²⁰⁵*Bknz.* Güvenlik Konseyi Kararı, **S/RES/1422**, 12 Temmuz 2002, (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/477/61/PDF/N0247761.pdf?OpenElement>, 20 Mayıs 2013.

yerine getirirken hiçbir hak ve hukuk tanımadan hareket edeceklerini ve hukukun üstünde olduklarını kastetmiyoruz. Söylemeye çalıştığımız şey, uluslararası düzen içerisinde bazı görevlerin öncelikli olduğudur. Barışı koruma operasyonları özü itibarıyla rızaya dayalı olduğu için, katılımcı devletler kendi ulusal yargılarının dışında bir yargı mercii tarafından yargılanmayı, egemenliklerinin gereği olarak kabul etmeyecektir. Bu durumda hâlihazırda devam eden veya gelecekte ihtiyaç duyulabilecek barış operasyonları tehlikeye düşecektir. Nitekim Ruanda'da yaşanan soykırımla ilgili olarak, BM'nin suça ortak olduğu iddiasıyla dava açmak isteyen Avustralyalı avukatlara cevap veren Genel Sekreterin sözcüsü Fred Eckhard, örgütün soykırım olayıyla ilgisinin olmadığını gerekçeleriyle açıkladıktan sonra, barış güçlerini bu türden suçlamalarla yargı önüne çıkarmanın barışı koruma operasyonlarının *sonu* olacağını belirtmiştir.²⁰⁶

Barışı koruma operasyonlarına yöneltilen bu suçlamalar, genellikle operasyonların işleyişini, yapısını ve hukuki sınırlılıklarını bilmemekten kaynaklanmaktadır. Bu nedenle operasyonların yürütüldüğü bölgelerde meydana gelen ve uluslararası toplumun yoğun tepkisini çeken olaylarda, barış güçlerinin neden müdahale etmediği gibi sorular sıkça karşımıza çıkmaktadır. Asıl cevaplanması gereken soru, barış güçlerinin bu olaylara müdahale etmesinin mümkün olup olmadığıdır. Çalışmamız boyunca birçok kez tekrar ettiğimiz üzere, barışı koruma operasyonları BM organları tarafından kurulan bir yardımcı organdır. Dolayısıyla operasyonların görev ve yetkileri, kendilerini kuran asli organ tarafından belirlenmekte ve bu çerçevede yürütülmektedir. Operasyonların durumdan vazife çıkararak yeni görevler belirlemeleri veya kendilerine başlangıçtan itibaren verilmeyen yetkiler elde etmeleri mümkün değildir. Böyle bir durum ancak operasyonu kuran asli organın yeni görev ve yetki tanımlamasıyla mümkün olabilir.

Bu nedenledir ki, barış güçlerinin insan hakları ve insancıl hukuk kurallarına saygı gösterme yükümlülüğü ile çatışan tarafların insan hakları ve

²⁰⁶Riley, Mark; "UN to Seek Immunity on Rwanda", Ocak 2000, **Global Policy Forum**, (Erişim) <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/201-rwanda/39245.html>, 21 Mayıs 2013.

insancıl hukuka uygun davranmasının sağlanması, birbirinden ayrı değerlendirilmesi gereken konulardır. Son zamanlarda sık duyduğumuz insani müdahale (*humanitarian intervention*) ve koruma sorumluluğu (*responsibility to protect*) gibi kavramları ileri sürerek bu kavramları doğrudan barışı koruma operasyonlarıyla ilişkilendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Zira bu kavramların doğrudan muhatabı barışı koruma operasyonları değil bu operasyonları kuran asli organlar, özellikle de Güvenlik Konseyi olabilir. Barışı koruma operasyonları, Güvenlik Konseyinin belirlediği görevleri uygulayan bir mekanizmadır. Yani operasyonun kurulmasında etkili olan normatif sebeplerle veya gerekliliklerle ilgilenmemektedir. Bunu söylerken, insani müdahale ve koruma sorumluluğu gibi kavramların –*en azından bazı devletler için*- motivasyonu artırarak operasyonlara katılımı kolaylaştırdığını da belirtmemiz gerekir.

3.3.İNSANİ MÜDAHALE VE KORUMA SORUMLULUĞUNUN BARIŞI KORUMA OPERASYONLARINDAKİ YERİ

Özellikle 20.yüzyılın sonlarına doğru hızla gelişen teknoloji, küreselleşmenin de katkısıyla bilginin yayılmasını artırarak dünyanın farklı bölgelerinde yaşananları eşzamanlı olarak uluslararası topluma sunmaktadır. Böyle bir ortamda, devletlerin yaptıkları hukuksuzlukları gizlemeleri ve diğer devletlerin de yaşananlar karşısında sessiz kalmaları zorlaşmaktadır. İnsani hassasiyetlerin artarak politikacılar üzerinde baskı yaratması neticesinde insani müdahale ve koruma sorumluluğu kavramları uluslararası toplumun gündemini daha fazla meşgul etmeye başlasa da, insani müdahale kavramının kökleri hayli eskiye dayanmaktadır.

Hugo Grotius, kendi halkına karşı zulüm yapan ve onları imha etme niyeti taşıyan bir hükümdara karşı, zulüm gören halk silaha başvurmasa bile bu diğerlerinin onlar adına başvurmayacağı anlamına gelmez demiştir.²⁰⁷

Böylece *Grotius*, müdahale etmeme (*non-intervention*) ilkesine bir *istisna* getirmiştir.²⁰⁸ *Grotius*'a benzer şekilde *Pufendorf*, *Vattel* ve *Vitoria* da, insani gerekçelerle müdahale edilebileceğini savunmuşlardır. Fakat insani müdahale esas olarak, 19.yüzyılda devlet politikasının konusu olmuştur.²⁰⁹ Bu dönemdeki insani müdahale, insan haklarını korumaktan ziyade diğer devletlerde yaşayan dini azınlıkları garanti altına alma gayreti olarak açıklanabilir. Daha sonra yapılan müdahalelerin de gerçekten insani amaçlı mı yoksa birtakım siyasi ve iktisadi mülahazalarla mı yapıldığı konusu hayli muallâktır.

Birleşmiş Milletler kurulduktan sonra meşru müdafaa dışındaki her türlü kuvvet kullanımı, Güvenlik Konseyinin tekelinde toplanmıştır. Dolayısıyla, insani müdahale amaçlı dahi olsa kuvvet kullanabilmek ancak Güvenlik Konseyinin yetkilendirmesiyle mümkündür.²¹⁰

BM Şartı'nın belirlediği usuller dışında yapılacak her türlü müdahale hukuken, kolektif nitelikte olmayıp tek taraflı bir müdahale olacaktır.²¹¹ Güvenlik Konseyi kararı olmadan bir devlete müdahale etmek, o devletin iç işlerine karışmaktır. Bu noktada, devletin egemenliği konusu gündeme gelmektedir. *Müdahale ve Devlet Egemenliği üzerine Uluslararası*

²⁰⁷Grotius, Hugo; **The Rights of War and Peace**, II. Kitap, ed. Richard Tuck, Liberty Fund, 2005, s.1161.

²⁰⁸Bull, Hedley; Kingsbury, Benedict; Roberts, Adam (ed.); **Hugo Grotius and International Relations**, Oxford, Clarendon Press,1990,s.247.

²⁰⁹Green,a.g.m.,ss.104- 106.

²¹⁰11 Eylül saldırısından sonra Amerika'nın Güvenlik Konseyi kararını beklemeden Irak'ı işgal etmesi ve NATO'nun Güvenlik Konseyinden yetki almadan Kosova'ya müdahale etmesi, *istisnai* bir örnektir.

²¹¹Lowe, Vaughan; Tzanakopoulos, Antonios; "Humanitarian Intervention", **The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012, s.2.

*Komisyon*²¹², egemenlik kavramının 1945'den beri önemli ölçüde değiştiğini ve uluslararası hukukun sadece insan hakları alanında değil, birçok alanda devletlerin yapabilecekleriyle ilgili kısıtlamalar getirdiğini hatırlatarak, devletlerin kendi vatandaşlarına her istediğini yapabileceğini ve sınırsız bir güce sahip olduğunu iddia etmenin doğru olmadığını belirtmiştir.²¹³

BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan, devletlerin egemenliğini farklı bir açıdan değerlendirerek, " BM Şartı, halkların egemenliğini korur ve hükümetlere asla insan haklarını ve insan itibarını ayaklar altına alma yetkisi vermez. Egemenlik yalnızca güç değil, sorumluluk' tur."²¹⁴, demiştir.

2005 yılında BM genel merkezinde bir araya gelen devlet ve hükümet başkanları zirvesinin sonuç bildirisinde, her bir devletin kendi halkını soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenecek suçlardan korumakla sorumlu olduğu, uluslararası toplumun da bu sorumluluğun yerine getirilmesi için devletlere ve BM'ye yardım etmesi gerektiği ifade edilmiştir.²¹⁵

İnsani müdahale konusunda geçmişten itibaren farklı düşünenler olmuştur. Bir devletin sınırları içerisinde meydana gelen olaylar ne kadar insanlık dışı olursa olsun, diğer devletlerin haklarını etkilemedikçe veya tehdit etmedikçe, bu devletlerin müdahale etmesi için meşru bir temel teşkil etmeyeceği tezi, birçok hukukçu tarafından dile getirilmiştir.²¹⁶

²¹²2000 yılında Kanada hükümeti tarafından müdahale ve egemenlik ile ilgili çalışmalar yapmak üzere 12 kişiden oluşan bağımsız uluslararası bir komisyon kurulmuştur. Komisyon 2001 yılında "koruma sorumluluğu" adıyla bir rapor yayınlamıştır.

²¹³Bknz. "The Responsibility To Protect", **Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty**, the International Development Research Centre, 2001,s.7., (Erişim) <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, 23 Mayıs 2003.

²¹⁴Bknz. **SG/SM/6613/Rev.1**, "BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın müdahale(intervention) üzerine görüşlerini yansıtan basın bildirisi, 3.sayfa", 26 Temmuz 1998, (Erişim) <http://www.un.org/News/Press/docs/1998/19980626.sgs6613.r1.html>, 24 Mayıs 2013.

²¹⁵Bknz. **A/RES/60/1**, "2005 World Summit Outcome, par.138-139", 24 Ekim 2005, (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf?OpenElement>, 24 Mayıs 2013.

²¹⁶*Detay için* Bknz., T. Modibo Ocran, "The Doctrine Of Humanitarian Intervention in Light Of Robust Peacekeeping", **Boston College of International and Comparative Law Review**, cilt 25, sayı 1,2002, ss.10-11., Farooq Hassan, "Realpolitik in International Law: After Tanzanian-Ugandan Conflict "Humanitarian Intervention" Reexamined", **Willamette Law Review**, Cilt 17, 1980-1981, ss.863.864.

Bir devlete karşı insani gerekçelerle *tek taraflı*²¹⁷ olarak kuvvet kullanmak, ahlaki olarak haklı gerekçelere dayansa bile, mevcut uluslararası hukuk düzeni içinde gayri meşrudur. Böyle bir müdahale, BM Şartı'nın ihlal edilmesi demektir (*md.2/4*). İnsan hakları ve insancıl hukuk kurallarının ihlal edilmesi, günümüz uluslararası sisteminde devletlerin münhasır ulusal yetki alanında değerlendirilmemekte, uluslararası toplumun bütününe ilgilendirmektedir. Bu ihlaller, uluslararası toplumun bu amaçla kurduğu mekanizmalar yoluyla yani BM tarafından düzeltilmelidir.²¹⁸ Uluslararası toplumun ortak menfaatlerini korumak için kuvvet kullanma hakkı münhasıran Güvenlik Konseyinde olduğuna göre, insani müdahale ancak Güvenlik Konseyi tarafından yapıldığı zaman meşrudur.

Güvenlik Konseyi tarafından yapılacak müdahaleler, zayıf devletlerin egemenlik konusundaki endişelerini gidermesi açısından da önemlidir. Zira tek taraflı yapılan müdahalelerin gerçekten insani kaygılarla mı yapıldığı sorusu zihinleri meşgul etmektedir.²¹⁹ Güçlü devletlerin siyasi amaçlarını gizlemek için insani müdahaleyi bahane ederek zayıf devletlerin iç işlerine karışması ve hatta bu sebeplerle kuvvet kullanma ihtimali, haklı olarak bazı devletleri endişelendirmektedir. Hiçbir devlet yoktur ki kendi topraklarında kesinlikle insan hakkı ihlali olmadığını söyleyebilsin.²²⁰

Bir devletin iç işlerine müdahale etmenin egemenlik ihlali olduğu konusunda bir şüphe yoktur fakat BM sistemi içerisinde devletlerin ilişkileri iki kategoride toplanmıştır. Birinci kategori, devletlerin kendi aralarındaki ilişkilerdir. İkinci kategori ise devletlerin BM ile ilişkilerini düzenlemektedir. Bu düzenlemelere göre, iç işlerine müdahale etmeme ilkesi devletlerarası ilişkilerde gözetilmesi gereken bir ilkedir. Bu ilke, her ne kadar BM için genel

²¹⁷Güvenlik Konseyi kararı olmadan yapılan müdahaleleri ifade etmektedir.

²¹⁸Lowe, Tzanakopoulos, **a.g.m.**, s.10.

²¹⁹Naïm, Moisés; "Why Libya, but Not Syria?", **Carnegie Endowment for International Peace**, 18 Mayıs 2011, (Erişim) <http://carnegieendowment.org/2011/05/18/why-libya-but-not-syria/1gr>, 24 Mayıs 2013.

²²⁰Ocran, T. Modibo; "The Doctrine Of Humanitarian Intervention in Light of Robust Peacekeeping", **Boston College of International and Comparative Law Review**, cilt 25, sayı 1,2002,s.11.

bir kural olarak geçerli olsa da, barış ve güvenliğin sağlanması söz konusu olduğunda, iç işlerine müdahale etmeme ilkesi ortadan kalkmaktadır.²²¹

Ortaya konulması gereken husus, insani müdahale gerçekten bir devletin egemenliğini ihlal ederek iç işlerine müdahale etmek midir? Bu soruya kavramı nasıl tanımladığımıza bağlı olarak iki türlü cevap verebiliriz. *Birinci* tanım; başka devletin egemenliği altında yaşayan ve topyekûn ve sistematik şekilde insan hakları ihlallerine maruz kalan insanları korumak amacıyla güç kullanarak yapılan müdahaledir. *İkinci* tanım; güç kullanmayı gerektirmeyen ve çatışma nedeniyle yiyecek, ilaç vb. gibi hayati malzemelerden yoksun kalan insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan müdahaledir.²²²

Şimdi, yukarıdaki ilk tanımlamada güç kullanımı gerektiği için müdahalenin Güvenlik Konseyinin yetkilendirmesiyle veya bizzat kendisi tarafından yapılması şarttır. Aksi takdirde kuvvet kullanma yasağı delinmiş olur ve bahsi geçen devletin egemenliği ihlal edilir. İkinci tanımlamanın dikkatlice ele alınması gerekir. Çünkü müdahale her zaman kuvvet kullanma yoluyla yapılmamaktadır. Bu durumda bakacağımız şey, yapılan eylemin devletin siyasi bağımsızlığını veya toprak bütünlüğünü bozmaya yönelik olup olmadığıdır. Yapılan eylem eğer bu amaçları taşımıyorsa, iç işlerine yapılan bir müdahaleden bahsedemeyiz. Böyle bir durum için kullanılacak doğru ifade, *insani müdahale* yerine *insani yardım* olmalıdır.²²³ Uluslararası Adalet Divanı 1986 tarihinde Nikaragua davası ile ilgili verdiği kararda, Amerika'nın Kontralar'a sağladığı finansal destek, eğitim, silah yardımı, istihbarat ve lojistik desteği, iç işlerine müdahale etmeme ilkesinin açıkça ihlal edilmesi olarak değerlendirmiştir. Mahkeme yaptığı değerlendirmede, her devletin serbestçe karar verme hakkına sahip olduğu bir konuda, Amerika'nın Kontralar'a destek vermek suretiyle Nikaragua'yı zorlama kastı güttüğünü belirtmiştir. Divan, eğer bir devlet baskı oluşturmak niyetiyle, başka bir

²²¹Ocran, **a.g.m.**, s.16.

²²²Lowe, Tzanakopoulos, **a.g.m.**, s.1.

²²³Lowe, Tzanakopoulos, **a.g.m.**, s.1.

devletteki kendi hükümetini devirmeyi amaçlayan silahlı gruplara destek ve yardım sağlarsa bunun, o devletin iç işlerine müdahale etmek anlamına geleceğini ifade etmiştir.²²⁴

Diğer taraftan UAD, Amerika tarafından Kontralar'a yapılan insani yardımların hukuk dışı olmadığına hükmetmiştir. Divan bu hükme varırken bir de hatırlatma yaparak, bir devletin diğer bir devletin iç işlerine müdahale eder duruma düşerek kınanmaması için, yapacağı insani yardımları Kızılhaç örgütünün amaç ve uygulamalarıyla sınırlı tutması gerektiğini söylemiştir.²²⁵

İnsani müdahale kavramı üzerine yapılan tartışma genellikle, hukuki değil ahlaki niteliklidir. BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan 2000 yılındaki Milenyum Raporu'nda, hiçbir hukuk ilkesinin hatta egemenliğin bile insanlığa karşı işlenen suçlar için kalkan olarak kullanılamayacağını²²⁶ belirttikten sonra, Güvenlik Konseyinin uluslararası toplum adına harekete geçmesinin *ahlaki* bir görev olduğunu söylemiştir.²²⁷ Genel Sekreter herhangi bir *hukuki* görev ve yükümlülükten bahsetmemiştir. Benzer şekilde *Antonio Cassese*, mevcut uluslararası hukuk düzeni insani trajediler karşısında etkisiz ve sessiz kalırsa, oturup seyretmek mi gerekir? diye sorarak, cevabını yine kendisi vermiştir. *Cassese*, böyle bir durumda silahlı kuvvete başvurmanın *ahlaki* olarak haklı olduğunu söylemiş fakat bu ahlaki davranışın günümüz uluslararası hukukuna aykırı olduğunu da eklemiştir.²²⁸

Cassese'nin yaptığı gibi insani müdahale kavramına sadece ahlaki açıdan yaklaşarak bir devlete karşı mevcut sistemin kurallarının dışına çıkarak kuvvet kullanılmasını mazur görmek doğru bir yaklaşım tarzı değildir.

²²⁴Bknz. UAD'nin *Nikaragua* Kararı, sayfa 17, "Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)", 27 Haziran 1986, Sayı:86/8, (Erişim) <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9973.pdf>, 25 Mayıs 2013.

²²⁵Bknz. UAD'nin *Nikaragua* Kararı.

²²⁶Bknz. Genel Sekreter'in Milenyum Raporu, paragraf 219, "We the Peoples: the Role of the United Nations in the Twenty-First Century", (Erişim) <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan000923.pdf>, 25 Mayıs 2013.

²²⁷Bknz. Genel Sekreter'in Milenyum Raporu, paragraf 219.

²²⁸*Cassese*, Antonio; "Ex iniuria ius oritur: Are We Moving towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community", **European Journal of International Law**, cilt 10, 1999, s.25.

Olayları hukuk kuralları yerine ahlaki ölçütlere başvurarak değerlendirmek ve bu değerlendirmeye göre tedbirler almak, pratik olmamasının yanı sıra tehlikelidir de. Kimin ahlaki ölçütlerinin temel alınacağı en önemli sorundur. Hukuk kuralları varken bile devletlerin olaylar karşısındaki tutumları değişiklik gösterirken, ahlak kurallarıyla olayları çözmek tamamen imkânsız hale gelecektir.

Tüm bunları söylerken, ahlak kurallarını uluslararası hukukun tamamen dışına itmiyoruz. Ahlak kuralları bütün hukuk düzenlerinde olduğu gibi uluslararası hukuk düzeninde de gereken düzenlemelerin yapılması için bir rehber niteliğindedir. Uluslararası sistemde meydana gelişen değişimler, uluslararası hukukun da kendini güncellemesini gerektirmektedir. İşte bu noktada, ahlak kuralları tıpkı bilgisayarlarda olduğu gibi güncelleme paketi işlevi görmektedir. Nasıl ki güncelleme paketleri işletim sistemi olmadan tek başlarına bir işe yaramıyorsa, ahlak kuralları da tek başlarına işe yaramayacaktır. Uluslararası düzenin işletim sistemi de *–belki tek başına değil ama–* uluslararası hukuktur. Ahlak kurallarını bu sistemin kendini yenilemesi için kullanmamız gereklidir. Yani sistemdeki eksiklikleri ve hataları ahlak kurallarıyla gösterebiliriz. Sonrasında sistem, hata ve eksikliklerini gidererek uluslararası toplumun ihtiyaçlarına cevap verir hale gelecektir.

Dünyanın pek çok coğrafyasında insan hakları ihlalleri olduğu su götürmez bir gerçektir. Özellikle Bosna, Ruanda ve Somali gibi bölgelerde yaşanan sistematik ve topyekûn ihlaller, haklı olarak uluslararası toplumu insan hakları ve insancıl hukuk konuları üzerinde daha fazla düşünmeye sevk etmiştir. Mevcut sistemin bu ihlallere yeterince cevap veremediği açıktır. Fakat her hâlükârda, sorunların çözümü yine bu sistem içerisinde olmalıdır. BM'nin insan hakları ve insancıl hukuk ihlalleri konusunda bekleneni verememesi insan haklarını koruyacak kuralların olmayışından değil, sistemin kurulması sırasında önceliğin, insan haklarından ziyade devletlerin haklarına ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına verilmiş olmasıdır.

Bu sistemin temel taşlarından olan devletlerin ilişkilerinde kuvvete başvurusunun yasaklanması ve devletlerin birbirlerinin iç işlerine müdahale etmeme ilkesi, her zaman insani kaygıların önüne geçmiştir. Barış ve güvenliğin sağlanması daima öncelikli olmuştur.²²⁹ İnsani müdahale ve koruma sorumluluğu konusunda, devletlerin ve Güvenlik Konseyinin ortak çekinceleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Güçsüz devletler, bu kavramların iç işlerine müdahale etmek amacıyla kullanılacağından endişe ederken Güvenlik Konseyi de, VII. bölüm kapsamında alacağı tedbirlerin önceden belirlenmiş kurallara ve talimatlara bağlanmasının, sahip olduğu takdir yetkisini kısıtlayacağından çekinmektedir.²³⁰

Koruma sorumluluğuna örnek olarak gösterilen birkaç olay dışında, devletlerin ve BM'nin bu yönde atmış olduğu fazla bir adım olduğunu söyleyemeyiz. Dolayısıyla, koruma sorumluluğunun uluslararası örf ve adet kuralı olduğunu söylemek için hayli erkendir. Zaten BM'nin yaptığı operasyonlar da, insani müdahale ve koruma sorumluluğu temelinde değil yaşanan olayın uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğu değerlendirilmesiyle yapılmıştır. Ruanda ve Bosna'daki insan hakları ve insancıl hukuk ihlallerine baktığımız zaman, BM'nin bu ihlalleri durdurmak için çok az şey yaptığını söyleyebiliriz. Bu ihlaller, ancak barış ve güvenliği sağlama görevini etkilediği oranda dikkate alınmıştır. Bazı barışı koruma operasyonlarının sahip olduğu insani yardım amaçlı görevlerle sınırlı kuvvet kullanma yetkisi de, operasyon birlikleri tarafından gerektiği ölçüde kullanılmamıştır.

Buraya kadar anlattığımız bilgiler ışığında insani müdahale ve koruma sorumluluğu kavramları gereğince, yaşanacak olaylarda uluslararası toplumun ahlaken sorumlu olduğunu ve eyleme geçmesi gerektiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Fakat bu eylemlerin, uluslararası sistemin temel taşlarını bozmadan ve uluslararası hukukun çizdiği sınırlar içerisinde yapılması şarttır.

²²⁹Cassese, **a.g.m.**, s.25.

²³⁰Winkelmann, Ingo; "Responsibility to Protect", **The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012, s.1.

Eğer sistemde eksiklikler varsa bu eksikliklerin yine hukuk çerçevesinde giderilmesi esastır. Devletlerin tek taraflı eyleme geçmeleri yerine mevcut BM mekanizmalarının kullanılması, oluşabilecek endişeleri ve meşruiyet sorunlarını ortadan kaldırmasının yanı sıra uygulamanın da kolaylaşmasını sağlayacaktır. Bu mekanizmalar arasında en uygun olanı şüphesiz ki barışı koruma operasyonlarıdır. İlk barışı koruma operasyonundan itibaren 67 operasyon kurulduğu dikkate alındığında, uluslararası toplumun barışı koruma operasyonlarına olan güveni daha iyi anlaşılmış olacaktır. Barışı koruma operasyonları, insani müdahale ve koruma sorumluluğu konusunda da mevcut endişeleri ortadan kaldıracaktır. Güçlü devletlerin bireysel çıkarları için müdahale ettiği yönündeki kaygıyı en aza indirecektir.

İnsani müdahale ve koruma sorumluluğunun sağlıklı işleyebilmesi için BM dışında mekanizmalara başvurmak, fizibilite açısından bakıldığında da yanlış bir karardır. Uluslararası sistemdeki büyük devletler olmadan, ne insani müdahale ne de koruma sorumluluğu gibi kavramların işletilmesi iktisadi, askeri ve siyasi yetersizlikler nedeniyle kolay olmayacaktır.

SONUÇ

Barışı koruma operasyonları, BM'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için çok sık başvurduğu bir mekanizmadır. Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını bu denli önemli kılan husus, sadece savaş felaketinin tüm insanlığa yaşatmış olduğu acılar değil, büyük devletlerin kendi isteklerine göre şekillendirdikleri düzenin devamlılığı için devletlerarası ilişkilerde savaşın bir seçenek olmaktan çıkarılmasının gerekliliğidir. Yaşanacak bir savaş, sistemdeki tüm dengeleri alt üst etmekle kalmayacak aynı zamanda, sistemin egemen güçlerinin ayrıcalıklı konumlarını da tehlikeye atacaktır. Ayrıca, nükleer silahların yol açabileceği yıkım savaş sırasında yaşanarak tecrübe edilmiş olduğu için devletlerin çıkarlarını elde etmede, savaşı bir yöntem olarak kullanmaları kendileri için pahalıya mâl olabilecektir. Bu nedenlerden ötürü örgüt, kolektif güvenlik sistemini geliştirmiştir.

Kolektif güvenlik sisteminin etkileri uluslararası sistemdeki güç dengesine bağlı olarak şekillenmiştir. Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliğinin etrafında kutuplaşan sistem, kolektif güvenlik sisteminin rahatça işlemesine izin vermemiştir. Genellikle birbirlerinin etki alanlarından uzak durmaya çalışan kutuplar, ortaya çıkan kriz durumlarında birbirleriyle karşı karşıya gelmemeyi tercih etmişlerdir. Diğer yandan uluslararası sistemin yapı taşları olan devletlerin çıkarlarının çatışmasını engellemek her zaman mümkün olmamıştır. BM sistemi, çatışan çıkarların sebep olduğu olayların uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesini engellemek üzere kurulmuştur. BM, ortaya çıkan krizlerde büyük güçleri karşı karşıya getirebilecek bir çözüm yerine, krizin dondurulmasını ve çatışmasızlığın devamını yeğlemiştir. Bu nedenledir ki, barışı koruma operasyonları uyuşmazlıklarda taraf olmaktan uzak durmuş ve çözümü uyuşmazlığın taraflarına bırakmıştır.

Uyuşmazlığın taraflarından söz ederken yalnızca doğrudan çatışan taraflardan söz etmediğimizi belirtmekte de ayrıca fayda vardır. Çatışan

tarafların arkasında ideolojik, siyasi, ekonomik ve askeri sebeplerle çoğu zaman büyük güçlerin de yer aldığını ve çatışmanın dolaylı olarak tarafı olduklarını görmemiz gerekir. Zaten kolektif güvenlik sisteminin işletilememesinin ardında da bu gerçek yatmaktadır. Bu sebeple, taraflara çözüm dayatmayan barışı koruma operasyonları, kolektif güvenlik sisteminin zorlayıcı operasyonlarına nazaran daha kabul edilebilir bir mekanizma olmuştur. Fakat barışı koruma operasyonlarını kolektif güvenlik sisteminin dışında ve tamamen onun yerini alan bir mekanizma olarak düşünmemek gerekir. Barışı koruma operasyonları da kolektif güvenlik sisteminin bir ayağıdır fakat barışı koruma operasyonlarının yapısı, işleyişi ve ilkeleri, kolektif güvenlik sisteminin öngördüğü zorlayıcı tedbirlerden ayrılmaktadır.

Dünyanın herhangi bir bölgesinde ortaya çıkan bir çatışmanın varlığı beraberinde yayılma riskini de taşır, bu nedenle çatışmaya sebep olan uyuşmazlığa bir çözüm bulunamasa dahi çatışma halinin devam etmemesi kurulan düzenin korunması için gereklidir. Bu çatışmaların ortadan kaldırılması için BM iki yönteme başvurmaktadır, uyuşmazlıkların barışçıl çözümü ve zorlayıcı tedbirler. Bir de bu iki yöntemin bazı özelliklerini taşıyan ama her ikisinden de farklı olan barışı koruma operasyonları vardır. Barışı koruma operasyonları örgütün uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına dair yükümlülüğünü yerine getirmesine imkân tanırken, bu yükümlülüğü askeri birimler yoluyla yapmakta fakat zorlayıcı nitelik taşımamaktadır. Böylece tarafları ve arkasındaki büyük güçleri rahatsız etmeden görevlerini yerine getirmektedir. Ayrıca operasyonların ad hoc nitelikte olması, operasyonların gidişatından rahatsızlık duyan bir Daimi Üyenin operasyon süresinin bitmesiyle birlikte veto hakkını kullanarak operasyonları sonlandırmasına imkân tanımaktadır.

Kolektif güvenlik sisteminin çalışması için gerekli olan büyük güçlerin işbirliği, barışı koruma operasyonları için de şarttır. Operasyonların kurulabilmesi için gereken bu işbirliği, operasyonların başarılı olabilmesi için de ayrıca önem taşımaktadır. Arkalarındaki desteği kaybeden çatışmanın tarafları için çözüm masasına oturmaktan başka çare kalmamaktadır. Kendi

arasında uzlaşan Güvenlik Konseyinin zorlayıcı tedbirlere başvurabileceğini bilen taraflar, çatışmaya devam etme konusunda fazla ısrarcı olamamaktadır. Öte yandan, zorlayıcı tedbirlerle sağlanan çözüm genellikle devletlerarası çatışmalarda daha etkili olmaktadır. Devlet içi çatışmaların karmaşık yapısı, zorlayıcı tedbirlerle bir sonuca ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Güvenlik Konseyinin barışı koruma operasyonları konusunda uzlaşması iki ayrı anlam ifade etmektedir. İlki, operasyonların kurulması konusundaki uzlaşmadır. Bu uzlaşmanın altında çatışmasızlık ortamının muhafaza edilmesine gösterilen onay yatmaktadır. İkinci uzlaşma ise sadece çatışmasızlıkla yetinmemekte ve taraflar arasında bir çözüm sağlamaya da çalışmaktadır. Soğuk Savaş dönemi boyunca kurulan barışı koruma operasyonları daha çok ilk anlama dayalı bir uzlaşmadır. Fakat bu operasyonların sağladığı çatışmasızlık ortamının ilelebet süremeyeceği ve kalıcı barış için mutlaka çözümün sağlanması gerektiği Soğuk Savaş'ın bitmesiyle gün yüzüne çıkmıştır. Özellikle devlet içi çatışmalarda, uyuşmazlığa yol açan problemlerin varlığını devam ettirmesi, elde edilen barışın her an bozulması riskini artırmaktadır. Çözüm odaklı operasyonların kurulabilmesi ise ancak Soğuk Savaş'ın ardından büyük güçler arasındaki işbirliğinin artmasıyla mümkün olmuştur. Bu işbirliği sayesinde barış operasyonları, uyuşmazlığa yol açan sebepleri ortadan kaldırmaya dönük faaliyetlerle kalıcı barışın sağlanmasında aktif rol almaya başlamışlardır.

Barışı koruma operasyonları, her biri ayrı değerlendirilmesi gereken operasyonlardır. Her uyuşmazlığın kendine has özellikleri olması sebebiyle kurulacak operasyonların da birbirinden farklı görev ve yetkilere sahip olması zaten olağan bir durumdur. Ancak yine de hem katılan devletler için hem de kabul eden devletler için, operasyonların sınırlarını belirleyen bazı ilkeler olması gerekmektedir. Bu sebeple rıza, tarafsızlık ve meşru müdafaa dışında kuvvet kullanmama ilkeleri, operasyonların iskeletini oluşturmuştur. Bu ilkelerin her biri ayrı ayrı öneme sahiptirler. Fakat rıza ilkesi, uyuşmazlığın taraflarının çözüm istediklerini göstermesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Diğer iki ilke, tarafların verdiği rızanın ortadan kalkmaması için riayet edilmesi

gereken ilkelerdir. Bu ilkelerin de çatışmalarda yaşanan değişimlere ayak uydurmak maksadıyla bazı durumlarda tamamen olmasa bile kısmen yeniden tanımlanması gerekmiştir. Örneğin, tarafların açıkça belli olmadığı durumlarda ya da birçok tarafın çatışmada yer aldığı hallerde rızanın kimden alınacağı konusunun bulanıklaşması veya insani yardımların ulaştırılabilmesi için kuvvet kullanmaya izin verilmesi konular, çatışmaların yapısında yaşanan değişimler sonucunda ortaya çıkmıştır. Barışı koruma operasyonları çoğu kez bu değişimlere adapte olmayı başarmıştır.

Barışı koruma operasyonlarının başarısız olduğu durumlar ise genellikle operasyon ilkelerine sadık kalınmaması nedeniyle tarafların rızasının kaybolmasından ya da Güvenlik Konseyinin çözüm konusunda samimi olmamasından kaynaklanmıştır. Güvenlik Konseyinin başarısız olan operasyonlarla ilgili bir diğer hatası da, operasyonlara verilen yetki ve imkânlarla, operasyonların görev ve hedeflerinin örtüşmemesi olmuştur. Hafif silahlarla donatılmış barış güçlerinden kuvvet kullanmalarını gerektirecek görevler istemek veya ortada henüz korunacak bir barış veya çatışmasızlık sağlanmamış iken bu bölgelere barış güçlerini göndermek, operasyonları en başından başarısızlığa mahkûm etmek demektir.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için altmış yıldan daha fazla süredir hizmet eden barışı koruma operasyonları, insan hakları eğitim ve denetimi, adil seçimlerin düzenlenmesi, adli, idari ve güvenlik altyapılarının kurulması gibi çok boyutlu görevleri bünyesinde barındırmak suretiyle kalıcı barışın sağlanması adına zorlayıcı tedbirlerin her zaman bir adım önüne geçmektedir. BM'nin kurulurken tanımladığı barışın coğrafi olarak bölünmezliği ve siyasi, insani ve ekonomik faktörlerin barışın birer parçası olduğu gerçeğine cevap veren en iyi mekanizmanın barış operasyonları olduğu aşikârdır. Zorlayıcı tedbirler olayların yalnızca güvenlik boyutunu göz önünde bulundurarak hareket etmekte ve uyuşmazlığın kaynağını kurutmak yerine semptomatik tedavilerle yetinmektedir. Bu çözüm uzun vadede uyuşmazlığın tekrar etmesini önleyememektedir. Barışı koruma operasyonlarını zorlayıcı tedbirlerden avantajlı hale getiren bir diğer nokta da

barışı koruma operasyonlarının zorlayıcı operasyonlara nazaran çok daha az maliyetli olmasıdır.

KAYNAKÇA

AKSU. Eşref; **The United Nations, Intra-State Peacekeeping and Normative Change**, Manchester/New York, Manchester University Press, 2003.

ANAND. R. P.; "Sovereign Equality of States in International Law", **Recueil des Cours**, cilt 197,1986.

BEHRMANN. Lilly Sucharipa; "Peace-Keeping Operations of the United Nations", **The United Nations: Law and Practice**, ed. Franz Cede, 2.baskı.,The Netherlands, Kluwer Law International, 2001, ss.89- 104.

BELLAMY. Alex J., WILLIAMS. Paul, GRIFFIN. Stuart; **Understanding Peacekeeping**, UK, Blackwell Publishing Ltd., 2004.

BERCOVITCH. Jacob, FRETTER. Judith; **Regional Guide to International Conflict and Management from 1945 to 2003**, Washington D.C, CQ Press, a division of SAGE, 2004.

BOLAFFI. Guido vd.; **Dictionary of Race, Ethnicity and Culture**, London/Thousand Oaks/New Delhi, SAGE Publications Ltd, 2003.

BOTHE. Michael; "Peacekeeping Forces",**The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012.

BOTHE. Michael; "Peace-Keeping", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, ed. Bruno Simma, New York, Oxford University Press, 1995, ss.565-603.

BROWNLIE. Ian; **Principles of Public International Law**, Oxford, Clarendon Press, 4.bs, 1990.

BULL. Hedley, KINGSBURY. Benedict, ROBERTS. Adam (ed.); **Hugo Grotius and International Relations**, Oxford, Clarendon Press,1990.

CASSESE. Antonio; "Ex iniuria ius oritur: Are We Moving towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community", **European Journal of International Law**, cilt 10, 1999, ss.23- 30.

CHOPRA. Jarat; "Peace Maintenance: A Concept for Collective Political Authority", **American Society of International Law Proceedings**, Cilt 89, 1995, ss.280- 282.

CONDERMAN. Paul J.; "Status of Armed Forces on Foreign Territory Agreements (SOFA)", **The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012.

COULON. Jocelyn; **Soldiers of Diplomacy: The United Nations, Peacekeeping and the New World Order**, çev. Phyllis Aronof, Howard Scott, Toronto/Buffalo/London, University of Toronto Press, 1998.

ÇAĞIRAN. Mehmet Emin; "Uluslararası Barış ve Güvenlik Hukukunda Sorumluluk Anlayışı ve Klasik Sorumluluk Rejimi", **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, cilt I, sayı I, 2006, s.3- 21.

ÇAĞIRAN. Mehmet Emin; **Uluslararası Örgütler**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013.

DOYLE. Michael W., JOHNSTONE. Ian, ORR. Robert C. (editörler); **Keeping the Peace: Multidimensional UN Operations in Cambodia and El Salvador**, Cambridge, Cambridge University Press, 1997.

DOYLE. Michael W., SAMBANIS. Nicholas; **Making War And Building Peace: United Nations Peace Operations**, Princeton/Oxford, Princeton University Press, 2006.

FAURE. Claude; **Dictionary of the Israeli-Palestinian Conflict: Culture, History, and Politics**, USA, Thomson Gale, 2005.

FELLMETH. Aaron X., HORWITZ. Maurice; **Guide to Latin in International Law**, New York, Oxford University Press, Inc., 2009.

FINLAN. Alastair; **Essential Histories: The Collapse of Yugoslavia 1991-99**, Oxford, Osprey Publishing Ltd., 2004.

FLECK. Dieter; "The Law of Non-International Armed Conflicts", **The Handbook of International Humanitarian Law**, ed. Dieter Fleck, New York, Oxford University Press Inc., 2008, ss-605-633.

FRANCK. Thomas M.; **Recourse to Force: State Action Against Threats and Armed Attacks**, UK, Cambridge University Press, 2004.

FROHLICH. Manuel; "Keeping Track of UN Peace-keeping —Suez, Srebrenica, Rwanda and the Brahimi Report", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, cilt 5, ed. Jochen A. Frowein, The Hague / London / New York, Kluwer Law International, 2001, ss.185- 248.

FROWEIN. Jochen A.; "Article 40", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, ed. Bruno Simma, New York, Oxford University Press, 1995, ss.617- 620.

GASSER. Hans-Peter, THÜRER. Daniel; "Humanitarian Law, International", **The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012.

GOULDING. Marrack; "The Evolution of United Nations Peacekeeping", **International Affairs**, cilt 69, sayı 3, 1993, ss.451- 464.

GREEN. L.C.; "Enforcement of International Humanitarian Law and Threats to National Sovereignty", **Journal of Conflict and Security Law**, cilt 8, sayı 1, 2003, ss.101- 131.

GREENWOOD. Christopher; "Historical Development And Legal Basis", **The Handbook of International Humanitarian Law**, ed. Dieter Fleck, New York, Oxford University Press Inc., 2008, ss.1- 43.

GROTIUS. Hugo; **The Rights of War and Peace**, II. Kitap, ed. Richard Tuck, Liberty Fund, 2005.

Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations, **Peacekeeping Best Practises Unit**, New York, United Nations, 2003.

HASSAN. Farooq; "Realpolitik in International Law: After Tanzanian-Ugandan Conflict "Humanitarian Intervention" Reexamined", **Willamette Law Review**, cilt 17, 1980-1981, ss.859- 912.

HIGGINS. Rosalyn; "Second-Generation Peacekeeping", **American Society of International Law Proceedings**, cilt 89, 1995, s.275- 279.

JACKSON. Robert; **Sovereignty: Evolution of an Idea**, Cambridge, Polity Press, 2007.

JACOBSEN. Trudy, SAMPFORD. Charles, THAKUR. Ramesh (Ed.); **Re-envisioning Sovereignty: The End of Westphalia?**, England, Ashgate Publishing Limited, 2008.

KAHN. Paul W.; **Political Theology: Four New Chapters on the Concept of Sovereignty**, New York, Columbia University Press, 2011.

KARNS. Margaret P., MINGST. Karen A.; Mingst, **International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance**, Boulder/London, Lynne Rienner Publishers Inc., 2004.

KELSEN. Hans; **The Law of the United Nations: A Critical Analysis of its Fundamental Problems**, London, Stevens & Sons Limited, 1951.

KOROWICZ. Marek Stanislaw; "Some Present Aspects Of Sovereignty in International Law", **Recueil des Cours**, cilt 102, 1961.

KRASNER. Stephen D. (ed.); **Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities**, New York, Columbia University Press, 2001.

KRASNER. Stephen D.; **Sovereignty: Organized Hypocrisy**, Princeton/New Jersey, Princeton University Press, 1999.

LANGHOLTZ. Harvey J.; **Principles and Guidelines for UN Peacekeeping Operations**, Peace Operations Training Institute, USA, 2010.

LOWE. Vaughan, TZANAKOPOULOS. Antonios; "Humanitarian Intervention", **The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012.

MACQUEEN. Norrie; **Peacekeeping and the International System**, London/New York, Routledge, 2006.

MACQUEEN. Norrie; **United Nations Peacekeeping in Africa since 1960**, Great Britain, Pearson Education Limited, 2002.

MARTIN. Elizabeth A. (ed.); **A Dictionary of Law**, 5.bs, Oxford, Oxford University Press, 2003.

MCCOUBREY. Hilaire, WHITE. Nigel D.; **International Organizations and Civil Wars**, Aldershot/Brookfield/Singapore/Sydney, Dartmouth Publishing Company Limited., 1995

NEUHOLD. Hanspeter; "Collective Security After "Operation Allied Force"", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, cilt 4, ed. Jochen A. Frowein, The Hague, Kluwer Law International, 2000, ss.73-106.

OCRAN. T. Modibo; "The Doctrine Of Humanitarian Intervention in Light Of Robust Peacekeeping", **Boston College of International and Comparative Law Review**, cilt 25, sayı 1,2002, ss. 1-58.

PORRETTO. Gabriele, VITÉ. Sylvain; "The Application of International Humanitarian Law and Human Rights Law to International Organisations", **Research Paper Series**, Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, Sayı I, 2006.

RAWSKI. Frederick; "To Waive or Not to Waive: Immunity and Accountability in U.N. Peacekeeping Operations", **Connecticut Journal of International Law**, Cilt 18, 2002-2003, ss.103- 132.

RIVAS. Edelberto Torres; "Insurrection and Civil War in El Salvador", **Keeping the peace: Multidimensional UN operations in Cambodia and El Salvador**, ed. Michael W. Doyle, Ian Johnstone, Robert C. Orr, Cambridge/New York/Melbourne, Cambridge University Press, 1997, ss.209-226.

ROBERTSON. David; **The Routledge Dictionary of Politics**, 3.bs., London/New York, Routledge, 2004.

SANDOZ. Yves, SWINARSKI. Christophe, ZIMMERMANN. Bruno (ed.), **Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949**, Geneva, Martinus Nijhoff Publishers, 1987.

SARKEES. Meredith Reid, WAYMAN. Frank Whelon; **Resort To War: A Data Guide To Inter-State, Extra-State, Intra-State, And Non-State Wars, 1816–2007**, Washington D.C, CQ Press, a division of SAGE, 2010.

SCHMIDL. Erwin A.; "The Evolution of Peace Operations from the Nineteenth Century", **Peace Operations Between War and Peace**, ed. Erwin A. Schmidl, London, Frank Cass and Company Limited, 2000,ss.4- 20.

SCRUTON. Roger; **The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thought**, 3.bs, New York, Palgrave Macmillan, 2007.

SITKOWSKI. Andrzej; **UN Peacekeeping: Myth and Reality**, Connecticut/London, Praeger Security International, 2006.

SIMMA. Bruno; "NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects", **European Journal of International Law**, Cilt 10, 1999, ss.1- 22.

SOMMEREYNS. Raymond; "United Nations Forces", **Encyclopedia of Public International Law**, 4. Cilt, ed. Rudolf Bernhardt, The Netherlands, North-Holland Publishing Company, 1982, ss.253- 258.

STACY. Helen M.; **Human Rights for the 21st Century: Sovereignty, Civil Society, Culture**, Stanford, California, Stanford University Press, 2009.

TAMS. Christian J.; " League of Nations", **The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012.

TARDY. Thierry; "A Critique of Robust Peacekeeping in Contemporary Peace Operations", **International Peacekeeping**, cilt 18, sayı 2, Nisan, 2011, ss.152-167.

THAKUR. Ramesh, SCHNABEL. Albrecht; "Cascading generations of peacekeeping: Across the Mogadishu line to Kosovo and Timor", **United Nations Peacekeeping Operations: Ad Hoc Missions, Permanent Engagement**, ed. Ramesh Thakur, Albrecht Schnabel, Tokyo/New York/Paris, United Nations University Press, 2001, ss.3-25.

TITTEMORE. Brian D.; "Belligerents in Blue Helmets: Applying International Humanitarian Law to United Nations Peace Operations", **Stanford Journal of International Law**, Cilt 33, 1997, ss.61- 117.

VALLAT. Francis Aimé; "The Competence of the United Nations General Assembly", **Recueil des Cours**, Cilt 97, 1959.

VAN KLEFFENS. Eelco Nicolaas; "Sovereignty in International Law: Five Lectures", **Recueil des Cours**, Cilt 82, 1953.

WALKER. Neil; **Sovereignty in Transition**, Oxford/Oregon, Hart Publishing, 2003.

WHITE. Christopher M.; **The History of El Salvador**, Westport/ Connecticut/ London, Greenwood Press, 2009.

WILMER. Franke; **The Social Construction of Man, the State, and War: Identity, Conflict, and Violence in Former Yugoslavia**, New York/London, Routledge, 2005.

WINKELMANN. Ingo; "Responsibility to Protect", **The Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, ed. Rudiger Wolfrum, Heidelberg and Oxford University Press, 2012

ZWANENBURG. Marten; **Accountability of Peace Support Operations**, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2005.

Elektronik Kaynaklar

"2005 World Summit Outcome", **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (United Nations General Assembly (A/RES/60/1 (2005)))**, (Erişim) [http://daccess-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf?OpenElement](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf?OpenElement), 24 Mayıs 2013.

"British Somaliland", **The British Empire**, <http://www.britishempire.co.uk/maproom/britishsomaliland.htm>, 10.Nisan 2013.

"Certain Expenses of the United Nations", **Uluslararası Adalet Divanı Danışma Görüşü (Advisory Opinion of International Court of Justice)**, 20 Temmuz 1962, (Erişim) <http://www.icj-cij.org/docket/files/49/5259.pdf>, 19 Şubat 2013.

"Current Peacekeeping Operations", **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Resmi İnternet Sitesi (UN Peacekeeping Official Website)**, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml>, E.T: 18 Mart 2013.

"Dayton Accords", **US Department Of State**, (Çevrimiçi) <http://www.state.gov/p/eur/rls/or/dayton/index.htm>, 13 Nisan 2013.

"Draft Articles on the Responsibility of International Organizations (2011)", **Uluslararası Hukuk Komisyonu (International Law Commission)**, (Erişim)

http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_11_2011.pdf, 16 Mayıs 2013.

“First United Nations Emergency Force UNEF”, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Resmi Internet Sitesi (UN Peacekeeping Official Website)**, (Çevrimiçi)
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1mandate.html>, 13 Şubat 2013

“International Humanitarian Law: Answers to your Questions”, **International Committee of the Red Cross**, (Erişim)
http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0703.pdf, 17 Mart 2013.

“International Peacekeeping Before The UN”, **Swedish Military Heritage**,
http://www.sfhm.se/smha/page____2856.aspx?epslanguage=EN, 02 Şubat 2013.

“JN: BR5388, Gerechtshof's- Gravenhage, 200.020.174/01”, **de Rechtspraak**, <http://zoeken.rechtspraak.nl/detailpage.aspx?ljn=BR5388>. 6 Mayıs 2013.

“Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South-West Africa)”, **Uluslararası Adalet Divanı Danışma Görüşü (Advisory Opinion of International Court of Justice)**, 21 Haziran 1971, (Erişim) <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/2941.pdf>, 7 Nisan 2013.

“Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)”, **Uluslararası Adalet Divanı Kararı (Judgement of International Court of Justice)**, 27 Haziran 1986, Sayı:86/8, (Erişim) <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9973.pdf>, 25 Mayıs 2013.

“North Yemen Civil War (1962-1970)”, **Global Security**, (Çevrimiçi) <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/yemen.htm>, 2 Nisan 2013.

“Pakistani Taliban Threaten Attacks after Bin Laden's Killing”, **Reuters**, 2 Mayıs 2011, (Erişim) <http://www.reuters.com/article/2011/05/02/pakistan-taliban-binladen-idUSL3E7G21C420110502>, 1 Nisan 2013.

“Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations” **Uluslararası Adalet Divanı Danışma Görüşü (Advisory Opinion of International Court of Justice)**, 11 Nisan 1949, (Erişim) <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1837.pdf>, 05 Mayıs 2013,

“Responsibility of International Organizations, 63. Oturum, 2011”, **Uluslararası Hukuk Komisyonu (International Law Commission)**, (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G11/614/25/PDF/G1161425.pdf?OpenElement>, 5 Mayıs 2013.

“Somalia- UNOSOM I”, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Resmi Sitesi (UN Peacekeeping Official Website)**, (Erişim) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#two>, 10 Nisan 2013.

“The Responsibility to Protect”, **Müdahale ve Devlet Egemenliği üzerine Uluslararası Komisyonun Raporu (Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty)**, the International Development Research Centre, 2001, (Erişim) <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, 23 Mayıs 2003.

“Truth Commission: El Salvador”, **United States Institute of Peace**, Temmuz 1992, (Erişim) <http://www.usip.org/publications/truth-commission-el-salvador>, 6 Nisan 2013.

“United Nations Observer Mission in El Salvador”, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Resmi İnternet Sitesi (United Nations Peacekeeping Official Website)**, (Erişim) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onusalbackgr2.html#three>, 06 Nisan 2013.

“United Nations Operation in Somalia I”, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Resmi İnternet Sitesi (United Nations Peacekeeping Official Website)**, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html>, 10 Nisan 2013.

“United Nations Operation in Somalia I”, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Resmi İnternet Sitesi (United Nations Peacekeeping Official Website)**, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#two>, 10 Nisan 2013.

“United Nations Operation in Somalia II”, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Resmi İnternet Sitesi (United Nations Peacekeeping Official Website)**, (Çevrimiçi)
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>, 11 Nisan 2013.

“United Nations Transition Assistance Group (UNTAG)”, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Resmi İnternet Sitesi (United Nations Peacekeeping Official Website)**, (Çevrimiçi)
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untagFT.htm#D>, 7 Nisan 2013.

“United Nations Transitional Authority in Cambodia”, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Resmi İnternet Sitesi (United Nations Peacekeeping Official Website)**, (Çevrimiçi)
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untacbackgr2.html#two>, 8 Nisan 2013

“United Nations Transitional Authority in Cambodia”, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Resmi İnternet Sitesi (United Nations Peacekeeping Official Website)**, (Çevrimiçi)
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untacmandate.html>, 8 Nisan 2013.

ANNAN. Kofi; “We the Peoples: The Role of the United Nations in the Twenty-First Century”, (Erişim)
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan000923.pdf>, 27 Mayıs 2013.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’nin Bildirisi (United Nations Secretary General’s Bulletin), “Observance by United Nations Forces of International Humanitarian Law”, 6 Ağustos 1999, (Erişim)
<http://www.unhcr.org/refworld/category,LEGAL,UNSECGEN,,,451bb5724,0.html>, 17 Mart 2013.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’nin Bildirisi (United Nations Secretary-General’s Bulletin), “Secretary-General Reflects on 'Intervention' in Thirty-Fifth Annual Ditchley Foundation Lecture”, 26 Haziran 1998, (Erişim)
<http://www.un.org/News/Press/docs/1998/19980626.sgsg6613.r1.html>, 24 Mayıs 2013.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Raporu (Report of the United Nations Secretary General), "Summary Study of the Experience Derived from the Establishment and Operation of the Force", 9 Ekim 1958, (Erişim) <http://www.un.org/Depts/dhl/dag/docs/a3943e.pdf>, 20 Nisan 2013.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Raporu, "Report of the Secretary-General Pursuant to General Assembly Resolution 53/35: The Fall of Srebrenica", 15 Kasım 1999, (Erişim) <http://www.un.org/peace/srebrenica.pdf>, 03 Mart 2013.

BM Genel Kurulu, Karar 289 (1949), "Question of the Disposal of the Former Italian Colonies", (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/051/08/IMG/NR005108.pdf?OpenElement>, 10 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 1306 (2000), (Erişim) [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1306\(2000\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1306(2000)), 2 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 161 (1961), "The Congo Question", (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/171/68/IMG/NR017168.pdf?OpenElement>, 12 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 1645 (2005), "on Establishment of the Peacebuilding Commission", (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/654/17/PDF/N0565417.pdf?OpenElement>, 26 Şubat 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 276 (1970), "The Situation in Namibia", (Erişim) [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/276\(1970\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/276(1970)), 7 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 632 (1989), (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/557/69/IMG/NR055769.pdf?OpenElement>, 7 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 693 (1991), (Erişim) [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/693\(1991\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/693(1991)), 6 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 729 (1992), "Central America: Efforts towards Peace", (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/729/92/PDF/NR072992.pdf?OpenElement>

ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/88/IMG/NR001088.pdf?OpenElement, 06 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 733 (1992), “Items Relating to the Situation in Somalia”, (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/92/IMG/NR001092.pdf?OpenElement>, 10 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 745 (1992), (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/04/IMG/NR001104.pdf?OpenElement>, 8 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 751 (1992), (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/10/IMG/NR001110.pdf?OpenElement>, 10 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 752 (1992), (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/11/IMG/NR001111.pdf?OpenElement>, 13 Nisan 2013.

BM Güvenlik Konseyi, Karar 794 (1992), (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/11/PDF/N9277211.pdf?OpenElement>, 10 Nisan 2013.

BM Kamu Bilgilendirme Dairesi (UN Department of Public Information), “United Nations Observer Mission in El Salvador”, Eylül 1996, (Çevrimiçi) http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onusal_b.htm, 06 Nisan 2013.

BM Kamu Bilgilendirme Dairesi (UN Department of Public Information), “Former Yugoslavia – UNPROFOR”, Eylül 1996, (Çevrimiçi) http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm, 12 Nisan 2013.

BM ve Bağlı Personelinin Güvenliği Sözleşmesi, “Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel”, 9 Aralık 1994, (Erişim) http://treaties.un.org/doc/Treaties/1994/12/19941215%2007-58%20AM/Ch_XVIII_8p.pdf, 04 Mayıs 2013.

BM’nin Bağışıklık ve İmtiyazları Sözleşmesi, “Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations”, 13 Şubat 1946, (Erişim) <http://www.un.org/en/ethics/pdf/convention.pdf>, (Erişim) 5 Mayıs 2013.

Boutros Boutros Ghali, "An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-Keeping", 17 Haziran 1992, (Erişim) <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>, 5 Nisan 2013.

Brahimi Report, "Comprehensive Review of the Whole Question of Peacekeeping Operations in All Their Aspects", 21 Ağustos 2000, (Erişim) http://unic.or.jp/security_co/pdf/a_55_305_e.pdf, 26 Mart 2013.

Güvenlik Konseyi, Karar 1422 (2002), (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/477/61/PDF/N0247761.pdf?OpenElement>, (Erişim) 20 Mayıs 2013.

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm, (Erişim) 12 Nisan 2013.

<http://zoeken.rechtspraak.nl/detailpage.aspx?ljn=BR5388>, (Erişim) 6 Mayıs 2013.

http://zoeken.rechtspraak.nl/resultpage.aspx?snelzoeken=true&searchtype=ljn&ljn=BF0181&u_ljn=BF0181, (Erişim) 5 Mayıs 2013.

Kara Savaşının Yasa ve Teamüllerine Dair 1899 tarihli II No'lu Lahey Antlaşması (Convention with Respect to the Laws and Customs of War on Land, (Hague,II) (29 July 1899)), (Erişim) http://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague02.asp, 28 Ocak 2013

Milletler Cemiyeti Kurucu Antlaşması (Covenant of the League of Nations), (Erişim) <http://www.unhcr.org/refworld/publisher,LON,,,3dd8b9854,0.html>, 06 Şubat 2013.

NAIM. Moisés; "Why Libya, But Not Syria?", **Carnegie Endowment for International Peace**, 18 Mayıs 2011, (Erişim) <http://carnegieendowment.org/2011/05/18/why-libya-but-not-syria/1gr>, 24 Mayıs 2013

NOLLKAEMPER. André, "Nuhanović v Netherlands, Appeal judgment, LJN:BR5388", **Oxford Reports on International Law-ILDC 1742**, 27 Temmuz 2011, (Erişim) http://www.jura.uni-bonn.de/fileadmin/Fachbereich_Rechtswissenschaft/Einrichtungen/Lehrstuehle/Verwaltungsrecht/de_Wet/Nuhanovic.pdf, 6 Mayıs 2013.

RILEY. Mark; “UN to Seek Immunity on Rwanda”, Ocak 2000, **Global Policy Forum**, (Erişim) <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/201-rwanda/39245.html>, 21 Mayıs 2013.

ROSHAN. Rashmee, PILKINGTON. Ed; “UN will not Compensate Haiti Cholera Victims: World Body Invokes Legal Immunity to Rebuff Claims Despite Studies Identifying UN Peacekeepers as Source of the Outbreak”, **the Guardian**, 21 Şubat 2013, (Erişim) <http://www.guardian.co.uk/world/2013/feb/21/un-haiti-cholera-victims-rejects-compensation>, 16 Mayıs 2013.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü (Rome Statute of the International Criminal Court), 17 Temmuz 1998, (Erişim) <http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/romefra.htm>

Uluslararası Hukuk Komisyonu Raporu (Report of the International Law Commission), “(A/66/10) 63.Oturum, 2011”, (Erişim) http://untreaty.un.org/ilc//reports/2011/All%20languages/A_66_10_E.pdf , 16 Mayıs 2013.

Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümü Antlaşması (Pacific Settlement of International Disputes) , (Erişim) http://avalon.law.yale.edu/19th_century/pacific.asp#art1, 28 Ocak 2013.